

IN DE GREEP VAN DE GROEP:
een onderzoek naar een Marokkaanse
problematische jeugdgroep

- eindrapport-

Frank van Gemert
Mark Fleisher

Amsterdam, november 2002
Regioplan publikatienr. 491

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel. : 020 - 5315315
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek en gesubsidieerd door
Ministerie van Justitie en het programma
Politie en Wetenschap.

INHOUDSOPGAVE

1	Het onderzoek	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Marokkaanse jongens	2
1.3	Gangs	3
1.4	Onderzoeksvragen	4
1.5	Opbouw rapport	5
2	Methode	7
2.1	Vergelijken	7
2.2	Fasering en keuze van groep	8
2.3	Bronnen	10
2.4	Betrouwbaarheid en validiteit	13
3	Het lokale probleem	15
3.1	Waterveld	15
3.2	Molenplein en omgeving	16
3.3	Harde Kern in West	17
3.4	Gebeurtenissen in de stad	18
3.5	Gebeurtenissen rond de groep	21
3.6	Het probleem in context	24
4	De groep	25
4.1	Hangen op straat	25
4.2	Samenstelling	26
4.3	Hiërarchie en leiderschap	29
4.4	Hechtheid	32
4.5	De Molenpleingroep	33
5	Individen	35
5.1	Gezin	35
5.2	School en werk	36
5.3	Politie en justitie	37
5.4	Hulpverlening	39
5.5	Onzekere toekomst	40
5.6	Reactief individu	41

6	Criminaliteit en overlast.....	43
6.1	Delicten van de groep	43
6.2	Samenplegen.....	45
6.3	De baas in de buurt	47
6.4	Vergelding	48
6.5	Reputatie buiten de wijk	50
6.6	Reputatie van individuen	51
6.7	Confronterende criminaliteit.....	52
7	De cultuur van de groep.....	55
7.1	Intermezzo: Cultuur	55
7.2	Symbolen	56
7.3	Cultuur van de groep	57
7.4	Intermezzo: Groepsdynamische processen	61
7.5	Sterk in de groep.....	62
7.6	Zwak door de groep.....	63
7.7	In de greep van de groep.....	66
8	Preventie en interventie	69
8.1	De aanpak	69
8.2	Succes of falen.....	71
8.3	Hoe verder met een groep als deze?	72
9	Slot	79
9.1	Samenvatting	79
9.2	Jeugdbende?.....	80
9.3	Belang van onderzoek.....	81
9.4	Marokkaans?.....	82
	Literatuur	85
	Bijlagen	
	Bijlage 1 Migratie.....	91

1 HET ONDERZOEK

1.1 Inleiding

Al geruime tijd krijgen Marokkaanse jongens veel aandacht. In vergelijking met leeftijdgenoten blijken zij in de politiestatistieken al meer dan vijftien jaar te zijn oververtegenwoordigd en dat heeft hun een slechte naam bezorgd. In Amsterdam hebben Marokkaanse jongens in verschillende delen van de stad groepen gevormd en als zodanig veroorzaken zij overlast en worden ze verantwoordelijk gehouden voor criminele activiteiten.

Dit rapport is een verslag van een etnografisch onderzoek naar een problematische Marokkaanse jeugdgroep in Amsterdam-West. Een accurate beschrijving van wat er in deze groep omgaat draagt bij aan wat bekend is van zulke groepen. Dat dient een wetenschappelijk doel en beleidsmakers hebben er baat bij.

Het wetenschappelijk belang van het onderzoek ligt in het feit dat bevindingen geplaatst zullen worden naast die van andere onderzoeken met een vergelijkbare opzet in andere Europese landen en in Amerika. Dergelijke vergelijkingen waren vooralsnog tentatief van aard (Klein 1995, p. 213-28; Van Gemert 1995a). Er is een verzameling van onderzoekers uit 15 Europese landen en Amerika, opererend onder de naam Eurogang, die zich sinds enige jaren bezighoudt met het opstellen van protocollen en instrumenten om dergelijk onderzoek uit te voeren. Het voorliggende onderzoek is een van de eerste resultaten van die inspanningen. Beleidsrelevantie van dit onderzoek ligt in de aanknopingspunten voor preventie en interventie. Jeugdgroepen trekken in veel Nederlandse steden de aandacht, in hoofdzaak vanwege overlast die zij veroorzaken (Van Gemert & Wiersma 2000). Door lokale instanties (politie, gemeente, welzijnswerk) wordt daar op gereageerd, maar als regel zijn deze ingrepen gericht op het bestrijden van symptomen. Meestal zet men ergens, liefst op afstand van de plek waar de klachten ontstonden, een jongeren ontmoetingsplek (JOP) neer en hoopt dat de jongeren daar gebruik van maken en de buurtbewoners niet meer voor de voeten lopen. Hoe men problematische jeugdgroepen het best kan aanpakken, werd in Nederland nog nauwelijks onderzocht. Richt men de aandacht op de groep, of moet juist geprobeerd worden om de individuen los te weken?

Gelet op de methodologie biedt dit onderzoek nieuwe elementen omdat onderzoekers 'hand in hand' participerende observaties uitvoeren. Op de ervaringen en inzichten die dat oplevert zal in een aparte publicatie worden ingegaan.

Gezamenlijke opdrachtgevers zijn het WODC (Ministerie van Justitie) en het programma Politie en Wetenschap.

1.2 Marokkaanse jongens

Zoekend naar de oorzaken van de oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongens is door wetenschappers gewezen op de migratieachtergrond, op de lage sociaal-economische positie van Marokkanen, op de invloed van het wonen in achterstandswijken, en op gebrekkige bindingen met belangrijke instituties in de samenleving (Van Gelder & Sijtsma 1988; Junger & Zeilstra 1989; Werdmölder 1990). Tevens is aandacht gevraagd voor cultuur als aanvullende factor ter verklaring van het verschijnsel (Van Gemert 1998a).

In de media wordt vaak gesproken van ‘Marokkaanse jeugdbendes’. Het valt op dat het juist deze jongens zijn die men ervan verdenkt dat ze jeugdbendes vormen, alsof dit bij andere etniciteiten minder vanzelfsprekend is. Het idee van een collectieve cultuur wordt vaak benadrukt wanneer het gaat over Marokko. Door de centrale plaats van eer en schande is de plaats van het individu ondergeschikt aan de groep en dat wijkt sterk af van de westerse samenleving, waar het accent ligt op het individu. Het idee dat Marokkaanse jongens een groepsbesef met de paplepel wordt ingegeven voedt de veronderstelling dat het ontstaan van Marokkaanse jeugdbendes een gemakkelijk verlopend proces is. In de etnografische literatuur over criminele Marokkaanse jongeren, die veelal als drugsgebruikers en -handelaren actief zijn, vindt dit echter weinig ondersteuning.

In beschrijvingen over wat zich afspeelde in Hoog Catharijne (Kaufman & Verbraeck 1986) en in het centrum van Amsterdam (Van Gelder & Sijtsma 1988) komt geenszins het beeld van hechte groepen naar voren. Dat is evenmin het geval in de weergave van de Noord-Afrikaanse cliëntèle van een hoofdstedelijke koffieshop (Viskil 1999). Rotterdamse drugsrunners, op hun beurt, opereren meestal in kleine groepjes. Zij vormen echter geen jeugdbendes, maar *crews*. Dit wil zeggen dat zij in wisselende samenstelling hun criminele activiteiten ontplooiën en in het alledaagse stadsleven grotendeels hun eigen weg gaan. Tussen deze *crews* wordt strijd geleverd om drugsklanten (Van der Torre 1996).

Een eveneens etnografisch onderzoek, dat midden jaren '80 in de Amsterdamse Pijp werd uitgevoerd, leverde een andere weergave. Hier werd wel expliciet gesproken van een Marokkaanse jeugdbende (Werdmölder 1986, 1990). Later onderzoek in Rotterdam-Zuid liet zien dat Marokkaanse jongens weliswaar vaak elkaars gezelschap opzoeken, maar dat de groepen die zich aldus vormen als los zand aan elkaar hangen. Het woord jeugdbende leek daarom niet op zijn plaats (Van Gemert 1995b, 1998a).

Het beeld dat van Marokkaanse groepen wordt geschetst is dus ambivalent en dat wijst erop dat kennis van wat er werkelijk omgaat in deze groepen vooralsnog gebreken vertoont. Jeugdcriminaliteit is vaak groepsriminaliteit, maar omdat het een individu is dat voor de rechter komt, verzamelen politie en justitie gegevens die in beginsel niet op groepen betrekking hebben. Zo blijft het groepsaspect in de meeste gevallen buiten beeld (Van Gemert 1999) en criminologen die zich baseren op politiebronnen staan vaak met lege handen.

Nederlands onderzoek naar criminele jeugdgroepen heeft recent meer aandacht gekregen¹. Onderzoek naar criminele jeugdgroepen dat gebaseerd is op etnografische data die op straat zijn verzameld werd echter nog spaarzaam verricht (voor enige voorbeelden, zie Miedema 2002).

1.3 Gangs

Amerika kent een lange onderzoekstraditie als het gaat om *gangs*; etnografisch onderzoek maakt daarvan deel uit. Van de opgedane ervaring kunnen niet-Amerikanen lering trekken en tegelijkertijd is het zaak om gemaakte fouten te vermijden. Amerikaanse metropolen verschillen van Nederlandse steden; ghetto's zijn hier niet te vinden. Daarnaast is beschikbaarheid van wapens een punt van verschil. Ook treft men op beide plaatsen niet dezelfde etnische groepen aan. Marokkaanse jongens, die zo'n opvallende rol spelen in Nederland, zijn afwezig op het Noord-Amerikaanse continent. Amerikaanse onderzoekers hebben op hun beurt gewezen op de culturele eigenheid van bijvoorbeeld Mexicanen en die in verband gebracht met hun gang-lidmaatschap (onder andere Horowitz 1988; Vigil 1988). Dat Amerikaanse gangs en criminele jeugdgroepen uit Nederland elkaars gelijke zijn is dus geen vanzelfsprekendheid.

Van de andere kant is het goed erop te wijzen, dat in de Verenigde Staten een beeld bestaat van gangs dat afwijkt van de werkelijkheid. De meeste gangs aldaar verschillen van het stereotype dat steeds wordt getoond: de strak georganiseerde hiërarchische organisatie die volgens plan criminele activiteiten uitvoert. In werkelijkheid gaat het in hoofdzaak om chaotische verzamelingen jongeren die zich vervelen en een scala aan regelovertredingen begaan. Nu is het zo dat ook in Europa vaak wordt gerefereerd aan dezelfde stereotypen. Het is daarom niet vreemd dat in het verlengde daarvan wordt geconcludeerd dat we hier geen gangs hebben (Klein 1996). Het stereotype van de gang heeft het beeld vertroebeld, maar dat gebeurde zowel in Amerika als in Europa. De verschillen zijn dus wellicht helemaal niet zo groot als gemakkelijk wordt verondersteld. Er is sprake van een schijnbare tegenstelling en Klein noemde dat de 'Eurogang paradox' (Klein 2001).

De onderzoekers van Eurogang zijn de volgende definitie van een gang of jeugdbende of problematische jeugdgroep overeengekomen:

¹ Sinds een aantal jaar wordt door de regiopolitie Haaglanden een inventarisatie van jeugdgroepen gehouden door de eigen wijkagenten te bevragen (Gruter et al. 1996, Gruter 1997, Van Wijk et al. 2000). Voorts werd in opdracht van de directie Preventie Jeugd en Sanctiebeleid een algemene inventarisatie uitgevoerd (Hakkert et. al. 1998), een inventarisatie van de diverse aanpak gericht op jeugdgroepen (Van Gemert & Wiersma 2000) en een onderzoek dat door middel van gecombineerde methoden een zestal groepen in verschillende steden in beeld bracht (Beke et al 2001). Tevens is een theoretische studie over samenplegen geschreven door Weerman (2001).

A street gang is any durable street oriented youth group whose involvement in illegal activity is part of their group identity.

Een problematische jeugdgroep (ook wel aangeduid als 'street gang' of 'jeugbende') is een duurzame groep jongeren, die op straat rondhangt en voor wie betrokkenheid bij illegale activiteiten onderdeel is van de groepsidentiteit.

Toelichting:

- 'Durable/duurzame' betekent tenminste drie maanden. Veel jeugdgroepen ontstaan en vallen weer uiteen binnen die tijd. De duur heeft betrekking op de groep, die blijft bestaan ondanks komen en gaan van leden.
- 'Street-oriented/op straat rondhangen' betekent dat veel tijd met de groep wordt doorgebracht buitenshuis, niet op werk en niet op school. Vaak is dat op straat, in winkelcentra, in parken, in auto's, enzovoort.
- 'Youth/jeugd' Van problematische jeugdgroepen is bekend dat zij meer bestaan uit adolescenten dan uit volwassenen, al hebben sommige groepen leden van boven de 20 of zelf boven de 30 jaar. Onder jeugdgroepen vallen groepen waarvan de leden een gemiddelde leeftijd hebben in de adolescentie tot iets over de 20 jaar.
- 'Illegal/illegale' betekent in het algemeen delinquent of crimineel, niet slechts hinderlijk.
- 'Identity/identiteit' verwijst naar de groep, niet naar het zelfbeeld van het individu.

1.4 Onderzoeksvragen

Voor dit onderzoek is een aantal thema's en onderzoeksvragen geformuleerd die, net als de bovenstaande definitie, voortkomen uit afspraken die tussen Eurogang onderzoekers zijn gemaakt. In dit geval komen ze overeen met wat daarover is vastgelegd in het 'Eurogang Ethnography Protocol'.

1. Het lokale probleem

Welke problemen doen zich voor met de groep; wat is daarvan de geschiedenis en wat is de actuele stand van zaken?

2. De groep

Hoe is de groep ontstaan; welke zijn de activiteiten; wat is de omvang, de structuur (leiderschap); is er sprake van een territorium van de groep?

3. De individuele leden

Wat is hun achtergrond: familie, school, werk; wie zijn hun vrienden, met wie gaan ze om buiten de groep; waaruit bestaat hun crimineel gedrag?

4. De cultuur van de groep

Wat zijn waarden en normen binnen de groep; wat zijn opvattingen en legitimeringen ten aanzien van crimineel gedrag; welke symbolen gebruiken leden (bijvoorbeeld taal, kleding, gedrag); welke groepsdynamische processen voltrekken zich binnen de groep; wat zijn omgangsvormen van leden onder elkaar en ten opzichte van buitenstaanders?

5. Preventie/interventie

Welke maatregelen werden genomen gericht op de groep; wat wilde men ermee bereiken; wie werden erbij betrokken; wat was het resultaat?

1.5 Opbouw rapport

De opbouw van dit rapport komt in grote lijnen overeen met de genoemde thema's. In het tweede hoofdstuk staat geschreven welke methoden en bronnen werden gebruikt. In hoofdstuk 3 wordt het lokale probleem geschetst. Hoofdstukken 4 en 5 laten zien wat de karakteristieken zijn van de groep en wat voor individuen daarvan deel uitmaken. Het zesde hoofdstuk geeft een beeld van de overlast en criminaliteit waarvoor de jongens verantwoordelijk zijn. Hoofdstuk 7 biedt een beschrijving van de cultuur van de groep, met daarin bijzondere aandacht voor de groepsdynamische processen die zich binnen de groep afspelen. In hoofdstuk 8 volgt een weergave van de preventie- en interventie maatregelen die reeds werden toegepast op deze groep. Het laatste hoofdstuk biedt een slotbeschouwing en somt conclusies op.

De laatste paragrafen van de hoofdstukken 3 tot en met 7 hebben een **samenvattend** karakter. De lezer die zich snel een beeld wil vormen van de onderzochte groep en wat erin omgaat kan deze onderdelen separaat lezen.

Om redenen van **privacy** zijn in de volgende hoofdstukken de namen van personen gewijzigd. De namen van stadsdelen, straten en pleinen zijn vervangen door gefingeerde namen en ook enkele andere feitelijke zaken zijn aangepast om herkenning te voorkomen.

2 METHODE

Het tweede hoofdstuk geeft weer op welke wijze het onderzoek is uitgevoerd, welke keuzes zijn gemaakt en welke bronnen werden gebruikt.

2.1 Vergelijken

In het kader van Eurogang wordt ernaar gestreefd om onderzoek te doen dat internationaal vergelijkbaar is. Eén manier om dat te doen is door afspraken te maken ten aanzien van te hanteren instrumenten en definities. In het vorige hoofdstuk is de overeengekomen Eurogang-definitie van een ‘problematische jeugdgroep’ of ‘gang’ gegeven. Een andere manier om vergelijkingen te kunnen maken ligt in het uitwisselen van onderzoekers. Onderzoekers brengen hun eigen ervaringen en kennis mee. Een Nederlandse onderzoeker die in Nederland zijn werk doet weet vaak van tevoren wat hij aantreft. Althans hij heeft daar bepaalde ideeën over. Vanzelfsprekendheden kunnen van land tot land verschillen en het kan heel verfrissend zijn wanneer onbevangen observaties van een buitenlandse onderzoeker geplaatst worden naast wat lijkt ‘vast te staan’ in de ogen van een Nederlander.

In dit onderzoek zijn beide manieren van vergelijken aan de orde. De tweede manier is mogelijk geweest omdat de Amerikaanse onderzoeker Mark Fleisher gedurende het veldwerk heeft samengewerkt met Frank van Gemert, zij het minder vaak dan was beoogd. In de praktijk betekende dit dat twee onderzoekers samen op pad zijn gegaan en elkaar voortdurend hardop hebben gezegd wat zij zagen en hoe zij dat interpreteerden. Het kan duidelijk zijn dat dit vooral interessant is bij observaties. Bij interviews was het wat lastiger, omdat het tot gevolg zou hebben dat een tweede gesprek tussen de onderzoekers het interview met de respondent kan vertroebelen. Hier vond de uitwisseling vaak achteraf plaats. Consequentie van deze vergelijkingen is dat, vooral wanneer de meningen uiteenliepen, scherp werd gekeken en dat interpretaties stap voor stap geëxpliciteerd moesten worden.

Een groot deel van het veldwerk, vooral in de tweede periode, is uitgevoerd in samenwerking met Jan Dirk de Jong, die promotieonderzoek verricht aan de Universiteit van Groningen en daarvoor eveneens jeugdgroepen onderzoekt. Hierbij hadden beide onderzoekers baat omdat informatie en contacten werden gedeeld en daarnaast ook veelvuldig van gedachten werd gewisseld over interpretatie van uitspraken en voorvallen.

2.2 Fasering en keuze van groep

Het onderzoek valt uiteen in verschillende fasen. Twee periodes met intensief veldwerk vielen in augustus/september 2001 en in mei/juni 2002. Beginnend bij een algemene verkenning werd het onderzoek steeds specifiek en werden gegevens in toenemende mate verzameld in rechtstreeks contact met jongens op straat.

Gedurende de **eerste periode** was Mark Fleisher aanwezig in Amsterdam. Het werk in deze weken heeft het karakter van een verkenning op basis waarvan een aantal keuzes zijn gemaakt. Zo is van tevoren niet vastgelegd welke specifieke groep onderzocht zou worden. Er waren namelijk meerdere groepen die in aanmerking konden komen. Het van meet af aan kiezen voor één groep draagt risico's in zich. Het kan namelijk zijn dat de beoogde groep niet te vinden is, onverwacht een andere samenstelling blijkt te hebben, andere bezigheden heeft, of dat de leden niet bereid blijken mee te werken aan het onderzoek. Om deze redenen is gedurende de eerste onderzoeksperiode over een viertal jeugdgroepen gegevens verzameld. Zij zijn aan te duiden door te verwijzen naar de plaats waar ze rondhangen. Twee ervan bevinden zich Amsterdam-West: Molenplein en Westenwindplein; één in Noord: Bazaanplein; en één in Oost: Keniaplein. Van alle vier deze groepen hebben we getracht een beeld te krijgen met betrekking tot de ernst van de situatie ter plekke, samenstelling, (criminele) activiteiten en mogelijkheden om bruikbare data te verzamelen. De focus op vier verschillende groepen had dus niet het doel ze alle vier gedurende het hele onderzoek te blijven volgen, maar om de meest geschikte te kunnen vinden om het onderzoek voort te zetten. Twee groepen vielen af.

De groep uit Noord rond het Bazaanplein leek minder interessant, want de leden zijn niet voor veel criminaliteit verantwoordelijk. De wijk ligt min of meer afgesloten in de periferie van de stad. Daarnaast is de groep gemengd, slechts ten dele zijn het Marokkaanse jongens. Gedurende de onderzoeksperiode was het lastig om hier jongens te vinden.

Hoewel het Westenwindplein interessant is vanwege de geschiedenis rond de 'rellen' in 1998, de Buurtvaders en het project 'En nu iets positiefs', kleefde aan al deze aandacht ook een negatieve kant, voor onderzoekers althans. In de gesprekken die wij voerden bleek vooral in deze wijk een sterk besef te bestaan omtrent het negatieve beeld dat men heeft van Marokkaanse jongens. Men leek collectief bepaalde stellingnames te kennen en vragen - bijvoorbeeld degene die over Marokkaanse aspecten gingen - werden ontwijkend of defensief beantwoord. De kritische houding jegens media en onderzoekers geeft het onderzoek het karakter van een wandeling door een mijnenveld. Bij een verkeerde stap is alle medewerking in één keer van de baan. De groep rond het Westenwindplein lieten we om die reden vallen.

Aan het eind van de eerste periode stelden wij daarom voor om het onderzoek in eerste instantie tot twee groepen te beperken: die op het Molenplein en op het Keniaplein. Verdere inperking naar een enkele groep vond later plaats.

In de **tussenliggende periode** zijn regelmatig, maar minder frequent, bezoeken gebracht aan de twee locaties en hebben interviews plaats gevonden. Het doel daarvan was om bestaande contacten te onderhouden en om nieuwe contacten aan te boren. Dit betrof zowel personen als instanties. Het opvragen van gegevens van politie en justitie vond plaats in deze tussenliggende periode.

Na de eerste periode waren de ingangen voor de groep van het Molenplein beter dan die rond het Keniaplein. De groep op het laatste plein heeft, voor zover bekend althans, een kortere geschiedenis, bevindt zich niet in West en heeft (daarom?) minder aandacht gekregen in de media.

Een voor de hand liggende manier om de jongens met enige regelmaat te ontmoeten is het bezoeken van de vaste inloopavonden in buurtcentrum De Meerpaal, waar de jongens van het Molenplein komen. Er kwam een streep door de rekening toen de jongerenwerker die we hadden leren kennen ontslag nam en het buurthuis enige tijd dicht ging. Met zijn opvolger is weer opnieuw contact gelegd. Wat betreft de groep van het Keniaplein, daar was ook een accommodatie waar jongens elkaar troffen, maar daar werd minder frequent gebruik van gemaakt. De jongerenwerker die we hier troffen was eveneens welwillend.

Door onvoorziene omstandigheden kon Mark Fleisher tijdens **de tweede periode** niet aanwezig zijn in Amsterdam. Bij aanvang van deze periode hebben we de keus gemaakt om het onderzoek puur te richten op de groep van het Molenplein. Een belangrijke reden daarvoor was dat de politie al geruime tijd deze specifieke groep in de gaten heeft gehouden en daarmee een grote hoeveelheid materiaal verzamelde. De politie is daartoe overgegaan omdat deze groep verantwoordelijk wordt gehouden voor veel overlast en criminaliteit. Wat we op dat moment wisten van de jongens uit de andere groep was veel minder en minder gedetailleerd. Daarnaast leek het erop dat degenen die de accommodatie in Oost bezochten ook van een minder zware categorie waren dan de jongens die we in West in het vizier hadden. Dat biedt een verklaring voor het feit dat er over de groep uit Oost minder bekend is bij de politie en het roept de vraag op of er in dat geval wel genoeg te onderzoeken is. Die vraag konden we voor Oost niet goed beantwoorden, voor West wel. Uiteindelijk kozen we voor de groep van het Molenplein omdat dit een crimineel actieve groep is, waarvan de nodige documentatie bestaat.

De onderzoeksactiviteiten in deze periode waren een voortzetting van eerdere activiteiten, maar het accent kwam veel meer te liggen op rechtstreeks contact met de groep. Meerdere malen per week is Frank van Gemert, vaak in gezelschap van Jan Dirk de Jong, aanwezig geweest in Amsterdam-West, op straat of bij het buurthuis.

2.3 Bronnen

Politie en Justitie

In gesprekken bleek dat bij de politie veel kennis bestaat onder andere over de criminele activiteiten van bepaalde jeugdgroepen. Het is te verwachten dat data over feitelijke criminele activiteiten in dit onderzoek niet gemakkelijk rechtstreeks van jongens te verkrijgen zijn. Uitgangspunt was daarom dat er ook politiebronnen geraadpleegd zouden worden. Namens de Minister van Justitie is toestemming verleend om gegevens te gebruiken die daaruit afkomstig zijn.

De Amsterdamse politie kent het zogenaamde ‘Amazoneteam’, dat zich sinds 1998 bezighoudt met (onder andere) jeugdgroepen en daarbij in het bijzonder in Marokkaanse jongens geïnteresseerd is geraakt. Zeer veel informatie uit politieregistratiesystemen is door dit team bijeengebracht en van gegevens uit die systemen is gebruik gemaakt. XPOL is een systeem dat diverse informatie en meldingen herbergt; HKS is minder breed en bevat gegevens op basis van aangiften. In beide gevallen gaat het niet om daders maar om verdachten, want de personen zijn voor de vermelde delicten nog niet voor rechter geweest.

In het zesde district (West) is het ‘Tienerteam’ werkzaam. De mensen uit dit team houden zich bezig met jeugdzaken. Ze zijn goed op de hoogte van wat er speelt in de wijk. Zij kennen een aantal jongens omdat ze professioneel vaak met hen in contact zijn gekomen. Dit laatste geldt ook voor de buurtregisseurs in de verschillende wijken. De sfeerverbalen die op verschillende momenten door buurtregisseurs werden opgesteld zijn mede gebruikt om de geschiedenis van de groep te reconstrueren (hoofdstuk 3)

Om zicht te krijgen op de achtergrond van de jongens in West (hoofdstuk 5) is eveneens gebruik gemaakt van politieregistratie. Vragen over familie, maar ook over school en werk, worden niet of ontwijkend beantwoord door jongens. Ouders hebben we niet benaderd, omdat we verwachtten dat jongens daarop sterk afkeurend zouden reageren. Adressen zouden we via politiebesteden wel kunnen achterhalen, maar om deze bronnen daarvoor te gebruiken zou op gespannen voet staan met privacybepalingen. Omdat dit toch zeer relevante informatie betreft, kozen we een andere oplossing. Wanneer een jongen op het bureau komt en er wordt proces verbaal opgemaakt, staat daar als regel wat in over de achtergrond van de jongen. Dit is het ‘sociale verhoor’. Met medewerking van het Tienerteam is het mogelijk geweest om van de jongeren uit de Molenpleingroep deze stukjes uit de verschillende documenten bijeen te sprokkelen. Belangrijke kanttekening is dat de jongens in een verhoor vaak niet het achterste van hun tong laten zien en dat ze bijvoorbeeld heel makkelijk zeggen dat het goed gaat thuis en op school.

Nadat van de minister daarvoor toestemming werd verleend is de justitiële documentatie opgevraagd van de leden van de groep van het Molenplein, zoals die ons genoemd werden. Dit biedt

inzicht in de daden waarvoor zij verantwoordelijk zijn en van de straffen die zij kregen opgelegd door de rechter.

Interviews

Marokkaanse jongens die behoren tot jeugdgroepen zijn in dit onderzoek de belangrijkste personen. De problematiek rond de jeugdgroepen raakt echter niet alleen hen. Hun ouders, maar ook buurtbewoners, winkeliers, schooldocenten, politie en jongerenwerkers hebben er dagelijks mee te maken. Er zijn derhalve ook verschillende optieken van waaruit gekeken kan worden naar wat zich op straat afspeelt. Het ligt voor de hand de aandacht niet alleen op de jongens te richten. Bovendien hebben sommige van de genoemde personen veel ervaring in het omgaan met jeugdgroepen en zij kunnen op dit terrein gezien worden als deskundigen.

De jongens wilden we zoveel mogelijk in hun natuurlijke omgeving en bij hun alledaagse bezigheden benaderen om met hen in gesprek te komen. Dat dit laatste niet als vanzelfsprekend goed zou gaan was ingecalculeerd. Er is wel gevraagd of ze bereid waren tot een interview, maar dat leverde bijna steeds ontwijkende of afwijzende antwoorden op. Slechts drie jongens uit Amsterdam-Oost vonden we bereid voor een individueel interview. Een jongen die in het verleden in Amsterdam-West woonde maar ten tijde van het onderzoek een straf uitzat hebben we gesproken in Utrecht. Voorts hebben we enkele groepsinterviews kunnen houden. In twee gevallen kwam dat tot stand na bemiddeling van een jongerenwerker. Eén keer is vooraf overeengekomen dat jongens die meededen een vergoeding zouden krijgen. Al deze gesprekken vonden plaats in een horeca- of openbare gelegenheid en ze hadden een halfopen karakter. We hebben in groepsgesprekken negen jongens vrij uitvoerig kunnen spreken, maar dat waren geen van allen jongens die tot de groep van het Molenplein behoren.

Vooraf in de eerste periode hebben veel interviews plaats gevonden met diverse deskundigen. Drie leden van het Amazoneteam, twee leden van het Tienerteam en vijf buurtregisseurs behoren allen tot de politie. Ook is gesproken met twee leidinggevendenden van het Politieproject Beware Watch Out. Zeer belangrijk waren interviews met vijf verschillende jongerenwerkers en een persoon van streetcornerwork, want zij kenden de jongens van zeer nabij. Voorts is gesproken met opbouw- en pleinwerkers, met schooldocenten, met een winkelier van het Molenplein en met twee ambtenaren van deelraad Westerveld. Tevens is gesproken met twee van de buurtvaders die in Slotervaart/Overtoomse Veld actief zijn. In totaal zijn 13 jongens en 28 andere personen geïnterviewd. Met sommige personen, zoals jongerenwerkers en buurtregisseurs, werd meerdere keren gesproken.

Participerende observatie

Vanaf de eerste dag dat het onderzoek van start ging hebben wij op de verschillende locaties rondgehangen en onze ogen goed de kost gegeven. Zowel in de middag als 's avonds zijn op

alle vier de locaties vele uren doorgebracht. Dat bleek niet op alle plaatsen even succesvol en later is mede daarom gekozen voor twee en uiteindelijk voor één locatie: Molenplein.

In eerste instantie hebben we over straat gelopen en wat gesprekken aangeknoopt. Dat heeft een vluchtig karakter, want met een vreemde zet je niet zomaar een boom op. Met enkele groepjes hebben we langer van gedachten gewisseld. Soms heb je bij zulke wandelingen geluk. Tijdens onze aanwezigheid op het Molenplein konden wij bijvoorbeeld van zeer nabij een conflict tussen een groep Marokkaanse jongens en twee surveillerende agenten meemaken. Zulke conflicten zijn niet geësceneerd en kondigen zich niet van tevoren aan. Door aanwezig te zijn op straat kunnen de onderzoekers getuige zijn van de dagelijkse gang van zaken in de ‘natuurlijke’ setting waarin de jeugdgroepen zich bevinden. Dat betekent dat *key events* kunnen worden waargenomen en meebeleefd, mits ze zich op die momenten voordoen. Het is niet terecht om te stellen dat alleen zulke bijzondere voorvallen iets opleveren. Misschien nog wel belangrijker is het om te zien wat het ‘normale’ gedrag is van de jongens in de groep. Zou enkel worden ingezoomd op momenten van conflict, dan bestaat de mogelijkheid dat een vertekend beeld ontstaat van de groep en de verhoudingen erbinnen. In veel studies is erop gewezen dat verveling een treffend woord is om te typeren wat er gebeurt in een problematische jeugdgroep of gang.

In West is een aantal keren buurthuis De Meerpaal bezocht wanneer de ruimte voor de jongeren open was. Toen de eerste jongerenwerker verdween en er conflicten leken te zijn binnen de groep is de ruimte een tijd gesloten geweest. Later kwam er een nieuwe jongerenwerker en er was wat reserve, maar ook hij ging akkoord met onze bezoeken aan het buurthuis. Participerende observatie is van veel factoren afhankelijk, maar bovenal van personen. De onderzoeker zowel als de populatie hebben daar invloed op. Sommige groepen staan open voor een buitenstaander en nodigen hem uit deel te nemen aan hun bezigheden. Voor de Molenpleingroep geldt dat zeker niet. De twee onderzoekers werden regelmatig aangezien voor ‘stilen’ en soms werd dat ook rechtstreeks geuit. In dat geval kun je erop reageren en biedt het aanknopingspunten voor een gesprek: “Waarom denk je dat wij agenten zijn?”

In dit onderzoek hadden we te maken met een groep die de buitenwereld wantrouwde en er kan geen twijfel over bestaan dat de onderzoekers ook daartoe behoorden. Toch wil dat niet zeggen dat we in rechtstreeks contact met de jongens geen gegevens konden verzamelen. Wie goed kijkt kan veel zien. Hoe ze zich gedragen in nabijheid van politie, bestuurders en boze buurtbewoners kon van nabij worden opgetekend. Zelf bleven we *low profile*. Wij hebben in hoofdzaak geobserveerd, participatie bleef beperkt tot hangen, praten en een paar potjes tafeltennis.

Er is over deze groep meer aan de weet te komen dan ons is gelukt binnen dit onderzoek. Wat bij de politie bekend is hebben we in kaart gebracht, maar het beeld van wat er leeft binnen de groep is vooralsnog zeer waarschijnlijk niet volledig. Data die rechtstreeks van jongens zelf afkomstig zijn kunnen dat het best aanvullen.

2.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Ongeveer 24 jongens van de groep van het Molenplein staan als ‘harde kern’ bekend bij de politie. Over deze individuen zijn in dit onderzoek extra gegevens bijeengebracht.

Van de verzamelde data was niet steeds te zeggen of ze betrouwbaar waren. Jongens willen als regel niet meewerken aan interviews. Als je dat weet, moet je dan hun uitspraken niet sowieso met een korrel zout nemen? Ook de ‘sociale verballen’ die we gebruikten om achtergrondgegevens van de jongens te verzamelen hebben zeer waarschijnlijk hetzelfde probleem ten aanzien van betrouwbaarheid. Dit lijkt het hele onderzoek op losse schroeven te zetten. Wat is daar tegenin te brengen?

Jarenlange ervaring bezorgt onderzoekers een antenne voor toneelspel. Zeer vaak hadden wij dan ook het gevoel dat ons wat op de mouw werd gespeld of dat jongens zich anders voordeden als wij erbij waren. Het is onverstandig om uitspraken die op zulke momenten worden gedaan voor de waarheid te houden. Terecht wordt daarom gezegd dat in etnografisch onderzoek de onderzoeker zelf het instrument is. Daarnaast is het natuurlijk zo dat de onderzoeker niet een eenmalig gesprek heeft met jongens op straat en zich vervolgens aan het schrijven van een rapport zet. Juist bij dit type onderzoek is herhaald contact vanzelfsprekend. De onderzoeker leert mensen kennen en na verloop van tijd kan hij inschattingen maken omtrent het waarheidsgehalte van wat hij ziet en hoort. Wat mensen zeggen en wat ze denken kan verschillen vertonen, maar wat ze doen is meer eenduidig. Daarom is het zo belangrijk dat niet blind gevaren wordt op wat respondenten zeggen, maar dat ook naar hun gedrag wordt gekeken. In dit onderzoek is observeren een zeer wezenlijk onderdeel.

Politie- en justitiedata, interviews met deskundigen en betrokkenen, en participerende observatie zijn bronnen die van elkaar verschillen. De data die zij genereren lopen soms uiteen, maar ze kunnen ook elkaar aanvullen en bevestigen. Enerzijds is er de mogelijkheid om een bepaalde gebeurtenis of uitspraak vanuit verschillende optieken of met verschillende methoden te belichten, anderzijds biedt de werkwijze de mogelijkheid om een gebeurtenis of uitspraak te plaatsen naast wat eerder of later gebeurde of gezegd werd. Triangulatie biedt de mogelijkheid tot validering.

3 HET LOKALE PROBLEEM

In dit hoofdstuk komen de problemen rond de onderzochte groep in beeld. Voor een goed begrip daarvan moet aandacht worden geschonken aan de context waarbinnen die problemen zich manifesteren. We onderscheiden twee categorieën. Als eerste presenteren we de planologische, demografische en sociaal-economische karakteristieken van het deel van de hoofdstad waar de jongens wonen. Vervolgens geven we aan hoe de problemen van deze groep zich verhouden tot gebeurtenissen rond Marokkaanse jongens elders in de stad. We doen dat door middel van beschrijvingen die gebaseerd zijn op diverse schriftelijke bronnen. Bij beide categorieën worden de gepresenteerde gegevens steeds verder uitgesplitst, van het niveau van de stad of het stadsdeel naar de wijk en vervolgens naar de buurt, de omgeving van het Molenveld.

De Marokkaanse gastarbeiders kwamen enige decennia geleden terecht in deze omgeving. De Noord-Afrikaanse achtergrond van deze migranten is interessant en als achtergrond ook van belang bij wat gebeurt. Het voert echter te ver om daar op deze plaats bij stil te staan. Een beknopte beschrijving van hun geschiedenis is te vinden in de bijlage.

3.1 Waterveld

Als het gaat om problemen met Marokkaanse jongens, dan kan de krantenlezer zonder veel moeite invullen waar die zich in de grote steden concentreren. In Utrecht is dat Kanaleneiland, Den Haag heeft zijn Schilderswijk, Rotterdam kent het Oude Noorden en de hoofdstad heeft Amsterdam-West. Het ligt voor de hand dat dit te maken heeft met de relatief grote aantallen Marokkaanse inwoners van deze steden, die zich geconcentreerd hebben in bepaalde wijken. De hier onderzochte groep bevindt zich in Waterveld. Dat is in Amsterdam-West, maar over de kenmerken van die wijk is meer te zeggen.

Op basis van een vooroorlogs Amsterdams uitbreidingsplan, is in de jaren vijftig en zestig het grootste deel van de westelijke tuinsteden¹ gerealiseerd. Een groot deel van de woningvoorraad was bestemd voor de sociale verhuur. Nog steeds is het percentage sociale huurwoningen in Waterveld hoog, tien procent hoger dan het Amsterdamse percentage². Hoewel de in de ontstaansperiode gerealiseerde woningen volgens de huidige maatstaven klein zijn, zijn de woningen in vergelijking tot Amsterdam als geheel groot. Waterveld heeft bijna 80

¹ Naast Waterveld omvat dit twee andere stadsdelen en nog eens delen van twee andere stadsdelen.

² Bron voor genoemd statistisch materiaal O+S Amsterdam (1 januari 2002).

procent drie- en vierkamerwoningen, terwijl de woningvoorraad van Amsterdam voor 60 procent bestaat uit woningen van deze typen.

De westelijke tuinsteden vormden na de Tweede Wereldoorlog een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor gezinnen. Een deel van deze oorspronkelijke bewoners is in deze wijken blijven wonen. Deze groep vormt een groot deel van de ouderen die, als gevolg van het vertrek van de kinderen uit het ouderlijk huis, hetzij alleenstaand zijn dan wel in een tweepersoonshuishouden leven. Een andere demografische ontwikkeling die kenmerkend is voor de tuinsteden, is de komst van allochtone gezinnen. De relatief goedkope woningvoorraad in de tuinsteden vormde een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor met name Turkse en vooral Marokkaanse gezinnen.

In Waterveld hebben bovengeschetste ontwikkelingen, net als in de andere tuinsteden³, een ‘twee-topfigheid’ in de leeftijdsverdeling tot gevolg gehad. Enerzijds wonen er relatief veel ouderen en anderzijds wonen er relatief veel jongeren. In Amsterdam als geheel is deze twee-topfigheid niet aanwezig. In de stad vormt de groep in de leeftijd tussen 20 en 50 jaar een relatief grote groep. Van deze groep is een aanzienlijk deel (45%) alleenstaand. In Waterveld is deze groep minder groot, namelijk 30 procent.

Het aandeel etnische minderheden⁴ ligt in de westelijke tuinsteden iets boven het Amsterdamse gemiddelde. Met uitzondering van Sloterdorp (50%), ligt dit percentage rond 40 procent. In Waterveld vormen, net als in de andere tuinsteden, de bewoners van Marokkaanse afkomst een relatief grote groep: ruim 12 procent is van Marokkaanse komaf. Voor Amsterdam is dit cijfer 7,8 procent. In Sloterdorp is 18 procent van Marokkaanse afkomst.

Het werkloosheidscijfer ligt in de westelijke tuinsteden onder het Amsterdamse cijfer (9,3%). In Waterveld is de werkloosheid 7,9 procent. Sloterdorp vormt hierop een uitzondering met een werkloosheid van 11,2 procent. De werkloosheid onder de allochtone beroepsbevolking is groter dan onder de beroepsbevolking als geheel. Ook hier is de werkloosheid, met uitzondering van Sloterdorp, iets lager dan voor dat van Amsterdam als geheel (12,4%). In Waterveld is een kleine 11 procent van de beroepsbevolking werkloos en allochtoon.

3.2 Molenplein en omgeving

Het Molenplein ligt in Amsterdam-West. Jarenlang lag het aan de rand van de stad, totdat uitbreiding en nieuwbouw in westelijke richting wijken aan de stad toevoegde. Het plein was het eindpunt van een tramlijn. Inmiddels zijn lijnen verlegd en komt er een andere tram

³ Delen Bos en Lommer en de Baarsjes behoren bij de westelijke tuinsteden, andere delen horen bij de gordel ‘20-’40. Deze stadsdelen zijn voor wat betreft de demografische kenmerken slechts gedeeltelijk vergelijkbaar met de andere stadsdelen in de westelijke tuinsteden.

⁴ Mensen worden tot een etnische groep gerekend op basis van hun geboorteland en dat van hun moeder en vader. Wanneer één van de drie geboortelands niet Nederland is wordt de persoon tot een van de (7) allochtone etnische groepen gerekend.

langs. Aan het plein bevinden zich diverse winkels en een tweetal hoge flats, slechts enkele woonhuizen liggen direct aan het plein. Tot de winkels behoren een supermarkt, een Chinees restaurant, een pizzeria en een afhaalcentrum voor Surinaamse maaltijden. Voorts is er een bakker, een sigarenzaak, een vishandel, een bladenkiosk en enkele andere winkels. Ook het buurtservicepunt, waar o.a. de buurtregisseur te bereiken is, ligt aan het plein. Gezien deze functies is het plein een openbare gelegenheid die om verschillende redenen bezocht wordt. De winkelstraat Harplaan vormt een verbinding tussen het Molenplein en het Pianoplein. Deze beide locaties hebben nog meer dan het Molenplein een functie voor het winkelende publiek. Voor sommige bewoners kan het Molenplein dichterbij zijn, maar vanwege bedrijvigheid en gezelligheid kiest men voor de andere straten, waar het dus als regel drukker is. De winkels van het stadsdeel Waterveld zijn geconcentreerd op deze pleinen en de straat ertussen.

In de nabijheid van het Molenplein bevinden zich veel woningen. In de straten ten noorden, die samen een buurt vormen, staan kleinere rijtjeshuizen. In andere richtingen zijn het vrijwel steeds blokken met meerdere woonlagen. Veel woningen ten zuiden van Harplaan zijn of worden gerenoveerd. Een deel is gesloopt en daarvoor in plaats is een nieuw park gekomen. Waterveld is een groene buitenwijk met vrij veel bomen en water. Er ligt weinig vuil op straat en er zijn niet veel sporen van achterstallig onderhoud of vandalisme.

Achter het Molenplein is een geasfalteerd trapveldje en twee tennisbanen die vrij toegankelijk zijn. Iets verder bevindt zich naast een school een kleine speelplaats met een kinderbadje. Op enkele tientallen meters daar vandaan ligt het buurthuis De Meerpaal. Aan de zijkant van dit gebouw is de ingang van 'Bright Light', het deel van het buurthuis dat door de jongens wordt bezocht.

3.3 Harde Kern in West

Een recent onderzoek dat door de Regiopolitie Amsterdam-Amstelland is uitgevoerd gaat in op de relatie tussen pleegplaats en woonplaats (woonadres). Dit onderzoek heeft in beeld gebracht hoeveel jongeren, behorend tot de Harde Kern Jeugd, er in 2000 en 2001 in de stad wonen en waar zij delicten plegen (List 2002). De jeugd waarnaar gekeken is heeft een leeftijd van 12 tot en met 17 jaar (minderjarig) en zij hebben (1) binnen één jaar tenminste twee zware delicten gepleegd en voor de voorafgaande periode minimaal drie antecedenten, of zij hebben (2) binnen één jaar tenminste drie zware delicten gepleegd. In genoemde rapportage wordt etniciteit van de jongeren niet vermeld. Wellicht ten overvloede kan gezegd worden dat het niet enkel om Marokkaanse jongens gaat.

Over de gehele stad verspreid wonen 450 jongeren die minderjarig zijn en tot de Harde Kern behoren. De spreiding over de stad is ongelijkmatig. Het zesde politiedistrict ofwel Amsterdam-West heeft het meeste van deze jongens binnen de grenzen: 122 van de 450 (eerst vol-

gend is het vierde district Oost met 81 jongens). Wordt de verspreiding nog verder gespecificeerd en kijkt men naar wijkteamniveau, dan blijkt dat Meer en Vaart (in West) eruit springt met 74 Harde Kern jongeren (eerst volgend is wijkteam Lodewijk van Deijsselstraat, eveneens West, met 34 jongeren). In het centrum wonen 3 jongeren uit de Harde Kern. Het Molenplein ligt binnen het zesde district en valt onder wijkteamgebied Meer en Vaart.

De pleegplaats van de delicten die in 2000 en 2001 werden gepleegd door deze jongeren geven een iets ander beeld te zien. In district 6 het meest: 440 delicten; gevolgd door 285, 276 en 266 delicten in resp. district 5, 3 en 4 (Zuid, Centrum en Oost). Uitgesplitst naar wijkteamgebied is een forse oververtegenwoordiging te zien van Meer en Vaart: 275 delicten, gevolgd door Linneausstraat (Oost) met 112 delicten.

Gemiddeld genomen wordt 11,5 procent van de delicten in de eigen woonbuurt gepleegd. Delicten die jongeren wonend in de Trompetbuurt (een buurt die grenst aan het Molenplein) direct in hun eigen woonomgeving plegen vormen vrijwel een zelfde percentage (11,8%). Kijkt men naar de grotere eenheden wijk en district, dan blijkt deze groep wel sterk af te wijken van het gemiddelde. Gemiddeld genomen wordt namelijk dat 38,5 procent van de delicten gepleegd binnen de eigen wijk en dat geldt voor maar liefst 60,8 procent van de delicten van deze jongeren. Dat de pleegplaats binnen het eigen district valt gaat gemiddeld genomen op voor 55,3 procent. De jongeren van de Trompetbuurt blijken 68,6 procent van hun delicten binnen het eigen district te plegen.

Tabel 3.1: Percentage delicten gepleegd binnen eigen buurt, wijk en district.

Harde Kern	In eigen woonbuurt	In eigen wijk	In eigen district
HK gemiddeld stad	11,5	38,5	55,3
HK Trompetbuurt	11,8	60,8	68,6

Conclusie is dus dat Amsterdamse jongeren behorend tot de Harde Kern vooral in West wonen. Zij plegen hun delicten ook vooral in West. Van de daders die het dichtst bij het Molenplein wonen is te zeggen dat ze niet opvallend vaak in de eigen buurt hun delicten plegen, maar wel vaak in de eigen wijk.

3.4 Gebeurtenissen in de stad

Politiecijfers laten zien dat al sinds eind jaren '80 sprake is van oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongens (Junger & Zeilstra 1989). Het probleem rond criminaliteit van Marokkaanse jongens is hardnekkig en mede daarom bij iedereen bekend. Daarnaast zijn er bij tijd en wijle incidenten die opvallen vanwege omvang of ernst, of vanwege de brutaliteit die eruit spreekt. Ze lijken een stap verder te gaan dan wat bekend is en wijken af van wat verwacht wordt. In de hoofdstad werd in de loop der jaren een aantal zaken in de media gemeld. Wat

volgt is een onvolledig overzicht van opvallende gebeurtenissen aangaande Marokkaanse jongens in Amsterdam. Dit schetst de sfeer die gaandeweg is ontstaan rond deze problematiek.

Op 26 juni 1985 verscheen in *Het Parool* een artikel met de titel: 'Vorming van jeugdbendes in Waterveld'. Elf jongens werden aangehouden, van wie in een half jaar tijd maar liefst 170 misdrijven werden genoteerd. De groep waartoe zij behoorden, had herhaaldelijk en met nogal wat geweld homoseksuele mannen beroofd, die hen thuis uitnodigden. Deze mannen deden geen aangifte, omdat ze daarvan nog meer moeilijkheden verwachtten. De politie meende dat er in Waterveld op dat moment meer van zulke groepen actief waren, die zij jeugdbendes noemde.

Op 23 december 1988 baarde een artikel in *Het Parool* opzien. Het bleek gebaseerd te zijn op een uitgelekt intern rapport van de Amsterdamse gemeente (Loef 1988). In dit rapport werd een angstaanjagend beeld geschetst van twee- à driehonderd Marokkaanse jongens die tien à vijftien leiders hadden en in hiërarchische bendes waren georganiseerd. Zij terroriseerden de hoofdstedelijke binnenstad, zo werd gesteld. Op deze berichtgeving volgden boze reacties, omdat de beeldvorming over Marokkaanse jongeren er ernstig door werd beïnvloed. Iets later werd ook nog de grote Noord-Afrikaanse betrokkenheid bij straatroof in de hoofdstad in kille cijfers uitgedrukt (Loef & Holla 1989).

Over de ongeregeldheden op 23 april 1998 bij het August Allebéplein in Amsterdam-West hebben de kranten uitvoerig bericht. In dit geval was de gebeurtenis mede schokkend omdat het niet ging om iets dat zich in het geniep afspeelde en onthuld werd, maar om een openlijk conflict waar de media live verslag van deden. De aanleiding was een brandje in een prullenbak, waarbij de buurtregisseur in aanvaring kwam met een jongen. De jongen verzette zich tegen aanhouding, maar werd toch met geweld meegenomen. Omdat deze jongen goed bekend stond oogstte dat verontwaardiging. Toen zijn vader verhaal kwam halen werd hij niet correct te woord gestaan en het verhaal ging dat hij zelfs klappen kreeg. Dat was olie op het vuur. In wat volgde werd aan de ene kant een politiemacht op de been gebracht, terwijl aan de andere kant veel Marokkaanse buurtbewoners de straat op gingen. Er werden klappen uitgedeeld en een barricade werd opgeworpen. Korte tijd daarna grepen Marokkaanse jongeren een betoging op het Museumplein aan om opnieuw in de slag te gaan met de politie. In dezelfde periode werd in Amsterdam-Oost een politiebureau belegerd nadat een Marokkaanse jongen onterecht zou zijn aangehouden. Ook van deze gebeurtenissen werd vrijwel rechtstreeks verslag gedaan.

De gemeentelijke overheid gaf opdracht de zaak rond de het August Allebéplein uit te zoeken. Het Crisis Onderzoek Team heeft de toedracht van wat zich afspeelde in Amsterdam-

West in beeld gebracht (COT 1998), terwijl de commissie Lankhorst de bredere context waarbinnen dit kon gebeuren optekende (Stuurgroep Jeugdproblematiek Amsterdam West/-Nieuw-West 1998). De ongeregelde heden uit 1998 hebben er ook toe geleid dat de politie in de hoofdstad extra inspanningen is gaan leveren. Bij de uit de hand gelopen betoging op het Museumplein viel een politievrouw van haar paard en zij werd mishandeld. In een verwijzing naar dit voorval is het projectteam dat in het leven werd geroepen ‘Amazone’ genoemd. Het team moest zich richten op de harde kern van de criminele Noord-Afrikaanse jongeren binnen de gehele politieregio Amsterdam-Amstelland en kreeg daarvoor extra middelen. Er waren ook goede berichten uit de hoofdstad. Vanaf het August Allebéplein, in een buurt in West die inmiddels als een *no go area* werd geportretteerd, kwamen nieuwe impulsen. De Marokkaanse buurtvaders gingen surveilleren en wonnen daarmee de Hein Roethof-prijs en later de *European Crime Prevention Award*. Ook het project ‘En nu iets positiefs’, waarbij een aantal jongens naar Marokko gingen en ter plekke in een ziekenhuis reparaties verrichtten, kwam uit deze buurt. Men gaf deze zaken veel aandacht omdat rond Marokkanen de sombere geluiden overheersten. De wens daaraan tegengewicht te geven bleek ook uit de berichtgeving rond een festiviteit in juli ’99 op het Mercatorplein, eveneens in Amsterdam-West. Toen daar het optreden van een groep rappers uit de hand liep en de politie in het nauw kwam hebben enkele Marokkaanse jongens de agenten ontzet. Dat was althans wat een politiewoordvoerder op de lokale televisie vertelde. Deze versie was echter te mooi om waar te zijn en werd herroepen. Eén Marokkaanse jongen schoot een agent te hulp, maar raakte vervolgens bij een vechtpartij betrokken en werd gearresteerd (Trouw 7-7-1999).

Na de positieve geluiden gingen negatieve gebeurtenissen weer overheersen. Landelijke bekendheid kregen de berovingen op de Schiphollijn. Vooral op en nabij station Lelylaan werden veel reizigers van laptops en mobiele telefoons beroofd. Door de lokale zender AT5 kon worden gefilmd hoe een Amerikaanse toerist werd beroofd. Zowel de politie als de NS hebben extra personeel ingezet. Inmiddels is een team van toezichthouders vrijwel constant aanwezig en is beveiliging door middel van camera’s en hekken verbeterd. Publiekelijk wordt gezegd dat de daders vrijwel steeds Marokkaanse jongens zijn.

In voorjaar 2001 staan er diverse stukken in de dagbladen, waarin Marokkaanse jongens worden genoemd in verband met seksuele delicten als aanranding en verkrachting. De aanleiding is een aanranding die plaats vindt in de trein van Zandvoort naar Amsterdam. Marokkaanse jongens uit Amsterdam-West zijn de daders. Dit geval staat niet op zich, want het vertoont gelijkenis met wat in zwembaden aan het licht komt. Behalve vandalisme en verstoring van de orde door ruzie met het personeel trekken namelijk ook daar jongeren de aandacht omdat ze meisjes lastig vallen, aanranden en soms verkrachten. Het gaat om groepsdelicten en Marokkaanse jongens zijn duidelijk oververtegenwoordigd (Volkskrant 22-12-2001). In het pas geopende Sloterparkbad in Amsterdam-West komt een groep van 30 tot 40 jongens binnen

die in korte tijd een grote ravage aanricht en veel diefstallen pleegt. De daders worden ook nu gezocht onder Marokkaanse jongens uit Amsterdam-West. Dat deze zwembadcriminaliteit geen Amsterdams gegeven is blijkt uit het feit dat op een flink aantal plaatsen in het land afspraken worden gemaakt tussen politie en zwembaden over de manier hoe moet worden omgegaan met de daders (Van Gemert 2001).

Opnieuw was er de betrokkenheid van Marokkaanse jongens toen op 13 april van dit jaar een betoging pro Palestina uitliep op een rel. Het begon met het verbranden van Israëls vlag, maar het werd allengs grimmiger. Een Joodse man kwam tussen betogende jongens terecht en kon nog net het Krasnapolski hotel binnenvluchten. De ruiten van het hotel moesten het ontgelden en de politie voerde charges uit tegen 100 a 200 overwegend Marokkaanse, stengooiende jongeren. Of het om Amsterdammers gaat is in dit geval niet bekend geworden.

3.5 Gebeurtenissen rond de groep

De gebeurtenissen die de afgelopen jaren de in het bijzonder de aandacht trokken werden toegeschreven aan Marokkaanse jongens uit Amsterdam-West. De vraag die rijst is hoe die gebeurtenissen zich verhouden tot de dingen die de jongens uit de onderzochte groep doen? Wanneer de groep van het Molenplein is ontstaan is niet precies vast te stellen, maar hij bestaat al minstens vier jaar. Dat is af te leiden uit politiegegevens. In het bijzonder zogenaamde 'sfeerverbalen' van buurtregisseurs geven hierover informatie. Het beeld dat in deze verbalen wordt geschetst is zorgwekkend.

In een eerste sfeerverbaal van december 1998 wordt gerapporteerd dat de groep van voornamelijk Marokkaanse jongens dagelijks te vinden is op het plein. Van maandag tot vrijdag zijn ze aanwezig van 15.00 uur tot ongeveer 23.00 uur. In de weekenden begint het hangen vroeger en zijn ze tussen 12.00 en 24.00 uur op straat te vinden. Hun aantal varieert, er zijn soms maar twee en in andere gevallen wel 40 jongens aanwezig. Van augustus tot december 1998 wordt de situatie ernstiger. In eerste instantie neemt het klagen toe, maar vervolgens krijgt de politie signalen dat mensen bedreigd worden en geïntimideerd zijn door de groep, waarna ze geen aangifte meer willen doen. De daders durft men niet meer aan te spreken en van sociale controle op straat is geen sprake meer. De angst onder de bewoners gaat hand in hand met ontevredenheid over politie, want die blijkt niet bij machte om de jongens een halt toe te roepen. Het verbaal somt van het gehele jaar een lange lijst delicten op (uit XPOL): overlast (7x), bedreiging (8x), geweldpleging (6x), vandalisme/vernieling (8x), winkeldiefstal (8x), diefstal fiets (6x), mishandeling (2x), diefstal (5x), tasjesroof (1x) en brandstichting (1x).

Wat begint met hangen leidt allengs tot steeds meer en ernstiger vormen van overlast en criminaliteit. Wapens doen hun intrede. Een vrouw wordt in de ogen gespoten met traangas en een trambestuurder krijgt een pistool tegen het hoofd geduwd. Een voorval dat nietig begint, laat zien hoe de kaarten na verloop van tijd zijn geschud.

Een jongetje wordt in de supermarkt betrappt bij het stelen van een blikje fris en wordt aangehouden. Een grote groep jongens verzamelt zich vervolgens bij de supermarkt en wil met veel dreigen en duwen het jongetje bevrijden. 20 tot 40 jongens rennen schreeuwend en dreigend de winkel binnen en stelen in een flits de snoepomzet van drie dagen. De groep rent dan weer weg, maar de politie die ter plaatse is gekomen moet wachten op versterking voordat ze met de jonge verdachte naar het bureau kunnen.

De buurtbewoners verliezen, mede door dit soort gebeurtenissen, het vertrouwen in de politie. Een man neemt het recht in eigen hand gaat en de groep met een zakmes te lijf. Hij wordt aangehouden. De politie gaat vaker posten op het plein en gaat er in november 1998 toe over om een samenscholingsverbod in te stellen. Na een tijd wordt dat weer opgeheven. De directie van de supermarkt heeft besloten om niet meer 's avonds open te gaan. Zo gaan ze problemen met de jongens, die op de latere uren vaak lastig zijn, uit de weg.

Een tweede sfeerverbaal stamt uit begin maart 1999. Hoewel er maar drie maanden zijn verstreken lijkt de problematiek te zijn verhevigd. Nog steeds bevindt zich een groep jongens op en om het plein. Zij hebben in de tussenliggende tijd opnieuw strafbare feiten begaan (geregistreerd in XPOL): diefstal (4x), geweldpleging (3x), vernieling (6x), brandstichting (2x), straatroof (2x), overlast (4x), vandalisme (2x), bedreiging (2x), onzedelijke taal (1x). De diefstallen en berovingen worden met geweld uitgevoerd en er worden wapens bij gebruikt (pistool 1x, traangas 1x). Telkens wanneer er een groep jongens op of om het plein hangt zijn bewoners bang het slachtoffer te worden van geweld, belediging en intimidatie. Herhaaldelijk is sterke drank in het spel en de politie krijgt met meer verzet te maken; twee keer worden banden van politieauto's lek gestoken.

In een aanvulling op het tweede sfeer-verbaal schrijven de buurtregisseurs over pogingen om in contact te komen met de jongeren. Er zijn enkele gesprekken geweest waarbij jongens uit de groep, de buurtregisseurs, jongerenwerkers en personen van het Tienerteam (eveneens politie) aanwezig waren. De inschatting is dat ouderen binnen de groep zich die gesprekken hebben aangetrokken en dat zij minder bij incidenten betrokken raken. Echter, de jongere garde blijkt zich er minder van aan te trekken en zij lijken de kans te grijpen om zich te profileren en meer op de voorgrond te treden. Deze jongens spelen regelmatig een kat en muis-spel met de politie: zij verzamelen zich op of om het plein, verstoren de orde en veroorzaken overlast, en als de politie komt lost de groep zich hard rennend op. De buurtregisseurs vragen om een repressief onderzoek en daaraan wordt invulling gegeven door het Amazone team, dat zich als een van de eerste wapenfeiten gaat bezighouden met de hanggroep van het Mo-

lenplein (zie hoofdstuk 8). Een aantal jongens wordt als gevolg hiervan opgepakt en zij verdwijnen van het toneel, soms voor geruime tijd.

Het derde sfeerverbaal stamt uit juli 2000. De buurtregisseur maakt melding van dezelfde hanggroep en constateert dat de aanwezigheid van de groep een enorme negatieve invloed heeft op het woongenot en het veiligheidsgevoel in de buurt. Dat ziet men als een groot probleem, waar de bewoners met regelmaat zeer emotioneel op reageren. Aangifte doet men vaak niet meer, want de angst voor vergelding is groot.

Na oplopende spanningen, agressieve houding naar de jongerenwerkers en tenslotte brandstichting, wordt de ruimte in het buurthuis in februari 2000 gesloten. De groep gaat zich dan enige tijd elders ophouden en het is wat rustiger op het Molenplein. Die rust is ook gevolg van het feit dat na inspanningen van het Amazone team een aantal jongens zijn opgepakt en vrijheidsstraffen krijgen. De overige jongens zijn vaak te vinden op het Gitaarplantsoen, waar zij hun gedrag continueren.

Vanaf mei 2000 komen er weer veel klachten over de groep van het Molenplein, met name over provocerend en intimiderend gedrag. De maatregelen en straffen maken kennelijk niet veel indruk, zo stelt de buurtregisseur bezorgd vast. Er wordt een reeks delicten opgesomd die plaats vonden tussen december 1999 en juli 2000 (geregistreerd in XPOL): overlast (17x), openlijke geweldpleging (3x), wangedrag (4x), diefstal (2x), inbraak (2x), vernieling (4x), belediging (2x), mishandeling (2x), vechten (1x), verkeersovertredingen (1x) en straatroof (1x). Eind 2000 worden er op het Molenplein borden geplaatst die laten zien dat het verboden is om alcohol te drinken op het plein. Later verschijnen deze borden ook op andere plaatsen waar de jongens rondhangen.

Een laatste sfeerverbaal is van januari 2002 en is dus geschreven tussen de twee veldwerkperioden van dit onderzoek. Opnieuw zijn de buurtregisseurs bezorgd, want er hebben zich die maand twee gewelddadige misdrijven voorgedaan. In één geval, bij een beroving voor een pinautomaat, worden het slachtoffer en een te hulp geschoten vriend met een mes gestoken. Een dag later wordt de uitbater van een videotheek mishandeld, bedreigd en beroofd van zijn gsm. Hij gaat in op de provocaties van de jongens die in zijn zaak komen en krijgt ruzie met een van hen. Ook hier wordt een steekwapen gebruikt. Het gaat volgens de buurtregisseurs om een vaste groep, die zij schatten op zo'n 25 jongens. Daaromheen hangt een aantal jongens dat af en toe aanwezig is. De buurtregisseurs merken op dat wanneer er problemen zijn met iemand uit de groep er in een mum van tijd een grote verzameling van tientallen jongens op de been is. Steevast kiezen zij de kant van de jongen en nemen zij stelling tegen de buurtbewoner, winkelier of politieagent. Bij aanhouding komt het regelmatig voor dat door de groep verzet wordt geboden teneinde verdachten te ontzetten of ontdekking van een misdrijf tegen te gaan.

3.6 Het probleem in context

De Marokkaanse jongens van het Molenplein zijn zonen van voormalige gastarbeiders die naar Nederland kwamen en enige jaren later hun gezinnen lieten overkomen. Deze kinderrijke Marokkaanse gezinnen moeten als regel rondkomen met weinig inkomen en de kinderen maar vooral ook de ouders hebben een laag opleidingsniveau (bijlage 1). In Waterveld treft men relatief veel van deze gezinnen en zij bewonen er in hoofdzaak goedkope huurwoningen.

In Amsterdam werd al geruime tijd geleden gesproken van jeugdbendes, maar dat leek betrekking te hebben op groepen die een schemerig bestaan leidden. Gaandeweg traden groepen Marokkaanse jongens meer op de voorgrond en waren het vooral openlijke confrontaties die de aandacht trokken.

Er zijn parallellen aan te wijzen in wat de Molenpleingroep deed en wat elders in de stad gebeurde. In beide gevallen hebben Marokkaanse jongens op een negatieve manier de aandacht getrokken en is zichtbaar dat zij de afgelopen jaren brutaler en meer openlijk te werk lijken te gaan. Tijdens het onderzoek is de groep een berucht verschijnsel in de wijk. Velen kennen de jongens van gezicht, maar men durft ze nauwelijks aan te spreken want de kans op een grote mond of erger blijkt groot te zijn. De politie heeft weinig vat op hen.

4 DE GROEP

Het vierde hoofdstuk levert een beschrijving van de groep van het Molenplein. De dagelijkse routine van de groepsleden wordt als eerste belicht. Daarna volgt een paragraaf die ingaat op aspecten van de samenstelling van de groep, zoals omvang, verloop, leeftijd, etniciteit en sekse. Leiderschap en hiërarchie komen in een volgende paragraaf aan bod en als laatste wordt de hechtheid van de groep besproken.

4.1 Hangen op straat

De jongens van het Molenplein zijn iedere dag op straat te vinden. Zij hebben een dagelijkse routine die ertoe leidt dat ze elkaar treffen als ze de deur uitgaan. Een aantal van hen heeft een uitkering, geen werk en dus veel vrije tijd. Anderen gebruiken de tijd dat ze niet op school zijn of werken om elkaar te zien. Ze hangen veel rond op straat en zijn in het buurthuis te vinden. Na sluitingstijd van het buurthuis zijn ze weer op straat, vaak tot twee uur 's nachts. Dan gaan ze naar huis om te slapen tot twaalf uur in de middag en dan begint het hangen weer. Lethargie en verveling zijn treffende woorden om (delen van) hun dagelijkse routine te beschrijven. Het rondhangen heeft weinig aantrekkelijks als er niets gebeurt. Hoewel er in de wijk bijvoorbeeld sinds enige tijd een fraaie voorziening voor straatvoetbal is te vinden, overheerst een landerig gevoel: 'er is hier niks voor ons'.

Verveling kan leiden tot aanvaringen. Het gebrek aan vertier doorbreken de jongens zelf doordat ze elkaar voortdurend de maat nemen. Er wordt in deze vanzelfsprekende competitie veel gelachen om de misstappen van de ander, maar ook wanneer een derde partij een uitglijer maakt gaat dat niet onopgemerkt voorbij. Hoe leuker dat is, met des te meer kabaal wordt dat kenbaar gemaakt. Een andere manier om wat afwisseling te brengen in een saaie dag is het botsen met buurtbewoners of winkeliers. Dat gebeurt niet altijd bewust. Het kan starten met kabaal, vernielingen of onbeleefdheden, die irritaties opwekken. De groep van het Molenplein heeft een lange geschiedenis van aanvaringen, die klein begonnen en uitgroeiden tot serieuze conflicten. Dat heeft de groep een reputatie bezorgd en mede daarom is tegen hen opgetreden (zie hoofdstuk 8).

Omdat de jongens van de groep elkaar opzoeken wanneer ze op straat zijn ontstaan er plekken waar ze steeds naar toegaan, dat zijn de hangplekken. In eerste instantie was dat het Molenplein. Daaraan heeft de groep ook zijn naam te danken, die hen overigens door buitenstaanders (de politie) is gegeven. Zelf gebruiken ze geen naam voor de groep. Als de botsingen met de buurtbewoners op het Molenplein in aantal toenemen en door bedreigingen en intimidatie een grimmiger karakter krijgen, worden eerst pogingen gedaan om deze ontwikkelingen de kop in te drukken. Een samenscholingsverbod en een verbod om op de openbare

weg alcohol te drinken blijken echter onvoldoende resultaat te sorteren. De politie gaat strenger optreden en de jongens ontwijken de moeilijkheden door op andere plekken te gaan hangen. In 2001 lopen ze overdag vaak over Harplaan en op het Pianoplein, maar als ze elkaar treffen en wat willen praten zijn ze vaak te vinden op Harplaan ter hoogte van een videotheek of bij het Gitaarplantsoen, dat een steenworp daar vandaan ligt. Weer een andere locatie waar ze vanaf wat latere datum regelmatig te vinden zijn is het Trompetplein. Al deze plaatsen liggen op loopafstand van het Molenplein. Aan het eind van het onderzoek zijn jongens uit de groep vrijwel dagelijks present op een van deze locaties tussen 16.00 uur en 18.00 uur en 's avonds van 22.00 uur tot soms 3.00 uur. De tussenliggende uren brengen ze thuis door of in Bright Light, de ruimte in het buurthuis.

Het Gitaarplantsoen en zeker ook het Trompetplein zijn geen drukke winkelstraten. Ze liggen juist buiten de gangbare wandelroutes. Die drukke plekken hebben in eerste instantie wel aantrekkingskracht, maar de jongens hebben toch de wijk genomen naar plaatsen waar ze minder in contact komen met buurtbewoners en dus ook minder met hen botsen. Winkeliers, die altijd bezorgd zijn dat klanten wegblijven wanneer jongens voor de deur staan, zijn op deze locaties afwezig. Dit geldt vooral voor het Trompetplein waar ten tijde van het onderzoek gebouwen werden gesloopt en andere leeg stonden. Het plantsoen ligt wel in een bewoonde zone en meerdere malen klaagden bewoners wanneer er 's avonds of 's nachts lawaai werd gemaakt.

De jongens uit de groep treffen elkaar op deze plekken, maar het is niet hun territorium in de zin dat zij deze plaatsen verdedigen of er personen van buitenaf weren. Zij laten sporen achter omdat ze niet alles opruimen wat ze bij zich hebben of gebruiken, maar er is geen sprake van systematisch aangebrachte symbolen die hun aanwezigheid kenbaar maken, zoals graffiti. Hun aanwezigheid is het gevolg van ingesleten patronen, niet van een claim die ze leggen op openbare ruimte.

4.2 Samenstelling

Uit documentatie en interviews blijkt dat de groep rond het Molenplein inmiddels al minimaal vier jaar bestaat. Enkele respondenten kunnen verder terugkijken en wijzen erop dat sommige jongens er al rondhingen vanaf '95 of '96.

Omvang

De groep is in de loop der jaren veranderd. Er zijn personen bijgekomen en andere zijn verdwenen. Tijdens het onderzoek wordt de omvang van de groep geschat op enige tientallen. Politie, jongerenwerkers en mensen uit de buurt hebben geen duidelijk zicht op wie er wel en wie niet tot de groep gerekend moet worden. Dat wil zeggen, zij zien dat er een aantal jon-

gens is dat vaak aanwezig is en verantwoordelijk lijkt voor het grootste deel van de regel-overtredingen. Daaromheen bevindt zich echter een aantal andere jongens dat een minder prominente plaats heeft of in ieder geval minder opvallend aanwezig is. Nog weer andere jongens zijn incidenteel present. De totale groep wordt door de meeste ondervraagden geschat op 40 tot 50 personen. Ongeveer 24 jongens staan als ‘harde kern’ bekend bij de politie. Over hen zijn in dit onderzoek extra gegevens verzameld.

Af en toe komen jongens van buiten naar de groep. Meestal zijn dat jongens die groepsleden kennen van school of ze zijn familie van hen. Belangrijke voorwaarde voor zo’n bezoek is dat er vervoer is. De bezoeker heeft bijvoorbeeld een nieuwe brommer of een auto.

Verloop

De omvang van de groep varieert. Jongens kunnen verdwijnen als gevolg van detentie, maar dat is dan meestal van tijdelijke aard. Veel van de onderzochte jongens zaten al eens vast en keerden naderhand weer terug naar de groep. Toch is er flink verloop in de groep en dat komt aan het licht wanneer we de harde-kernlijst, die het Amazone team in 1999 hanteerde, vergelijken met de lijst van de harde kern uit 2002 die de buurtregisseur opstelde. De Amazone lijst kent 23 namen, waarvan er maar vijf overeenkomen met de lijst uit 2002. Daarnaast geeft Amazone nog een rijtje van 12 namen van ‘runners up’ en daarvan zijn ook nog eens vijf jongens te vinden op de lijst uit 2002. Van de 35 jongens die in 1998 in de gaten werden gehouden omdat ze tot de groep gerekend werden, zijn er dus inmiddels nog maar tien als zodanig in beeld.

Tijdens het veldwerk zijn twee jongens uit de groep gegaan. Beide zijn rond de twintig en spelen in hun laatste dagen een heel andere rol dan eerder. Eén van hen werd door de politie een tijd gezien als een van de grote boeven uit de groep en hij heeft uit die tijd een flink strafblad opgebouwd. Bij het eind van zijn verblijf in de groep lijkt hij zich op niet-criminele zaken te richten. Een andere jongen komt juist terug in de groep wanneer hij tegen het eind van dit onderzoek wordt ontslagen uit detentie. Er wordt feest gevierd als hij weer bij de groep komt. Grote flessen met een mix van cola en sterke drank gaan van hand tot hand bij het verwelkomen van het teruggekeerde groepslid.

Leeftijd

De jongens die midden jaren ’90 al op het plein rondhingen waren destijds 12 tot 14 jaar oud, zo wordt door enkele respondenten gezegd. Inmiddels moeten die ongeveer twintig jaar oud zijn.

Als gekeken wordt naar de leeftijden van de 24 bekende jongens, levert dat het volgende beeld op. Een stuk of tien jongens van rond de twintig jaar behoren tot de groep en zijn regelmatig, zo niet dagelijks, op straat te vinden met hun vrienden. De drie jongste jongens van

de huidige harde kern zijn ten tijde van het onderzoek 16 jaar. De gemiddelde leeftijd in de groep lag in januari 2002 op 18 jaar. Dit betekent dat het gaat om een groep met relatief oude leden. Deze oude jongens en de jongere verschillen ten hoogste vijf jaar van elkaar. Bij oploopjes komen ook jongere jongens opdagen, maar zij behoren niet echt tot de groep. Zij bezoeken ook niet de ruimte in het buurthuis waar de groep een paar keer per week heen gaat. In vergelijking met de groep die in 1999 op de lijst van Amazone staat is de gemiddelde leeftijd niet spectaculair veranderd. In januari 1999 waren er binnen die groep drie jongens van 20 jaar en zeven van 19 jaar oud. De gemiddelde leeftijd was iets lager: 17,5 jaar. Ook destijds was het dus al een groep met tamelijk oude leden.

Etniciteit

De Molenpleingroep is een Marokkaanse groep. Enkele jongens hebben een andere afkomst, maar zij zijn opgegroeid tussen Marokkaanse jongens en lijken geheel 'ge-Marokkaniseerd'. Het gaat om twee Nederlandse en een Surinaamse jongen, die overigens door de buurtbewoners ook worden omschreven als Marokkanen. Alle jongens dragen dezelfde soort kleding en praten met elkaar in dezelfde straattaal. Soms, bijvoorbeeld wanneer onderzoekers aanwezig zijn, stappen de Marokkaanse jongens over naar Tamazight (een Berber taal die hun ouders thuis spreken). De niet-Marokkanen (niet-Riffijnen) kunnen dat niet verstaan.

Jongens en meisjes

De groep bestaat uit louter jongens. In een Marokkaanse groep is dat niet vreemd, gezien de tamelijk rigide scheiding der seksen in de gezinnen waaruit de jongens komen. Jongens hebben natuurlijk wel belangstelling voor het andere geslacht en sommige jongens blijken individueel ook wel meisjes te kennen en met hen relaties aan te gaan. Maar ze nemen deze vriendinnen niet mee naar plaatsen waar de groepsleden elkaar treffen. In de ruimte in het buurthuis komen geen meisjes.

Bij andere, niet-Marokkaanse of etnisch gemengde groepen zijn vaak wel meisjes te vinden. Meestal zijn het Nederlandse of Surinaamse meisjes, die aansluiting hebben gekregen. Marokkaanse (en Turkse) meisjes treft men voor zover bekend vrijwel nooit in problematische jeugdgroepen. Het leidt geen twijfel dat ook hier de islamitische nadruk op de scheiding der seksen de belangrijkste reden is. De roddel die ontstaat als Marokkaanse meisjes met jongens hangen suggereert steevast losbandigheid en heeft een veel zwaardere lading dan roddel over jongens die uit de rails lopen. Gezinsleden, zowel vaders als broers, treden in het eerste geval veel strikter op.

4.3 Hiërarchie en leiderschap

Bepaalde traditionele Amerikaanse gangs kennen rangen en hebben vaste leiders. *Original gangsters*, *OG's*, zijn alleen diegenen die lang in de gang actief zijn geweest en door hun activiteiten voor de groep (*gangbanging*) die posities hebben verworven. Hieruit lijkt af te leiden dat degenen die in bepaalde opzichten iets voor hebben op andere groepsleden een leidende rol krijgen of opeisen. Maar is dat wel zo vanzelfsprekend?

De Molenpleingroep bestaat uit jongens die van elkaar verschillen. Ze zijn niet gelijk en bepaalde jongens hebben meer te zeggen dan andere. Als de jongens echter gevraagd wordt wie hun leider is, zeggen ze steevast: “Wij hebben geen leider”. Dat neemt niet weg dat de jongens in een voortdurende onderlinge competitie zijn gewikkeld, die natuurlijk winnaars en verliezers oplevert. Er zijn situaties waarin bepaalde individuen zich onderscheiden van de rest van de groep of waarin (een onderdeel van) een rangorde aan de oppervlakte komt. Dat blijkt echter niet om dezelfde personen te gaan. Soms profileert een jongen zich, dan weer speelt een andere een opvallende rol.

Ouder en sterker

In Marokkaanse gezinnen bestaat als regel een hiërarchie die gebaseerd is op sekse en leeftijd. Jongens kunnen zeer streng optreden tegen hun jongere broers. Ook wanneer er geen bloedband bestaat zijn oudere jongens geneigd om kleineren de les te lezen, maar dat lijkt minder legitiem dan tussen broers. In alledaagse situaties komt dat aan het licht.

Wij konden observeren dat de jongens van de groep tegen elkaar voetballen en tafeltennis spelen. Met opzet is niet geschreven dat ze *met* elkaar deze sporten doen, want vooral bij voetbal is goed te zien dat het erom gedaan is anderen zo goed mogelijk duidelijk te maken wat een individu kan. Overspelen is van ondergeschikt belang, dat lijkt meer iets voor degenen die het spel technisch niet beheersen. Voetbal is bij dit soort gelegenheden nauwelijks nog als teamsport te bestempelen (cf. Van Gemert 1998a: 130-1). De competitie onder de jongens heeft soms een directer, fysiek karakter.

Tijdens het veldwerk dagen jongens elkaar uit door een schop uit te delen en dan snel weg te lopen. De ontvanger Mohammed kan dat niet over zijn kant laten gaan en zet de achtervolging op Malik en dat wordt door anderen gadegeslagen. Men joelt en daardoor worden beiden extra geprikkeld. Mohammed pakt stenen en doet zijn best om Malik te raken, die hem lopend te snel af is. Het zijn vuistgrote stenen, die gelukkig geen doel treffen. Hoewel over en weer wordt gegooid, blijft de achtervolging in één richting gaan. Mohammed is twintig en hij zit de een paar jaar jongere Malik achterna. Dat wordt tijdens het spel niet omgedraaid. Daarmee wordt uitgedrukt dat, gegeven de positie van de beide personen, Mohammed nooit voor Malik op de loop zal gaan. Andersom gebeurt dat wel.

Als het op kracht of vechten aankomt is er dus een hiërarchie, maar er zijn geen aanwijzingen dat de hogeren in deze rangorde ook in andere opzichten zonder meer boven de jongere jongens staan.

Ruzie zoeken

Bij andere gebeurtenissen blijken het weer nieuwe personen te zijn die eruit springen.

Op een middag zitten een stuk of acht jongens voor de supermarkt. Er wordt wat gedold en daarbij wordt geroepen, maar verder gebeurt er niets. Twee agenten komen aanlopen en spreken de jongens aan. Er is gebeld door omwonenden dat de jongens overlast veroorzaken en om die reden wordt hen opgedragen het plein te verlaten. De jongens zijn verrast, want er was niets aan de hand. Langzaam groeit dit gevoel naar verontwaardiging en sommige jongens worden boos. Said stapt naar de agenten toe, stopt op een halve meter afstand en dient ze van repliek. Hij praat hard maar schreeuwt niet, gebruikt krachttermen maar scheldt niet. Iedereen voelt dat hij balanceert op het randje van wat de agenten zullen tolereren. De partijen beheersen zich echter en uiteindelijk verlaten de jongens en de agenten het plein.

Said is de jongen die steeds een prominente rol speelt wanneer het op botsingen met buitenstaanders aankomt. XPOL-data laten zien dat hij vaak bij overlastsituaties, beledigingen en vechtpartijen betrokken is geweest. Uit rapportage van Amazone blijkt dat hij bij de politie omwille van deze zaken berucht is. Dat leidt ertoe dat het vaak spannend is wanneer hij in zulke situaties erbij is, zeker wanneer er ook nog drank in het spel is. Het betekent vertier, maar het levert de groep ook een slechte naam op en soms komen jongens mede door zijn toedoen op het politiebureau terecht. Hij heeft een belangrijke rol bij deze gebeurtenissen, maar hij oogst daar zelden waardering mee. Verschillende jongens zeggen dat ze liever hebben dat hij er niet bij is.

Reputatie

Bright Light, de ruimte in het buurthuis, is langere tijd gesloten geweest nadat er rottigheid was. Als de ruimte opnieuw opengaat worden er afspraken gemaakt en wordt een nieuwe jongerenwerker aangesteld. Deze niet-Marokkaanse jongeman is een bekende voor de jongens van de groep, want hij woont ook in de buurt. Hij was in het verleden zelf 'een jongen van de straat' en geniet daardoor een zeker aanzien. De jongerenwerker wordt bijgestaan door twee jongens uit de groep, die als zijn assistenten opereren. Deze beide jongens hebben een zeker overwicht binnen de groep. Een van hen heeft een imposante gestalte en beschikt ook over uitgesproken ideeën, wat hem ook qua persoonlijkheid een zekere onverzettelijkheid geeft. Ook de ander is lang van stuk, maar hij is juist introvert. Van hem weten de jongens dat hij een flink strafblad heeft, al lijkt dat gekoppeld aan een periode die hij achter zich

heeft gelaten. Hij beweegt zich in de luidruchtige groep als een stille eenling voor wie men ontzag blijkt te hebben. Bij heropening weten deze nieuwe krachten een paar dingen te organiseren ten bate van de hele groep en dat verstevigt hun positie. De groep is echter veeleisend en na verloop van tijd worden ze ontevreden en komt er kritiek op de jongerenwerker, die naar hun smaak te weinig zelf aanwezig is en zijn adjudanten het werk laat doen. Zoals zo vaak in dit soort situaties rijzen verdenkingen over wat er met de beschikbare subsidie gebeurt (cf. Van Gemert 1998a: 130, 133-4). In deze periode komt ook een oudgediende, Rachid, ten tonele. Hij heeft lange tijd vast gezeten en was een jongen met een gewelddadige reputatie. Hij komt naar het buurthuis en gedraagt zich of hij niet weg is geweest. Het duurt niet lang of er doen zich conflicten voor en met een van de adjudanten heeft hij een pittige ruzie over een beschadiging aan zijn auto. Binnen de groep neemt onrust en ontevredenheid toe en de positie van de jongerenwerker en zijn helpers wankelt. Enige tijd later houden ze het alledrie voor gezien en de ruimte gaat enkele weken dicht.

Instabiel

De oudere, sterke jongens als Mohammed staan hoger in de hiërarchie als het om vechten gaat; Said loopt voorop als het aankomt op aanvaringen met buitenstaanders; de jongerenwerker en zijn assistenten krijgen waardering en medewerking zo lang de groep het gevoel heeft dat wat zij doen ook voor groepsleden profijtelijk is. Al deze personen staan op bepaalde momenten hoger in de hiërarchie of ze nemen het voortouw. Toch bekleden zij allerminst stabiele posities en de rollen die zij spelen kunnen door anderen worden overgenomen. Er zijn inderdaad, zoals de jongens zeggen, geen leiders.

Men kan een groep zien als een systeem of een organisme waarbinnen bepaalde dingen gebeuren als gevolg van het feit dat de onderdelen in elkaar grijpen. In een militaire organisatie of binnen een bedrijf wordt dit gewaarborgd door diverse posities met bijbehorende taken, door afspraken en doordat hoger geplaatsten aan lagere opdrachten kunnen geven. Hoe verhouden zich dit soort groepen tot de onderzochte groep van het Molenplein? Ook die groep kent diverse posities en er zijn ongeschreven regels. Het grootste verschil zit echter in het feit dat jongens zich door elkaar niet iets laten opdragen. Dat wordt door hen namelijk onmiddellijk ontmaskerd als de les lezen, domineren of de baas spelen. Je mag ouder en sterker zijn, je zult misschien meer durven, je mag dan jongerenwerker zijn, maar dat wil nog lang niet zeggen dat een ander doet wat jij wil. Tijdelijk het voortouw nemen, daar is weinig op tegen. De jongens zijn allergisch voor personen die de baas willen spelen. Degene die zichzelf boven de groep plaatst, wordt tegengewerkt en ten val gebracht.

4.4 Hechtheid

In dit onderzoek naar de groep ligt de focus op de links tussen de leden onderling. Er is nauwelijks gekeken naar links die zij hebben met anderen buiten de groep. Fleisher liet zien dat in de Amerikaanse stad Champain (in de staat Illinois) de links van de tweede soort in het persoonlijke netwerk van gangleden veel omvangrijker en belangrijker kunnen zijn dan die van de eerste soort (Fleisher 2001). Dat leidt ertoe dat men door te focussen op de gang ziet wat men wil zien: de relaties tussen de leden. Voor de Marokkaanse jongens in West hebben wij een dergelijke analyse niet kunnen uitvoeren, we beschikten daarvoor niet over de juiste data. In hoeverre het mogelijk is dat ook deze jongens een netwerk hebben dat juist zwaartepunten heeft buiten de groep is echter te betwijfelen. Gezien het feit dat de leden dagelijks meerdere uren met elkaar doorbrengen, is het aannemelijk dat voor hen geldt dat hun sociale contacten grotendeels binnen de eigen groep te vinden zijn.

De jongens kennen elkaar allemaal, maar ze zien niet alle groepsleden als hun vrienden. Met een vriend kun je lachen en huilen. Lachen met elkaar, daaraan is geen gebrek. Het huilen is echter een ander verhaal, want verschillende jongens zeggen dat als de nood aan de man komt ze maar van enkele jongens hulp verwachten. Vandaar dat jongens een ‘echte’ vriend meestal beschrijven als iemand die er is in tijden van problemen. De meeste jongens zeiden dat zij maar een paar goede vrienden hebben.

Sommige jongens trekken meer naar elkaar dan naar anderen. Dat heeft waarschijnlijk te maken met leeftijd en belangstelling. In eerder onderzoek was het ontstaan van subgroepjes te herleiden op herkomststreken in Marokko (Van Gemert 1998a: 119-21), maar tijdens het onderhavige onderzoek was dat niet vast te stellen. Door een paar respondenten wordt erop gewezen dat een stuk of vijf jongens de zware gevallen zijn. Zij zijn diverse keren gearresteerd, hebben vastgezet en kennen het klappen van de zweep. Er bestaat geen twijfel over dat zij nog geen punt hebben gezet achter hun criminele loopbaan. Deze jongens zijn dagelijks in de groep aanwezig. Zij vormen een aparte categorie, maar we konden niet vaststellen of zij in het dagelijks verkeer vooral met elkaar omgaan.

Veel jongens uit de groep zijn met elkaar opgegroeid. Dit deel van Waterveld was lange tijd een uithoek van de stad, een soort *cul de sac*. ‘Ik ken hem al zo lang’, is een zinsnede die voortdurend opduikt als gevraagd wordt naar onderlinge relaties. De jongens geven ermee aan dat groepsleden weten wat ze aan elkaar hebben. Er zijn in dat opzicht geen verrassingen. De groep is een stabiele factor voor het individu.

Dat deze stabiliteit ook consequenties heeft voor de hechtheid blijkt wanneer er botsingen zijn met buitenstaanders. Op de vraag wie je helpt als het op een confrontatie aankomt, wordt stevast gezegd dat groepsleden op elkaars steun kunnen rekenen. Er zijn voorbeelden waaruit blijkt dat dit geen loze kreten zijn (zie hoofdstuk 7). Toch is een belangrijke kanttekening

daarbij op zijn plaats. Het optreden als één blok is namelijk gekoppeld aan krachten van buiten, die als bedreigend worden ervaren. Is er geen partij buiten de groep, dan is de hechtheid niet waar te nemen en springt de onderlinge competitie in het oog. Ook het feit dat er in de loop der jaren nogal wat verloop is geweest in de groep en dat mede door interne strijd het buurthuis bij herhaling voor hen werd gesloten, wijst op fricties binnen de groep.

4.5 De Molenpleingroep

De Molenpleingroep bestaat al minstens 4 jaar. Dat wil zeggen, al zo lang zijn er dagelijks jongens op straat die tot de groep worden gerekend, maar er komen nieuwe gezichten bij en andere verdwijnen weer. Het is een Marokkaanse groep die louter jongens kent; enkele niet-Marokkaanse leden gedragen zich precies zoals de anderen. Een paar jongens hebben af en toe een vriendin maar die hangen niet met de groep op straat en ze maken er geen deel van uit. 24 jongens worden gerekend tot de harde kern.

De jongens brengen samen veel tijd door en hun gedrag kent ingesleten patronen. Een voortdurende onderlinge competitie verdrijft de verveling, maar ook aanvaringen met buitenstaanders zorgen voor spanning. Ondanks het feit dat ze dagelijks op bepaalde plaatsen te vinden zijn, claimen zij niet een territorium waar zij anderen weren.

Hoewel niet alle jongens hetzelfde zijn en zich ook niet hetzelfde gedragen, zijn er geen rangen binnen de groep. Een paar jongens spelen bij bepaalde gebeurtenissen een dominante rol, maar het gaat te ver om hen als vaste leiders te bestempelen. Er is niemand die een ander iets kan opdragen. De groepsleden kennen elkaar vaak al heel lang en ze weten wat ze aan elkaar hebben, al lijkt dat niet te resulteren in warme vriendschappen. De groep geeft de leden houvast, maar uiteindelijk heeft hij hun (maatschappelijk gezien) niets te bieden.

5 INDIVIDUEN

Wat is te zeggen over de individuen die behoren tot de Molenpleingroep? In de volgende paragrafen wordt ingegaan op hun gezinsachtergrond, hun schoolloopbaan en hun werkervaring. Tevens komen aan bod hun ervaringen met politie en justitie en met de hulpverlening. De verzamelde gegevens stammen deels uit interviews met deskundigen en hebben dan een algemeen karakter. Specifieke gegevens over de individuen zijn verkregen uit processen verbaal van 22 van de 24 jongens. In veel gevallen worden aan het begin van een verhoor enkele vragen gesteld over de achtergrond van de jeugdige verdachten. Met behulp van het Tiener-team van politie zijn deze ‘sociale verhoren’ bijeengebracht en vervolgens bestudeerd. Nogal eens rees het vermoeden dat antwoorden een sociaal wenselijk karakter hadden. Vooral wanneer het ging om de gezinssituatie en om schoolprestaties leek dat het geval. Om die reden hechten we meer waarde aan de uitspraken van geïnterviewden.

5.1 Gezin

Verreweg de meeste jongens zijn in Nederland geboren en hebben de Nederlandse nationaliteit. Alle gezinnen behoren tot een lage sociaal-economische klasse. Vrijwel alle jongens wonen nog thuis, bij (één van) hun ouders. Ze komen uit grote gezinnen. Twee broers uit de groep hebben nog acht andere broers en zussen. Een andere jongen telt nog zeven gezinsleden, maar zijn vader heeft het gezin verlaten en moeder staat er alleen voor. Van de 22 personen zijn er acht die uit een gebroken gezin komen. Zij wonen bij hun vader of hun moeder. Meestal blijkt dat hun ouders zijn gescheiden en dat een van de ouders in Marokko verblijft. Een alleenstaande moeder van een niet-Marokkaanse jongen is verslaafd. Vier jongens (2x twee broers) komen uit probleemgezinnen, waarvan behalve zichzelf ook andere gezinsleden politiecontacten hebben.

In de Marokkaanse gezinnen waartoe de meeste jongens behoren praat men thuis de Berber taal Tamazight. De ouders zijn veelal analfabeet en beheersen het Nederlands slechts ten dele. Vader is een vrome moslim en gaat vaak naar de Moskee. Deze gezinnen kan men daarom traditioneel noemen. De jongens beschouwen zichzelf wel als moslim maar ze praktiseren niet. Ze bidden niet en gaan niet naar de moskee. Tegelijkertijd roken en drinken ze wel en ze richten zich op Westerse dingen, zoals dure kleren, uitgaan, films en meisjes.

Jongens en meisjes krijgen een opvoeding die op onderdelen wezenlijk verschilt. Het huis is het domein van vrouwen. Dat is een reden voor jongens om elkaar op straat te ontmoeten, want thuis is het niet mogelijk. De jongens worden, zeker op jonge leeftijd, nogal verwend en zijn dan gewend hun zin te krijgen. Huishoudelijk werk is hen vreemd en dat leidt ertoe dat ook in het buurthuis bepaalde taken niet door de jongens zelf ter hand worden genomen.

Ze eten er bijvoorbeeld wel maar ze ruimen niet op, dat doet de jongerenwerker of een van zijn assistenten. Bepaalde gedragspatronen houden verband met opvoeding en de regels rond schaamte die daarbij belangrijk zijn. In nabijheid van ouderen zullen de meeste jongens niet roken, ook niet tegenspreken en niet in de ogen kijken vallen binnen dit traditionele repertoire.

Naast affectieve banden, die deze jongens natuurlijk ook hebben, is familie voor hen belangrijk omdat er een koppeling bestaat met eer. Gezien hun levenswandel is dat een gevoelig punt. Het individu mag zijn familie namelijk geen schande brengen, bijvoorbeeld doordat de politie aan huis komt. Omdat jongens de bui zien hangen trachten ze te voorkomen dat ouders weet krijgen van wat ze doen. Slim buiten schot blijven maar ook ontkennen en liegen zijn methoden die daarvoor worden gebruikt. Vaders hebben vaak lange tijd niet geweten wat hun zoons uitspookten op straat. Weten zij dat wel, dan zijn sommige vaders heel streng en treden hard op met slaag. Andere vaders raken hun zoons niet aan maar preken veel. Zij moeten echter vaststellen dat hun woorden weinig effect sorteren, want de meeste jongens volharden in regelovertreding ondanks de pogingen van hun ouders om hen op andere gedachten te brengen.

In sommige gezinnen krijgt de zoon een andere positie omdat hij geld binnenbrengt. Gezien de krappe beurs waar het gezin van moet rondkomen is het zeer moeilijk om nee te zeggen tegen geld dat met criminaliteit is verdiend. Mede hierdoor hebben een paar jongens inmiddels een min of meer onaantastbare positie verworven. Ouders zijn niet meer bij machte hen iets in de weg te leggen en de jongens komen en gaan zoals hen dat belijft.

Ondanks deze gevallen is het niet juist de Marokkaanse gezinnen als immoreel te bestempelen. Er zijn immers meer voorbeelden van ouders die in zak en as zitten vanwege de criminele levenswandel van hun zoons. Een moeder kwam ter ore dat haar zoon een beroving had gepleegd. Zij sprak het slachtoffer aan, bood haar excuses aan en beloofde de buit te retourneren. Zij deed dat ook inderdaad.

5.2 School en werk

Iets minder dan de helft van de jongens gaat naar school. Bijna allemaal zeggen ze dat het goed gaat op school. Dat is onwaarschijnlijk, want veel van de jongens hebben vorige opleidingen niet afgerond. De schoolloopbaan van de meesten is kort. Zij hebben de basisschool afgerond en 2-3 jaar LTS. In Waterveld treft men relatief veel allochtonen, maar voor de scholen waar de jongens op zitten is dat beeld nog veel sterker. Op sommige scholen is wel 80 procent van de leerlingen Marokkaans. De jongens stoppen met leren als een periode met justitiecontacten aanbreekt.

Het grootste deel van de jongens werkt via uitzendbureaus. Ze werken korte periodes bijvoorbeeld in een magazijn. Bij voorkeur nemen ze samen met een vriend contact op met een

werkgever of intermediair en proberen dan met zijn tweeën aan de slag te komen. Op Schiphol lukt dat de meeste jongens niet, want daarvoor word je gescreend en met een strafblad word je afgewezen. De afwisseling die het werk voor uitzendbureaus met zich meebrengt vinden ze prettig. De jongens lijken namelijk nogal gauw uitgekeken op hun werk en gaan dan op zoek naar iets anders. Het is niet verstandig dat ze hun baantje opzeggen voordat ze iets anders hebben gevonden. In een aantal gevallen geven de jongens aan dat zij dat doen omdat ze het werk te zwaar vinden of slecht betaald. In werkelijkheid komt het echter ook herhaaldelijk voor dat ze ontslag krijgen vanwege niet op tijd komen.

Veel van de jongens hebben slechte ervaringen wat werk betreft. Dat leidt tot een mengeling van moedeloosheid en gemakszucht. Ze worden gediscrimineerd of ze worden ontslagen omdat hun baas erachter is gekomen dat ze politiecontacten hebben gehad. Daarnaast zijn er ook jongens die een 'kort lontje' hebben. Die verzetten zich tegen een autoritair persoon en zo ontstaat snel een conflict. Na zo'n aanvaring hebben ze soms wel het gevoel dat ze zelf te weinig hebben doorgezet, maar ze zoeken de oorzaak toch bij anderen. Om normaal te kunnen werken is het nodig dat bazen correct met hen omgaan en hen niet discrimineren, zo luidt de mening.

Drie jongens gaan niet naar school en hebben ook geen werk. Het merendeel heeft dus wel iets om handen. De afgelopen jaren werden gekenmerkt door economische voorspoed en dat bood hun mogelijkheden. De toekomst is in dit opzicht waarschijnlijk minder rooskleurig en het zal voor jongens zoals zij lastiger worden om werk te vinden.

5.3 Politie en justitie

Alle jongens zijn eerder in aanraking geweest met de politie, de meeste van hen meer dan eens. Ondanks het feit dat we hier ingaan op daden van 24 personen die allemaal tot de harde kern gerekend worden en dus geen kleine jongens zijn, loopt sterk uiteen wat ze op kerfstok hebben.

Daden

Het totaal aantal delicten per verdachte in **XPOL** (oudste meldingen van midden '90) laat een grote spreiding zien. Het laagste aantal registraties in XPOL is 5, het hoogste 202. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de 202 registraties bij 1 persoon een echte uitschieter is, want de eerst volgende verdachte heeft namelijk 69 registraties. Bij de persoon met 202 registratiekaarten staat nadrukkelijk vermeld dat het hierbij om 79 criminele politiecontacten gaat, de andere meldingen zijn veelal gevolg van het feit dat de jongen zeer frequent bij overlastsituaties is betrokken. In totaal zijn er 760 registraties in XPOL van 23 verdachten (de naam van een jongen blijkt niet in het systeem voor te komen). Dat betekent een gemiddeld

aantal van 33 registraties per persoon. Laten we de persoon met het uitzonderlijk hoge aantal buiten beschouwing, dan is het gemiddelde aantal registraties $(760-202:22=)$ 25.

In 2001 zijn er in totaal 174 registraties geweest. Twee jongens hebben helemaal geen registraties gehad in 2001, het hoogste aantal registraties is 24.

Een overzicht van de antecedenten uit **HKS** en bijeengebracht door Amazone laat zien dat er in totaal 158 delicten geregistreerd zijn voor de 24 jongens. Het hoogste aantal registraties voor één persoon in HKS is 19, het laagste 1.

Straffen

Op basis van **Justitiële Documentatie** is een overzicht verkregen van de veroordelingen voor gepleegde feiten. Over het algemeen kan gezegd worden dat in relatief veel gevallen een werkstraf wordt opgelegd, vaak wordt die gegeven in plaats van een onvoorwaardelijke straf. **Werkstraffen** variëren van 30 tot 240 uur. Een paar voorbeelden van werkstraffen (soms met een aanvullende straf) zijn:

- Voor winkeldiefstal en opzettelijke beschadiging van goederen van een ander is in 2000 een werkstraf van 40 uur (subsidiar -ofwel vervangend- 20 dagen hechtenis) gegeven met 1 week voorwaardelijke gevangenisstraf (proeftijd van 2 jaar).
- Voor een straatroof is 30 uur werkstraf gegeven (in plaats van een onvoorwaardelijke straf).
- Voor openlijke geweldpleging met lichamelijk letsel (meermalen gepleegd) is een geldboete (ruim 1000 gulden) en 240 uur onbetaalde arbeid opgelegd. Deze straf is in plaats van 6 maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf en 500 gulden boete.

Naast werkstraffen worden daders ook veroordeeld tot **leerprojecten**. De duur van leerprojecten varieert. In 1998 is een jongen veroordeeld tot een leerproject van 25 uur voor bedreiging en bezit/handel wapens. Ook voor diefstal worden leerprojecten als straf opgelegd.

Gevangenisstraffen variëren van enkele dagen tot meerdere maanden. Een aantal voorbeelden:

- 18 dagen jeugddetentie waarvan 7 voorwaardelijk voor eenvoudige belediging en bedreiging met zware mishandeling.
- 20 weken jeugddetentie waarvan 6 voorwaardelijk voor straatroof.
- Ruim 1000 gulden boete (subsidiar 20 dagen hechtenis) en 15 maanden gevangenis waarvan 5 maanden voorwaardelijk met proeftijd van 2 jaar (op voorwaarde dat hij zich gedraagt naar aanwijzingen van de hulpverlenende instantie voor een poging tot zware mishandeling en openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen).
- 2 weken gevangenisstraf voorwaardelijk (proeftijd 2 jaar) voor diefstal (straatroof).

- 151 dagen jeugddetentie waarvan 42 dagen voorwaardelijk met bijzondere voorwaarden (namelijk zich gedragen naar aanwijzing van een hulpverlenende instantie).
- Eenvoudige belediging en weerspannigheid: 6 weken gevangenisstraf.

Tot slot wordt ook nogal eens een **geldboete** opgelegd. Vaak gebeurt dit in combinatie met een werkstraf. Voor een verkeersdelict in 2001 is een boete van 270 gulden opgelegd. Voor diefstal van een bromfiets is 100 gulden geldboete geëist (met een proeftijd van 2 jaar).

In geval van een hoge geldboete wordt soms aangegeven dat dit is als maatregel van schadevergoeding. Vaak staat hierbij opgemerkt: subsidiair een aantal dagen hechtenis.

5.4 Hulpverlening

Tenminste acht jongens hebben contact (gehad) met hulpverleningsinstanties. In de meeste gevallen is dit het Bureau Jeugdzorg. De aard van de contacten verschilt. De ene jongen staat onder voogdij bij Jeugdzorg, een ander heeft er regelmatig contact over dagelijkse zaken en voor weer een ander wordt werk geregeld via Jeugdzorg. Ook Nieuwe Perspectieven (NP) wordt een aantal keer genoemd als hulpverlenende instantie. Nieuwe Perspectieven tracht jongeren na politiecontacten door middel van intensieve trajectbegeleiding weer op het rechte spoor te brengen. Als regel worden jongens door de politie naar NP geloodst. Een aantal jongeren geeft aan dat de begeleiding bij NP afgerond is en dat het goed ging. Gezien hun huidige gedrag is de invloed echter niet blijvend geweest. De jongens zijn goed op de hoogte van mogelijkheden en dat maakt dat ze gaan 'shoppen'. Bijvoorbeeld wanneer ze moeten voorkomen nemen ze contact op met Streetcornerwork of met een jongerenwerker om een paar zaken te regelen. Het is makkelijk wanneer ze daarbij geholpen worden, maar belangrijker nog is het om een goede indruk te maken voor de rechter. "Als die ziet dat ik met school en werk bezig ben dan denkt hij dat ik serieus ben."

In verhoren wordt gevraagd in hoeverre de jongens verslaafd zijn aan alcohol en drugs. Ze geven bijna allemaal aan niet verslaafd te zijn aan alcohol en drugs. Drie jongens zeggen verslaafd te zijn aan sigaretten. Een enkeling geeft aan alleen sigaretten en/of joints te roken en alcohol te drinken als hij uitgaat. Sommigen zeggen niets te gebruiken en nooit te drinken.

De jongens hebben diverse hulpvragen. Meestal hebben die betrekking op werk, school, maar vooral ook op schulden. De jongens hebben vaak schulden door rekeningen (telefoon) en door bekeuringen. Ze laten dingen oplopen en ze lezen niet goed. Meer dan eens blijken ze een stapeltje bonnen te hebben en moet er een betalingsregeling getroffen worden. Hulpverleners zijn nodig om hier orde op zaken te stellen. Vaak begint de ellende met bekeuringen. Die hebben vrijwel altijd betrekking op kleine dingen als rijden zonder helm, onverzekerde brommer of fout parkeren. De jongens blijken die bekeuringen soms in korte tijd te hebben

verdiend, maar laten ze liggen omdat ze krap bij kas zijn. Hulpverleners melden dat zij die bonnen vaak per post krijgen. Volgens hen kunnen jongens in de problemen komen als een of enkele agenten streng verbaliseren zonder jongens aan te houden. Zo'n agent kan bijvoorbeeld een jongen herkennen als hij rijdt op een brommer zonder kentekenplaatje. Hij houdt hem niet aan, maar schrijft wel een bon uit. Een dag later kan hetzelfde gebeuren en later nog eens. Hij krijgt op deze manier in korte tijd een reeks bekeuringen zonder dat de jongen weet wat hem boven het hoofd hangt.

Een andere bron is ziektekosten. De jongens houden hun administratie slecht bij en wanneer ze verhuizen worden ze uitgeschreven. Ze ondernemen echter geen actie. Gebeurt er dan een ongeluk en moeten ze naar het ziekenhuis, dan levert dat meteen een hoge rekening op die ze zelf moeten betalen.

Gevolg van schulden is dat de relatie met het gezin onder spanning komt te staan. Als de zoon niet kan betalen, worden de schulden namelijk op het gezinshoofd afgewenteld. Er kan dan besloten worden om de banden met het gezin, in ieder geval formeel, door te snijden. Voordat de deurwaarder beslag legt verlaat de jongen het huis, anders trekt hij het gezin mee in de financiële malaise.

5.5 Onzekere toekomst

Veel criminele jongeren komen met het klimmen der jaren tot inkeer. Een groot deel van de jeugdcriminaliteit is gekoppeld aan adolescentie. Als jongens hun wilde haren verliezen, een vriendin krijgen en een stabiele maatschappelijke positie, komt in de meeste gevallen een eind aan regelovertreding. Ook voor de jongens van het Molenplein zou dat moeten opgaan en gezien het verloop in de groep is dat tot op zekere hoogte ook zo. Van de andere kant is, ondanks de nieuwe aanwas, de gemiddelde leeftijd hoog en jongeren van twintig jaar zou men eigenlijk niet meer in de groep verwachten.

Wanneer jongens die een islamitische opvoeding hebben genoten ouder worden gaat religie aan gewicht winnen. Ze hebben toen ze 'nog klein' waren het geloof niet gepraktiseerd, maar ze gaan ervan uit dat daar verandering in komt. Jeugdige misstappen verdwijnen naar de achtergrond en dat kan ook, want God is vergevingsgezind. Islam is iets voor later zeggen ze, voor als je ouder bent. Volgens gangbare regels is dat tijdstip voor de oudsten onder de jongens van het Molenplein echter al aangebroken. Als 20-jarige moet je serieus zijn en je verantwoordelijkheid nemen, zo luidt een veel gehoorde opvatting in Marokkaanse kringen. Jongerenwerkers praten veel met bepaalde jongens waarvan ze het gevoel hebben dat die met de juiste ondersteuning hun leven een positieve draai kunnen geven. Zij steken daar veel energie in, maar zien zich geconfronteerd met tegengestelde krachten vanuit de groep. Een jongerenwerker: "Soms heb je een jongen bijna zover dat hij iets positiefs wil doen en dan komt er een ander langs en met een enkele opmerking is de jongen dan weer helemaal terug

bij af.” Als de jongens alleen zijn is het veel makkelijker om grip op ze te krijgen, dan hoeven ze niet bang te zijn om af te gaan. Jongens die overwegen een andere route te nemen dan de rest van de groep voelen zich erg onzeker. De suggestie dat het ‘toch niet gaat lukken’ is voor velen genoeg om er maar helemaal niet aan te beginnen.

In deze labiele situatie is het erg belangrijk dat jongens gestimuleerd worden om door te gaan. Jongerenwerkers hameren erop dat geduld van de kant van werkgevers ook zeer belangrijk is. De jongens haken zeer gemakkelijk af en zien een mislukking als een bewijs dat het toch niks wordt. Het is zaak ze actief en met intensieve begeleiding op het goede spoor te houden. Vanuit dezelfde gedachte is het ook belangrijk dat ze een behoorlijke beloning krijgen, voor een habbekrats spannen ze zich niet in.

De jongens missen discipline en ze beseffen niet dat een verandering in eerste instantie van henzelf moet komen. Tegelijkertijd hebben ze soms ook weinig geduld en niet erg realistische verwachtingen. Een 20-jarige jongen vertelde over het feit dat hij vrachtrijder wilde worden en schetste hoe hij zou genieten van de lange ritten naar het buitenland. Een ander, die het aanhoorde, onderbrak hem en wees de dromer er fijntjes op dat hij zijn eerste rijles nog moest nemen.

Er gaapt een grote kloof tussen wat de jongens met hun leven willen en wat ze op legale wijze kunnen bereiken. Hun wensen zijn niet realistisch en daar worden ze met enige regelmaat hardhandig op gewezen. Ze hebben weliswaar een grote mond, maar als puntje bij paaltje komt zijn de jongens onzeker. Zij weten dat ze slecht zijn toegerust voor een goede maatschappelijke loopbaan. Tegelijkertijd zijn ze ook onzeker als het op hun Marokkaanse identiteit aankomt. Ze hebben het gevoel zowel in Marokko als in Nederland niet geaccepteerd te worden.

5.6 Reactief individu

De meeste jongens uit de groep van het Molenplein komen uit traditionele Marokkaanse gezinnen. Vanwege hun vergrijpen ontstaan er problemen en spanningen binnen het gezin, die vaak door de schulden van de jongens nog erger worden. Veel jongens hebben een gemankeerde opleiding en wat werk betreft zijn ze in hoofdzaak aangewezen op uitzendbaantjes. Stuk voor stuk hebben ze een strafblad en van sommige jongens heeft dat een onwaarschijnlijke lengte. Enkele gevallen daargelaten, zijn opgelegde straffen echter gering. Dit blijkt hen niet blijvend op een ander spoor te zetten. Ondanks het feit dat deze jongens in de groep zo dominant op straat aanwezig zijn, lukt het hen als individu niet hun leven een beslissende wending te geven naar een stabiel bestaan. De jongens zijn onzeker. Afkeurende reacties van leraren, werkgevers maar vooral ook van andere groepsleden leiden ertoe dat ze dingen op hun beloop laten en gemakkelijk terugvallen in hun oude gedrag.

6 CRIMINALITEIT EN OVERLAST

In het vorige hoofdstuk is (onder andere) gekeken naar de overtredingen en misdrijven waarvoor individuen uit de groep verantwoordelijk zijn. In het derde hoofdstuk kwam reeds naar voren dat de groep vanwege haar gedrag veel angst genereert in de buurt. Op deze plaats bezien we de delicten van de hele groep en komen eerder genoemde zaken bijeen. Als eerste bezien we kwantitatieve gegevens en staan stil bij samenplegen. Daarna volgen kwalitatieve beschrijvingen van overlastsituaties en van enkele specifieke aspecten van het groepsgedrag die daarmee samenhangen. De daden van de groep blijken, vooral vanwege het gezamenlijk optreden, een confronterend karakter hebben.

6.1 Delicten van de groep

De delicten waarvoor de 24 jongens die hier centraal staan zijn aangehouden variëren in ernst. In totaal zijn voor deze jongens uit de groep 158 delicten tot 1-1-2002 vermeld in HKS Dat is door Amazone uitgezocht. De delicten zijn in drie categorieën ingedeeld: overlast, lichte delicten en zware delicten¹.

Het is op basis van deze registratie van Amazone niet goed vast te stellen hoe vaak deze jongens precies van verschillende delicttypen worden verdacht. Daarvoor is invoering onvoldoende gedetailleerd gebeurd. Een voorbeeld:

‘Hassan heeft 5 antecedenten, w.o. diefstal met geweld, openlijke geweldpleging en verduistering’.

In dit voorbeeld zijn er dus twee cijfers: 5 (totaal) en 3 (verschillende delicttypen). Worden van alle 24 jongens deze beide cijfers opgeteld, dan resulteert het eerste in 158 en het tweede telt op tot 90. De som van de hieronder weergegeven getallen tussen haken is 90.

Overlast

- Belediging (5x)
- Niet voldoen aan bevel of vordering (2x)
- Verzet (2x)
- Vernieling (4x)
- Weerspannigheid (2x)

¹ Deze indeling komt in grote lijnen overeen met die van Beke c.s. (2000: 27).

Lichte delicten

- Bedreiging (5x)
- Openlijke geweldpleging (10x)
- Huisvredebreuk (1x)
- Winkeldiefstal (in vereniging) (7x)
- Eenvoudige mishandeling (3x)
- Diefstal (brom)fiets/scooter (5x)
- Diefstal van/uit auto (4x)
- Vervalsen merktekens (1x)
- Valsheid in geschrifte (1x)
- (Opzet)heling (5x)
- Diefstal (3x)
- Zakkenrollen (1x)
- Verlaten plaats na ongeval (1x)

Zware delicten

- Woninginbraak (2x)
- Diefstal met geweld (in vereniging) (9x)
- Diefstal met braak (4x)
- Aanranding (1x)
- Afpersing (3x)
- Poging doodslag cq zware mishandeling (2x)
- Rijden onder invloed (1x)
- Wederrechtelijke vrijheidsberoving (2x)
- WWM (traangas) (1x)
- Opzettelijke brandstichting (3x)

De meldingen in HKS geven een breed scala te zien. Op basis van deze opsomming kan daarom niet gesproken worden van een specialisatie binnen de groep. De delicten zijn divers, *cafeteria style* (Klein 1995). Ook op individueel niveau gaat dat op, want volgens gegevens van Amazone hebben alle 24 individuen tenminste vier verschillende delicttypen op hun naam staan.

Het is voor criminologen een open deur dat niet alle gepleegde delicten ter kennis komen van de politie en van onderzoekers, die zich op politiecijfers baseren. Ook hier zal van een *dark number* sprake zijn en gezien de frequente bedreigingen door de groep kan dat cijfer relatief hoog liggen. Er wordt namelijk bij herhaling expliciet gezegd dat slachtoffers en getuigen

daardoor afzien van aangifte. Het vertrouwen in de politie daalt en dat heeft op zich ook het gevolg dat men de wetshandhavers minder vaak op de hoogte brengt.

6.2 Samenplegen

Wat bekend is over de daden die leden van de groep samen begaan is gebaseerd op verschillende bronnen: interviews en politieke en justitiële registraties.

In *interviews* wordt steevast gezegd dat criminele activiteiten, dus niet de overlast, gepleegd worden door twee of drie jongens. Dat kunnen wisselende combinaties zijn, maar in de praktijk blijkt dat bepaalde jongens binnen een tijdvak vaak samen op pad gaan. Dat heeft te maken met dagelijkse routine, maar natuurlijk ook met de vraag wie ze geschikt vinden om zulke dingen mee te doen. Die persoon moet geen rare dingen gaan doen als het erop aankomt, niet weglopen en zeker niet zijn mond open doen tegen anderen die er geen weet van mogen hebben. Verraad wordt zeer hoog opgenomen.

Overlastsituaties hebben we kunnen observeren, maar criminele activiteiten waren niet zichtbaar. Om toch inzicht te krijgen hebben we de Justitiële Documentatie van de 24 jongens geanalyseerd. We hebben in de uittreksels gezocht op overeenkomsten in pleegdatum van delicten. Van 84 delicten is een zelfde pleegdatum gevonden. Van 10 van deze delicten lijkt op basis van dossieronderzoek van mededaderschap geen sprake, want de aard van de delicten lopen hiervoor teveel uiteen. Van zes delicten kon op basis van de documentatie geen mededaderschap worden vastgesteld. Van de overige 68 delicten is in de dossiers een expliciete melding van mededaderschap (bijvoorbeeld ‘openlijk in vereniging plegen van geweld tegen personen’) of een sterke aanwijzing voor mededaderschap (in twee of meer dossiers op dezelfde delictdatum, zelfde feit) teruggevonden. Drie delicten, die per delict in drie dossiers zijn terug te vinden, zijn door drie daders in vereniging gepleegd. De overige 31 delicten zijn door twee daders in vereniging gepleegd.

Opgemerkt dient te worden dat in werkelijkheid niet alleen meer delicten gepleegd worden (*dark number*), maar dat ook vaker gezamenlijk zal zijn opgetreden. Niet iedere dader van een in vereniging gepleegd delict kan namelijk worden aangehouden en niet iedere aangehouden dader bekend dat het delict samen met een ander is gepleegd.

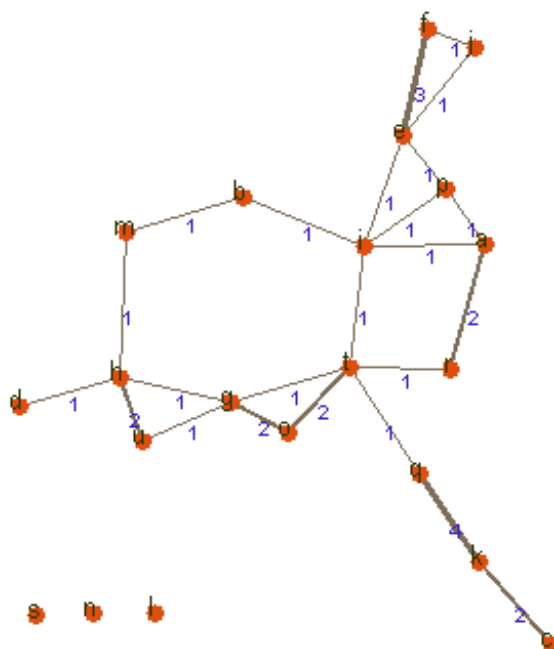
Justitiële Documentatie	Gelijke datum	Mededaders	Zelfde feit	2 daders	3 daders
	84 delicten	68 delicten	34 delicten	31 delicten	3 delicten

Van de 34 in vereniging gepleegde delicten zijn er 4 (12%) als zwaar aan te merken, terwijl 21 van de delicten (62%) vallen in een lichte categorie. Negen (26%) van de in vereniging

gepleegde feiten zijn te rekenen tot de categorie openbare orde (indeling cf. Beke et al 2000: 27).

Afbeelding 1

Deze afbeelding is een statische weergave van het netwerk dat van de 24 jongens kan worden geconstrueerd door te kijken naar samenplegen. Het netwerk is gebaseerd op wat daarover is vastgelegd in de justitiële documentatie. De personen zijn met lijnen verbonden wanneer ze beide zijn veroordeeld voor een delict dat ze samen hebben gepleegd. Het getal bij die lijn geeft aan hoe vaak ze samen een delict hebben gepleegd. Drie van de 24 jongens zijn niet schuldig bevonden aan een dergelijk vergrijp.

Een aantal jongeren (7) heeft relatief vaak (5 of 6 keer) in vereniging een delict gepleegd. Drie van deze jongeren zijn betrokken geweest bij zwaardere delicten gepleegd in vereniging (waaronder poging tot doodslag). De overige jongens hebben samen lichtere vergrijpen op hun naam.

De paragrafen hierna bieden een **kwalitatieve beschrijving** waarin overlastsituaties naar voren komen. Om twee redenen moet hierop separaat worden ingegaan. In de eerste plaats omdat deze gebeurtenissen een grote impact hebben in de buurt, daar laten de sfeerverbalen die in het derde hoofdstuk werden aangehaald geen misverstand over bestaan. In de tweede

plaats is dat gerechtvaardigd omdat deze gebeurtenissen in de politieregistratie lang niet altijd terug te vinden zijn.

Wat volgt laat zien dat de aanwezigheid van de groep veel grotere consequenties heeft dan louter de schade en het leed dat hun vergrijpen met zich meebrengen. Hun hardnekkig en vooral ook confronterende optreden boezemt angst in, belet de politie doeltreffend op te treden en bezorgt hun een reputatie tot ver buiten hun woonbuurt in Waterveld.

6.3 De baas in de buurt

De jongens uit de groep zijn zeer nadrukkelijk aanwezig in Waterveld. Ze plegen delicten als inbraak en diefstal. Die tasten weliswaar het gevoel van veiligheid aan, maar deze delicten worden als regel aan het zicht onttrokken en slachtoffer en dader komen niet rechtstreeks met elkaar in aanraking. Anders is dat bij overlastsituaties, die hebben juist wel een confronterend karakter (Bervoets 2001). Buurtbewoners die hen rechtstreeks aanspreken krijgen een grote mond en degenen die naar de politie stappen worden geïntimideerd (vgl. Van Gemert 2002).

De bedrijfsleider van een winkel in de buurt, die in het verleden vaak de politie belde wanneer jongens overlast veroorzaakten, heeft een paar praktische lessen geleerd. Geef bij een aangifte nooit je persoonlijke adres, maar dat van het bedrijf waar je werkt. Ook moet je nooit je auto in de buurt te parkeren. De kans op vernielingen is niet denkbeeldig.

De Buurtregisseurs laten er in de sfeerverbalen geen misverstand over bestaan dat veel bewoners weet hebben van dingen die het daglicht niet verdragen, maar aangifte blijft meer dan eens achterwege. Hebben de jongens in de gaten dat er getuigen zijn, dan krijgen die zonder omhaal te horen dat zij niet naar de politie moeten gaan. Twee gevallen uit interviews met de politie:

Een jongen uit de Molenpleingroep ziet twee kleinere jongens stoeien en bemoeit zich daarmee. Hij kiest partij voor een van de twee en grijpt hard in, veel te hard. Hij slaat en schopt de jongen die meer dan vijf jaar jonger is dan hijzelf. De jongen gaat naar huis, vertelt alles en zijn ouders doen aangifte. De realiseert zich dat zijn ingreep ernstige consequenties kan hebben en licht zijn vrienden in. Korte tijd later gaat een stel jongens van de Molenpleingroep naar het huis van het slachtoffer. Ze lopen de tuin in en kijken door de ramen naar binnen. Ze herhalen dat een paar keer. De boodschap is duidelijk: wij weten waar je woont. Trek de aangifte in.

Toch zijn er situaties waarin de politie vergrijpen op het spoor komt. Ook dan blijkt echter dat de jongens zich niet snel gewonnen geven wanneer zij betrappt of op de vingers getikt worden. Dat komt naar voren in processen-verbaal.

Twee agenten worden door personeel van een winkel op een jongen gewezen die zojuist een winkeldiefstal heeft gepleegd. Ze houden de jongen aan en keren terug naar de winkel. Als ze binnen zijn wordt een grote winkelruit ingegooid en gaan de agenten naar buiten om een andere jongen aan te houden die dit deed. Dat lukt maar al snel komen tientallen jongens zich ermee bemoeien en er ontstaat een worsteling. De twee agenten moeten de jongen die de ruit brak een paar keer loslaten omdat ze zelf worden geduwd. Pas als er meerdere politieauto's met versterking komen kan de jongen die de ruit brak worden ingerekend.

Baldadig door te veel drank lopen drie jongens over het Pianoplein. Ze worden gevolgd door een groep jongere jongens, die in de gaten hebben dat er iets gaat gebeuren. De drie schreeuwen, lallen en vallen het publiek lastig. Politie ter plekke waarschuwt de jongens, maar één van hen geeft daaraan geen gehoor. Hij wordt aangehouden, maar een groeiende groep jongens om hem heen trekt hem weg en maken het de agenten onmogelijk om hun werk te doen. Pas als er assistentie komt lukt dat wel.

Een motoragent ziet een brommer voorbijkomen met daarop twee jongens zonder helm; de brommer heeft geen plaatje (is kennelijk niet verzekerd). De agent wil de jongens aanhouden, maar ze slaan op de vlucht en een achtervolging wordt ingezet. De jongens kunnen de motor niet afschudden. Ze rijden naar het Trompetplein en stoppen op het Trompetplein temidden van een groep jongens, de Molenpleingroep. De motorrijder stapt af en wil de bestuurder aanhouden, maar die wil de benen nemen. De agent moet toezien hoe de brommer tijdens de worsteling die ontstaat verdwijnt en het lukt hem uitsluitend om de jongen vast te houden door een busje met pepperspray te pakken en daarmee te dreigen. Zo moet hij wachten tot assistentie komt.

De jongens overtreden de wet, maar leggen zich er niet bij neer dat anderen daar aangifte van doen, noch dat de sterke arm hen daarvoor aanhoudt.

6.4 Vergelding

Bedreigingen worden veelvuldig geuit door de jongens van de Molenpleingroep. De impact daarvan is enorm, zonder dat de dreigementen werkelijk hoeven te worden uitgevoerd. Toch

zijn er wel voorbeelden die aangeven dat het niet om loze kreten gaat. Dat werd in interviews toegelicht.

In maart 2002 speelt een conflict tussen de Molenpleingroep en jongens van een toezichtteam. Het team is onderdeel van een project dat het doel heeft om ontspoorde jongeren weer op het goede pad te krijgen. De deelnemers vinden hierin een zinvolle tijdsbesteding, die hen later van pas kan komen. Ze surveilleren op vrije dagen en koopavonden in groepjes in het winkelgebied nabij het Pianoplein en richten zich vooral op jeugdigen, die ze aanspreken wanneer ze zich hinderlijk gedragen. De jongens van het team komen zelf uit Amsterdam-West en kennen daarom veel mensen uit de wijken waar ze werken. De jongens van het Molenplein zijn goed op de hoogte van het team, maar ze behoren tot verschillende kampen, want het team is gelieerd aan de politie en voor de jongens van het Molenplein is dat de vijand.

Op de Harplaan wordt een van de Molenpleinjongens aangesproken over een kleinigheid door een jongen van het toezichtteam. De jongens pikken het niet dat een leeftijdgenoot hen de les leest. Ze geven hem een grote mond en één van hen deelt de teamjongen een kopstoot uit. Meteen daarna bedreigen ze hem. Hij moet het niet in zijn hoofd halen iets terug te doen. De jongen van het team besluit na overleg met zijn begeleiders om aangifte te doen van mishandeling. Dat neemt niet weg dat hij bang is voor de represailles die de aangifte kan opleveren. Hij durft zijn huis niet meer uit, maar andere jongens van het team zeggen dat hij zich niet moet laten intimideren. Ze gaan met hem stappen op de gebruikelijke plaatsen: Leidseplein en Rembrandtsplein. Daar komen ze de jongens van het Molenplein tegen. De jongen wordt door een paar Molenpleiners opgewacht en krijgt klappen. Vervolgens wordt hij in de Leidsegracht gegooid. Omdat bureau Lijnbaansgracht om de hoek is zijn agenten snel ter plekke en ze houden enkele jongens van het Molenplein aan. De jongens worden korte tijd later heengezonden, ondanks het feit dat het delict omschreven wordt als ‘poging tot doodslag’ en dat de jongens ‘gelogd’ staan. Dat laatste wil zeggen dat degene die het verhaal opstelde had moeten zien dat het Harde Kern jongens waren en dat heenzenden niet had gemogen.

Een paar weken later komt het weer tot een incident tussen jongens van het Molenplein en het toezichtteam. Het Vondelpark is in het weekend 's avonds een route voor jongens uit West (vanaf het Surinameplein) om naar het Leidseplein te gaan. Jongens gaan er in groepjes op banken hangen en ze drinken sterke drank uit de winkel om de kosten van de avond wat te drukken. Twee jongens van het team zitten er met een paar anderen op het moment dat enkele jongens van het Molenplein langslopen. Ze herkennen elkaar en het komt tot een treffen waarbij de laatsten een whiskyfles kapotslaan op het hoofd van een van de jongens van het team. Een Molenpleiner zet een pistool

op het hoofd van de team-jongens, maar de politie arriveert. De Molenpleiners rennen op de agenten af en schreeuwen dat zij zijn beroofd door de andere jongens. De agenten geloven hen en houden de jongens van het team aan. De jongens van het Molenplein lopen met het pistool in de zak verder richting centrum.

6.5 Reputatie buiten de wijk

Binnen Waterveld zijn de jongens van de Molenplein bij velen bekend. De winkeliers, politie, hulpverleners, maar ook veel bewoners kennen hen van gezicht en weten waartoe zij in staat zijn. De jongens zijn berucht, zij hebben een reputatie, en die gaat verder dan alleen hun directe woonomgeving.

Uitgaan in het centrum

Een viertal portiers van uitgaansgelegenheden zetten op het Thorbeckeplein de achtervolging in op een stel jongens. De jongens hadden een fiets gegooid naar een uit-smijter. In totaal is een groep van ongeveer 15 jongens op het plein te vinden, maar vooral de aanwezigheid van een klein aantal ruziezoekers van het Molenplein in hun midden trekt de aandacht. Ze worden aan de deur geweigerd. Een week later gaan de jongens terug om verhaal te halen, maar dat loopt uit op een vechtpartij waarbij een jongen zijn kaak breekt.

Rond het Leidseplein kennen veel, zo niet alle, portiers hen, alsmede de agenten van bureau Lijnbaansgracht die in het weekend 's avonds dienst hebben. Men heeft slechte ervaringen met hen en ze worden daarom bij alle gelegenheden geweigerd. Dat is de reden dat ze hun wijk hebben genomen naar het Thorbeckeplein. Twee voorvallen werden gemeld. De jongens stapten bij de McDonalds in de Leidsestraat achter de balie en gingen zelf friet bakken totdat de politie hen daar weghaalde. Op een andere avond bezochten de jongens een zaak op het Leidseplein en daar heeft een van de jongens een meisje dat er bediende aangerand.

Wanneer de jongens 's nachts terugkeren naar Waterveld gebruiken zij daarvoor de nachtbus. In bepaalde periodes komt het veel voor dat de jongens daarbij slachtoffers maken. In een half jaar tijd is minstens zeven keer iemand in de nachtbus beroofd, bedreigd en mishandeld door de groep. Vervolgen is echter moeilijk door gebrekkig videomateriaal, of omdat een getuige niet wil meewerken. Het slachtoffer trekt de aanklacht soms weer in. Een politieman: “Op de videobeelden zie je dat één jongen naar voren gaat om problemen te zoeken. Hij hoeft de anderen niet eens in te seinen, want zodra het slachtoffer zich verzet, zie je ze van alle kanten hup-hup bijspringen”.

Buiten de stad

Als het mooi weer is gaan de jongens graag naar de kust. Met auto's of met de trein reizen ze af naar Zandvoort en daar hangen ze veelal rond bij de boulevard. Soms verzamelt zich daar een grote groep omdat ook uit andere delen van de stad jongens naar de zee komen. Steevast wordt er veel gedronken en dan gaan de remmen los. Marokkaanse jongens staan slecht bekend bij de politie ter plaatse en ook bij de middenstand zijn ze berucht.

In voorjaar 2001 staan er stukken in de krant omdat de jongens zich ernstig hebben misdragen op de eerste dag van het jaar dat het mooi weer is. Op straat veroorzaken ze overlast. Ze schreeuwen en klampen meisjes aan, maar op de terugweg in de trein gaat het nog verder. Een van de jongens, die vaak voorop loopt bij conflictsituaties, gaat met zijn broek omlaag bij een oudere vrouw op schoot zitten. Een aantal jongens wordt op station Haarlem ingerekend.

Buitenstaanders die vaak met de groep te maken hebben gekregen herkennen hen. Hoewel negatieve ervaringen stigmatisering in de hand werken en kunnen leiden tot de notie dat 'het weer Marokkanen zijn', kunnen de jongens uit deze groep dat argument niet in redelijkheid gebruiken. De houding en acties van uitsmijters en politiemensen zijn dus hoogstens ten dele op stereotypering of discriminatie terug te voeren. De groep krijgt te maken met (repressieve) reacties omwille van dingen die ook inderdaad door leden van de Molenpleingroep zijn gedaan.

6.6 Reputatie van individuen

Voor de buitenwereld is het vaak lastig om het gedrag van de groep uiteen te rafelen en vast te stellen wie precies voor een bepaalde daad verantwoordelijk is. Binnen de groep ligt dat anders, want daar weet men veel beter wat er gebeurt. Spannende gebeurtenissen worden uitvoerig besproken onder de groep van de jongens en zo krijgen zij *en detail* te horen wie wat geflikt heeft. Status verhogende acties worden geclaimd. De jongens weten van elkaar wat ze gedaan hebben en waartoe ze in staat zijn. Er zijn dus ook individuele reputaties.

Een van de oudere jongens opent in het bijzijn van de onderzoeker op het Trompetplein opzichtig zijn heuptasje en haalt er drie mobiele telefoons uit. Hij bekijkt ze en lijkt te willen weten of er beltegoed opzit. Twee van de exemplaren worden van hem weggegrist en andere jongens lopen ermee weg. Hij laat dat gebeuren. Ze lijken voor hem geen waarde te hebben.

Rachid kwam in beeld toen het Amazone team zich ging bezig houden met de Molenplein-groep. Zijn naam duikt op in verband met een aantal overvallen in de buurt en mede om die reden is besloten een huiszoeking te doen op zijn huisadres. De politie wordt onaangenaam verrast, want er worden zowel drugs, geld als wapens gevonden. Dit zijn serieuze aanwijzingen dat niet alleen Rachid, maar ook andere gezinsleden crimineel actief zijn. Dat dit bij monde van de vader wordt ontkend is dan ook niet geloofwaardig.

In het opsporingsonderzoek dat volgt is een aantal jongens om enkele overvallen op te lossen stevig aan de tand gevoeld. Eén van hen slaat door en vertelt, behalve over zijn eigen deelname, ook over die van Rachid. Later is ook via andere verhoren stukje bij beetje duidelijk geworden dat Rachid bij de overvallen zelf actief was, maar ook andere inschakelde of ze zelfs dwong mee te doen. Een jongen zou hij een pistool op het hoofd hebben gezet. Rachid staat binnen de groep bekend als iemand die je niet te veel in de weg moet leggen. Die reputatie heeft hij te danken aan genoemde dwingende rol, maar ook aan het feit dat een jongen die doorsloeg en Rachid's naam noemde en snel daarna bedreigd werd door familieleden van Rachid. Deze deden dat kennelijk zo indringend dat de jongen vluchtte naar Marokko. Hij vond echter geen rust, want ook daar werd hij door familie of bekenden van Rachid opgezocht. Hem werd opgedragen om terug te keren naar Nederland en zijn verklaring in te trekken. Of dit gebeurde is de onderzoekers niet bekend. Hoe dan ook, Rachid heeft een flinke straf van een paar jaar gekregen.

Hij komt in de loop van het onderzoek weer op vrije voeten en zoekt dan de groep op. Hij komt stevast met een auto, zodat hij ook weer kan gaan wanneer hij wil. Hij lijkt geïntrigeerd door de onderzoekers die hij een paar keer te woord staat. Bij die gelegenheid laat hij weten dat de groep voor hem een gepasseerd station is. Hij wil andere dingen gaan doen. Dat klinkt mooi en het lijkt alsof hij op de goede weg is. Anderen houden zich gedeisd in zijn aanwezigheid, dat is te observeren. Niemand daagt hem uit. Toch voelt hij de behoefte om de onderzoekers ook op een andere manier duidelijk te maken dat hij niet gezien moet worden als een gewoon groepslid. Op een avond staat de onderzoeker voor het buurthuis en Rachid komt een praatje maken. Hij geeft gevatte antwoorden en het lijkt erop alsof hij indruk wil maken, maar hij kan natuurlijk niet het achterste van zijn tong laten zien. Dat levert een rare uitspraak op. Hij maakt aanstalten om weg te lopen, buigt zich wat voorover en zegt zacht maar goed hoorbaar: “Wij weten iedereen te vinden”.

6.7 Confronterende criminaliteit

De delicten van de groep zijn divers van aard en worden in de meeste gevallen gepleegd door twee of drie personen. Binnen de groep blijken sommige personen vaker dan anderen crimineel actief te zijn. Zij gaan met bepaalde personen op pad, niet met anderen. Daarin verschilt deze groep niet van wat bekend is uit andere studies (Hakkert et al. 1998; Weerman 2001).

Bij de overlastsituaties is het beeld anders. Daar blijken vaak tientallen jongens bij betrokken te zijn, zeker in gevallen waar werkelijk sprake is van botsen met de buitenwereld (Van Gemert 2002).

De Molenpleingroep heeft in de laatste jaren een reputatie opgebouwd. De politie maar ook buurtbewoners, winkeliers en anderen zien hen als een serieus probleem. Hun manier van optreden, in het bijzonder hun intimiderende gedrag en de bedreigingen, hebben hun een reputatie bezorgd. Binnen de groep blijken personen op analoge wijze een reputatie te hebben opgebouwd. Zulke personen legt men niet veel in de weg, want gewelddadige represailles zijn niet uit te sluiten. Deze manier van optreden geeft crimineel gedrag een extra confronterend karakter.

7 DE CULTUUR VAN DE GROEP

We beginnen dit hoofdstuk met een toelichting op het concept cultuur. Dan staan we stil bij de symbolen die jongeren in jeugdgroepen hanteren, want dat is een cultuuraspect en daar worden --in ieder geval in Amerika-- veel gangs aan herkend. Vervolgens gaan we in op de cultuur van de onderzochte Molenpleingroep en benoemen een aantal elementen die de relatie tussen de groep en de buitenwereld karakteriseren. Daarin zit veel spanning of zelfs vijandschap opgesloten. De laatste paragrafen laten zien, aan de hand van groepsdynamische processen, dat de groep binnen die conflictueuze context enerzijds een bron van kracht is, maar anderzijds juist het individu in de problemen brengt.

7.1 Intermezzo: Cultuur

Onder cultuur wordt hier verstaan: het geheel van ervaringen, kennis, normen, waarden, betekenissen en symbolen dat leden van een bepaalde groep met elkaar delen. Het is hun weten en waarderingsbezit (Verrips 1988). Cultuur is van invloed op gedrag, want men kan denken en doen weliswaar onderscheiden, maar ze moeten niet los van elkaar worden gezien. Het zijn hun opvattingen die het gedrag van groepsleden kleuren en zij beïnvloeden ook de wijze waarop leden van de groep met elkaar en met anderen omgaan. Cultuur bestaat niet in het luchtledige, het komt tot stand als aanpassing aan en reactie op de context waarin de groep zich bevindt. Mensen gebruiken cultuur om de wereld om hen heen te kunnen ordenen. Wat zij weten en waarderen heeft te maken met wat ze horen, zien en leren van anderen, maar vooral ook met wat ze zelf ervaren.

Er is een historische dimensie in cultuur die weergeeft hoe, in dit geval, Marokkanen zichzelf en de wereld om hen heen zien. Elementen daarvan zijn voor hen van waarde en die wil men behouden. Te denken is aan (aspecten van) religie, omgangsregels rond schaamte en de scheiding der seksen. Andere elementen zijn diep ingesleten en meer onbewust met dagelijkse dingen verknoopt geraakt. Voorbeelden hiervan zijn leren door te proberen (*trial and error*) en wantrouwen (Van Gemert 1998a). Beide soorten culturele elementen kunnen in de Nederlandse context opnieuw worden gebruikt. Nadruk op deze elementen kan resulteren in een exotisch beeld van Marokkanen, dat erop wijst dat ze dingen op een bepaalde manier doen omdat ze dat altijd zo gedaan hebben. Cultuur wordt dan te statisch opgevat (Vermeulen 1992).

Er is ook een dimensie van het hier en nu. Daarin ligt nadruk op de situatie waarin de jongens zich bevinden en op de kansen en bedreigingen die zij tegenkomen in Nederland. Ze zijn niet slechts speelbal van factoren in hun omgeving, want het gaat om jongens die keuzes maken. *Wat zij zien* is bepalend voor de keuzes die ze *kunnen* maken, maar keuzes zijn niet het sim-

pele gevolg van kansberekening en exacte waardering. Het betreft hier geen objectieve zaken. Hun weet- en waarderingsbezit verandert van vorm door dagelijkse ervaringen, maar het dient ook als houvast. Cultuur is dus adaptief en heeft een dynamisch karakter.

Het is niet mogelijk om de cultuur van de groep in al zijn details uiteen te leggen. Dat vereist een andere aanpak, maar waarschijnlijk is het ook dan onmogelijk alles te omvatten. Wij beperken ons hier tot een aantal elementen die het specifieke groepsgedrag begrijpelijk maken. Eerst een paar opmerkingen over het gebruik van symbolen.

7.2 Symbolen

De jongens van de Molenpleingroep kleden zich zoals veel van hun leeftijdgenoten dat doen. Ze dragen liefst dure vrijetijdskleding, vaak in combinatie met sportschoenen. Merkkleding wordt hoger gewaardeerd dan kleding waarvan de makelij onbekend is. Met iets van Zeeman kun je in de groep niet aankomen zonder genadeloos afgezeken te worden. De jongens dragen niet bepaalde kleuren of bepaalde attributen die hen onderscheiden van andere jongens die niet tot de groep behoren. Er zijn geen petjes met een herkenbaar opschrift, dat wijst op lidmaatschap. Ze praten met elkaar in een mengelmoes van Nederlands, Sranan tongo (Surinaams) en Tamazight (Berber). Dialogen van deze leden kunnen, voor zover bekend althans, ook moeiteloos gevolgd worden door Marokkaanse jongens uit andere delen van de stad. Marokkaanse jongen dragen geen tatoeages en verven niet hun haar. Hoewel deze mode wijd verspreid is, doen zij er niet aan mee. Mogelijk is dat zo omdat volgens overleveringen het binnen de islam niet is toegestaan je lichaam te versieren. Dit kan ook de verklaring zijn voor het feit dat Marokkaanse jongens uitbundig vertoon van kettingen en andere sierraden meestal achterwege laten. Het wordt wellicht ook als iets verwijfds gezien. Daarin verschillen zij van bijvoorbeeld Surinaamse leeftijdgenoten.

In de buurt van het Molenplein is er op verschillende plaatsen op de muren geschreven en getekend. Dat zijn kreten en verwensingen, maar in tegenstelling tot sommige andere plaatsen in Amsterdam waar duidelijk sprake is van een terugkerende boodschap of systematiek (De Banne in Noord of Kraaiennest in Zuidoost), is dat rond het Molenplein niet vast te stellen. Dat wil zeggen, er zijn wel meerdere verwijzingen te vinden naar Amerikaanse gangsta rap. Hier en daar duikt 'Tupac' op en ook 'Westside' is een paar keer te lezen. Dat zijn kreten die echter in de hele stad, zo niet in het hele land, te vinden zijn. Kortom, de groep gebruikt geen exclusieve symbolen die de leden uiterlijk onderscheiden van andere jongeren (Van Gemert 2002: 163-5). Amerikaanse wetshandhavers hebben zich vastgebeten in het verzamelen en interpreteren van gang symbolen. In Nederland zou dat een weinig vruchtbare onderneming zijn.

Rond de Molenpleingroep ontbreekt specifieke symboliek, maar daarmee is niet gezegd dat de groep geen eigen karakteristieken heeft. Duidelijke voorbeelden liggen in hun gedrag,

want de confronterende criminaliteit is kenmerkend voor deze groep. Hoe groep en individu zich tot elkaar verhouden is daarbij cruciaal. Om dit te kunnen vatten is het goed stil te staan bij de cultuur van deze groep.

7.3 Cultuur van de groep

In de subparagrafen die volgen bespreken we hoe jongens van de Molenpleingroep hun leefwereld ordenen. Alledaagse gebeurtenissen krijgen betekenis tegen de achtergrond van publieke discussies en beeldvorming. Het resultaat is een vijandige houding jegens de buitenwereld die crimineel gedrag kan legitimeren.

Andermans schuld

De jongens van de Molenpleingroep hebben veel vergrijpen op hun naam en de wijze waarop zij die plegen heeft vaak een confronterend karakter. De onderzoeksgegevens laten daarover geen misverstand bestaan. De buitenwereld keurt dat af. Hoewel dat natuurlijk te verwachten was reageren de jongens daar toch fel op. Artikelen die in de krant verschijnen worden bekritiseerd en voor het soms strenge optreden van de politie hebben ze al helemaal geen goed woord over. In alle gesprekken die wij optekenden leggen ze de reden voor het slechte imago van Marokkaanse jongens bij anderen. Een belangrijke oorzaak ligt volgens hen bij de media die stevast alleen maar negatief schrijven over Marokkanen. Als hun gesprekspartners met zulke redeneringen geen genoegen nemen en doorvragen, krijgen ze gemakkelijk het verwijt dat ze steeds maar willen praten over de dingen die verkeerd gaan, ‘waarom kijk je niet naar iets positiefs’. Ander verweer kan zijn: ‘We hebben de laatste maanden niks meer gedaan’ of: ‘dat doen er maar een paar, daar moet je niet de hele groep op aankijken, ze scheren alles over één kam’. Nu kunnen zulke opmerkingen terecht zijn, bijvoorbeeld wanneer zij komen uit de mond van een vlijtige Noord-Afrikaanse student die bij een discotheek geweigerd wordt. Wanneer echter jongens uit de Molenpleingroep zoiets zeggen snijdt het minder hout. Desondanks wordt de rol die ze zelf spelen weggeschreeuwd, niet benoemd, gebagatelliseerd of ontkend.

Deze houding valt temeer op omdat door de jongens onder elkaar anders over deze zaken wordt gesproken dan met buitenstaanders. Dat wil zeggen, ze zijn het erover eens dat negatieve berichtgeving onwenselijk is, maar daarnaast is het ook een bekend gegeven dat jongens op basis van criminele activiteiten een reputatie kunnen opbouwen. De jongens hebben dat tegenover ons niet zo gezegd, maar alle ondervraagde respondenten wijzen erop dat criminaliteit in een groep als deze aanzien verschaft. Vooral jonge jongens kijken op tegen een succesvolle boef.

Criminaliteit is dus een manier om 'de man' te worden, maar aanzien in de groep blijkt niet gelijk aan maatschappelijk succes. Gezien de relatief hoge gemiddelde leeftijd van deze jongens, kunnen zij terugkijken op een jeugd in de buurt en zien ze wat hun dat heeft opgeleverd. Misschien zijn er enkele jongens die een paar keer flink wat geld hebben gehad, maar in het algemeen kan geconcludeerd worden dat voor deze groep (ook) criminaliteit als stijgingskanaal niet heeft gefunctioneerd. Ze bevinden nog steeds in dezelfde wijk, met dezelfde krappe beurs, nog steeds zonder diploma en dus met beperkte kansen. Dat lijken de jongens zich te realiseren als ze zeggen: 'Wij zijn geen grote criminelen'. Toch biedt dit inzicht hun te weinig aanknopingspunten om een andere weg in te slaan. Ze lijken geen vat te hebben op wat er met hen op langere termijn gebeurt en dat wordt gereflecteerd in hun uitspraken en in de verklaringen die zij hanteren. Die laten namelijk zien dat zij anderen verantwoordelijk achten voor wat hen is overkomen.

'Er is hier niks voor ons'

Een punt dat de jongens altijd opperen is dat er in de wijk zo weinig te beleven valt voor hen. Om hen heen zien ze allerlei projecten en initiatieven, en ze weten heel goed dat het geld kost om iets nieuws op te starten. 'Er is geld genoeg', zo stellen ze vast, 'maar men wil het niet aan ons geven'. De jongens noemen voorbeelden van wat er aan hun neus voorbijgaat en leggen daarvoor de schuld bij de Nederlandse instanties.

's Avonds zijn enkele personen van de deelraad op bezoek in het buurthuis. Ze raken met de jongens in discussie, maar twee van hen raken zo opgewonden dat een open gesprek niet te voeren is. Door wilde gebaren en stemverheffing zetten ze hun argumenten kracht bij en de andere partij krijgt een reeks verwijten over zich heen. De jongens noemen dingen die niet deugen en één van hen heeft het steeds over het brandgevaar in het pand. Hij heeft een punt, want er is nu maar één deur en alle ramen zijn gebarricadeerd. 'Komt er een gek met benzine, dan zitten we als ratten in de val'. De bestuurders lukt het niet daar op dat moment iets tegenin te brengen, maar het verhaal heeft ook een andere kant. De ramen zijn namelijk allemaal dichtgetimmerd of gebarricadeerd omdat de jongens zelf bij herhaling ruiten hebben ingeslagen of brand stichtten. Later die avond vertelt dezelfde jongen, die een kwartiertje eerder fulmineerde over de brandveiligheid, over een gebeurtenis toen ze met een brandblusser de hele ruimte wit spoten.

Zwart-wit, wij-zij

De jongens komen voortdurend in conflicten terecht, ze zitten daarom in de verdediging. Zij hanteren daarom een goed/slecht-ordering, die in hun eigen gesprekken steeds terugkeert en

schuld voortdurend legt bij andere partijen dan zichzelf. Dit maakt de zaak overzichtelijk en het biedt houvast. Binnen de groep worden afwijkende geluiden dan ook weinig geventileerd. Dit leidt tot meningen met een soundbite karakter waarin de nuance ver te zoeken is. ‘Dat doen de Joden.’

Op de avond dat de bestuurders het buurthuis bezoeken begint Karim tegen een van de bezoekers over de afbraak van woningen in de wijk. Karim kent hiervan maar een dimensie: er gaat iets weg in de wijk, dat is verlies en daar zijn zij de dupe van. Eerder heeft hij zich erover beklagd dat hij in een wijk woont waar straks alleen nog maar Marokkanen wonen. Zijn gesprekspartner wijst erop dat er betere woningen voor de gesloopte panden in plaats komen en dat men zo tracht om de samenstelling van de bevolking te beïnvloeden, maar dat gaat het ene oor in en het andere uit.

In hun relaties met anderen (niet-groepsleden) gedragen de jongens zich vaak verongelijkt. Zij zijn zeer alert op toezeggingen die hen worden gedaan en die vervolgens niet worden nagekomen. Vaak is maar één partij ervan op de hoogte dat die toezeggingen er zijn, want wat ze willen horen is niet gelijk aan wat is gezegd. Door echter vermeende belofte een paar keer te herhalen ten overstaan van de groep gaat men daarin geloven. Het is de waarheid geworden en degene die men voor de onterechte verwachtingen verantwoordelijk acht is zo goed als afgebrand. Heel gemakkelijk kan zo met suggesties en verdachtmakingen steeds weer worden aangetoond dat de jongens de dupe zijn van wat anderen nalaten of zelfs dat anderen zich verrijken met het geld dat voor hen bedoeld was (cf. Van Gemert 1998a).

De slechte ervaringen, die dus voor een deel door de jongens zelf worden opgeroepen, sterken hen in het idee dat zij leven in een wereld die tegen hen is. De actuele discussies over islam, terrorisme en Israël plaatsen hen voortdurend in een kamp tegenover de respectabele samenleving.

Resultaat is een sterk wij/zij-perspectief dat voortdurend onder de oppervlakte aanwezig is en soms manifest wordt. De buitenwereld is tegen hen en als ze boos zijn wordt dat in één woord samengebond: ‘Joden’.

Eigen werkelijkheid, één mening

De jongens stellen zich niet open voor wat andere partijen te berde brengen, maar wantrouwen hen. Dat heeft te maken met hun ervaringen, maar ook met hun manier van communiceren. De meeste jongens missen de sociale vaardigheden om een open gesprek te voeren met een vreemde. Ze zijn slecht in staat om te luisteren en ze zijn gewend hun gelijk te krijgen door te schreeuwen en niet door te argumenteren. Daarnaast bevinden ze zich van dag tot dag in een heel klein kringetje en ze weten wat er gaande is vooral door naar elkaar te luisteren. Een krant hebben we bij de jongens nooit gezien gedurende het veldwerk en wan-

neer de tv aanstaat in het buurthuis, is nooit een nieuwsprogramma of documentaire te zien maar steevast een film. De jongens zijn daarom slecht geïnformeerd en afwijken van gangbare opvattingen roept kritiek op. Binnen de groep worden meningen gestroomlijnd tot een eenheidsworst. Zo wordt de afstand met de buitenwereld allengs groter.

Isolement

Terugkijkend hebben jongens uit de groep een lange reeks aanvaringen achter zich. De meesten van hen hebben thuis hevige conflicten gehad als gevolg van hun criminele levenswandel. Ze wonen nog thuis, maar de relatie met andere gezinsleden kent veel spanning. Hun optreden in de buurt heeft hen tot bron van angst gemaakt waar anderen zich van afkeren. Leraren en werkgevers hebben hun handen van hen afgetrokken. Jongerenwerkers die zich voor de groep hebben ingezet branden af. De politie is de vertegenwoordiger van de respectabele samenleving die hen in hoofdzaak repressief tegemoet treedt en wordt derhalve gezien als natuurlijke vijand nummer één. Doordat de jongens in de verdediging zitten worden ze op zichzelf teruggeworpen en dat versterkt hun isolement.

Individueel met problemen begrijpen anderen goed die onder dezelfde tegenslag gebukt gaan. Ze zoeken steun bij elkaar en vinden die ook tot op zekere hoogte. Dat gebeurt niet in een goed gesprek en ook schouderklopjes worden niet uitgedeeld. De basis ligt in het feit dat het individu geen geval apart is, maar dat de jongens veel gemeen hebben. Ze behoren tot de gestigmatiseerde groep der Marokkanen, ze hebben dezelfde dingen meegemaakt en ze weten ook van elkaar dat ze er in grote lijnen hetzelfde voorstaan. Die lotsverbondenheid drukken ze uit in het zinnetje dat ze vaak herhalen als gevraagd wordt naar de onderlinge relaties: 'Ik ken hem al zo lang'. Ze geven daarmee aan dat ze weten wat ze gemeen hebben en dat ze weten wat ze van elkaar kunnen verwachten. Daarin zijn ze gelijk en zulke dingen versterken de groepsbinding.

Verraad

De groep verkeert in een isolement en kent een eigen werkelijkheid. De houding jegens de buitenwereld is vijandig. Naarmate de grenzen met die buitenwereld scherper zijn, is communicatie meer exclusief. Alle jongens weten dat je tegen de buitenwereld, in het bijzonder de politie, niets mag loslaten over andere groepsleden. Dat is verraad en verraad is een zonde. Een jongen die op het bureau komt vanwege iets dat niet door de beugel kan weet dan vrijwel altijd ook namen van andere betrokkenen. Ze noemen zou verraad betekenen en het is dan ook een regel dat de jongens op het bureau de kaken op elkaar houden. Ze hebben geleerd dat ze bijna altijd na een paar uur weer buiten staan. Ongeacht hoe helder het bewijs tegen hen mag zijn, de jongens ontkennen hun aandeel en werken zo min mogelijk mee aan een verhoor. De politie wijst erop dat dit gedrag bij de Molenpleingroep ver is doorgevoerd. Het

geval waarin een jongen wel praatte had naar verluidt ook consequenties voor hem (hoofdstuk 6).

Samen en gelijk

Als puntje bij paaltje komt zijn de jongens uit de groep degenen op wie je kunt rekenen. Dat is echter wel aan bepaalde situaties gekoppeld, want jongens zeggen bijvoorbeeld niet aan alle groepsleden zomaar geld te lenen. De kans dat je het niet terugkrijgt is groot. Sommige jongens vertrouw je meer dan anderen en met die jongens ga je meer om. Toch valt ons op dat de jongens steeds de groep opzoeken en, voor zover wij dat konden waarnemen, weinig in koppeltjes van twee of drie lopen. Als ze dat doen zijn ze als regel op weg naar anderen. De groep lijkt een magnetische werking te hebben op de jongens. Het is voor hen belangrijk om samen te zijn, maar dat wel op voorwaarde dat de onderlinge relaties egalitair zijn.

De jongens zijn niet hetzelfde, maar in de groep zijn ze wel gelijk in de zin dat niemand de ander de les kan lezen. In specifieke situaties nemen bepaalde jongens het voortouw en anderen volgen (hoofdstuk 4). Wordt gelet op wie 'leidende' rollen spelen en hoe lang zij dat doen, dan blijkt hun positie onstabiel. Zo is de alledaagse leiding in het buurthuis gedurende het onderzoek in handen van steeds andere personen. Wij troffen drie verschillende jongerenwerkers en vier assistenten, die allen maar een deel van de onderzoeksperiode als zodanig actief waren. Een jongerenwerker is zelf een 'jongen van de straat' geweest en twee van de vier assistenten behoren volgens de politie tot de harde kern jeugd. Het gaat hier, in politiejargon, om zowel 'positieve' als 'negatieve leiders', maar geen van allen kunnen ze blijvende autoriteit claimen. Bij een groot leeftijdsverschil ligt de zaak anders en is wel sprake van hiërarchie. Om die reden is het voor jonge jongens ook niet prettig om in een groep met ouderen te verblijven.

7.4 Intermezzo: Groepsdynamische processen

De groep verkeert in een isolement en kent een eigen werkelijkheid, die de leefwereld van de jongens ordent en buitenstaanders in een vijandig kamp onderbrengt. Het stigma dat kleeft aan Marokkaanse jongens, en waar jongens als uit deze groep debet aan zijn, gebruiken zij als legitimering van hun eigen houding. Deze karakteristieken van de groep zijn niet verankerd in regels, want behalve misschien het feit dat alle jongens weten dat verraad fout is, hanteren zij geen expliciete afspraken. Toch zijn er in het optreden van de groep terugkerende patronen te herkennen. In de loop der jaren zijn die patronen ingesleten en een aan de groep gekoppeld repertoire gaan vormen. Andere groepen kunnen soortgelijke ontwikkelingen doormaken en ook die kunnen resulteren in kenmerkend groepsgedrag. Op basis van

de verzamelde gegevens is het niet goed hard te maken, maar het heeft de schijn dat deze groep een repertoire heeft dat zich onderscheidt van dat van andere groepen.

Groepsdynamische processen, die zich onder andere afspelen wanneer een groep botst met de omgeving, vormen de kern van dit repertoire. Onder groepsdynamische processen wordt verstaan: processen die zich binnen de groep of tussen de groep en de buitenwereld afspelen en die een bepaald verloop en een bepaalde uitkomst hebben, zonder dat daar noodzakelijkerwijs door individuen bewust op wordt aangestuurd (cf. Van Gemert 2002: 163). Een deel van deze processen zullen hierna worden beschreven. Zij onderstrepen het gezamenlijke en benadrukken de kracht van de groep in het nauw. Zij markeren de grenzen met de buitenwereld omdat het individu moet kiezen voor (of tegen) de groep.

7.5 Sterk in de groep

In de groep gebeurt altijd wel wat. Het geeft de jongens een goed gevoel als ze onder vrienden zijn. Ze lachen met elkaar en maken veel lol, terwijl de rest van de wereld hen in hun ogen alleen maar bekritiseert. Dit contrast vertaalt zich naar situaties waarin zij plezier gaan maken *om* de buitenwereld die hen afwijst. Vaak als ze buiten zijn, zeker wanneer alcohol in het spel is, maken ze veel lawaai en kunnen gemakkelijk conflicten ontstaan. Jongens overtroeven elkaar in het durven provoceren van andere mensen. ‘Heb je gehoord wat hij heeft gedaan?’ Het begint eigenlijk allemaal met een geintje. De jongens gedragen zich zo omdat hun vrienden erbij zijn.

De dagelijkse routine kan leiden tot aanvaringen. In dat opzicht verschilt de Molenpleingroep niet van andere jeugdgroepen voor wie botsingen met buurtbewoners en winkeliers een terugkerend patroon vormen. De groep van het Molenplein heeft in de loop der jaren echter gedrag ontwikkeld dat kenmerkend is. Wanneer zij botsen en er komt een reactie, dan doen ze geen stap terug. Dat en de bedreigingen en intimidaties die ze uiten (zie eerdere hoofdstukken) hebben hun een reputatie bezorgd.

De jongens hebben geleerd dat ze sterker zijn dan de tegenpartij wanneer ze elkaar steunen. In de praktijk betekent dit dat wanneer er een jongen bij een opstootje betrokken raakt er in een mum van tijd tientallen andere jongens opduiken.

In eerste instantie kan het zo zijn dat enkele jongens de zaak proberen te sussen. Zij doen dat vooral wanneer de jongen duidelijk in de fout is gegaan. Ze proberen de jongen, die vaak heftig reageert, weg te trekken. Zulke pogingen zijn niet altijd succesvol omdat het een niet erg bevredigende afloop is voor de tegenpartij. Die laten het er niet bij zitten en willen hun gelijk halen. Is dit station gepasseerd en krijgt het conflict een fysieke dimensie, dan zijn de kaarten ineens heel anders geschud. De reden van het conflict, de schuldvraag noch de tegenpartij hebben dan nog invloed op hun optreden. Alle jongens steunen nu onvoorwaardelijk de jongen om wie het begon en de hele groep is partij geworden. Er wordt gejoeld, geschreeuwd,

geduwd en getrokken en er kunnen ook klappen vallen. Ze zijn met zovelen en de situatie is zo onoverzichtelijk dat naderhand vrijwel niet gereconstrueerd kan worden wat er allemaal gebeurt. Vrijwel niemand wordt herkend en specifiek gedrag is niet aan individuen toe te schrijven, daardoor is opsporing achteraf vrijwel onmogelijk. Door het groepsoptreden wordt het in het nauw gebrachte individu ontzet zonder dat negatieve consequenties heeft.

Bij de Molenpleingroep is dit geen toevallige samenloop van omstandigheden, het is in de laatste jaren een onderdeel geworden van het repertoire van de groep. De jongens herkennen deze situaties en weten hoe zich te gedragen. Allemaal zeggen ze dat ze meedoen als het op vechten aankomt. Wellicht zullen sommigen graag hebben dat conflicten zo eindigen omdat ze de spanning aantrekkelijk vinden en het toch geen gevolgen heeft.

Een ander aspect is dat het individuen uit de handen van de tegenstander houdt. Er is een reeks voorbeelden die laat zien dat wanneer de groep optreedt, de politie in de problemen komt en meer dan eens aan het eind met lege handen staat (zie ook hoofdstuk 6). “In een conflictsituatie trekken ze de arrestant soms uit je handen.”¹

Deze gebeurtenissen lijken zich minder gauw voor te doen als er agenten bij zijn die de jongens van gezicht en van naam kennen. Dan is de kans dat ze de dans ontspringen klein. De politie van het zesde district heeft op een pragmatische manier gereageerd op het verzet bij aanhoudingen. Ze gaan met een overmacht op pad of ze halen de jongen's ochtends om zes uur van huis. In beide gevallen blijft een confrontatie uit.

“Soms willen we een jongen aanhouden maar dan staat hij met zijn vrienden. Dan zeg ik: Kan ik effe met je praten? Ik vertel hem dan dat hij wordt aangehouden. Hij kan nu meegaan of hij wordt thuis opgehaald en dan ziet de hele familie het. Hij mag kiezen, maar ik ga niet met zijn vrienden over straat rollen.”

In West kiest de politie er bij deze specifieke groep voor om niet de confrontatie aan te gaan met de kans op escalatie. Agenten van bureaus in andere delen van de stad vinden het raar dat de jongens deze behandeling krijgen.

7.6 Zwak door de groep

Deze groep is hechter dan andere, dat zeggen jongerenwerkers en mensen van politie. Niet dat ze alles voor elkaar doen, maar ze trekken wel steeds naar elkaar toe. Ze doen veel samen en gaan bijvoorbeeld niet als eenling naar de disco, maar doen dat steeds in een groep. Moet een jongen naar de sociale dienst, dan gaan er twee of drie mee. Ze hebben niets te doen en dus verdrijft zoiets de verveling. Zelf zeggen ze dat Nederlandse jongens saai zijn omdat die niet samen optrekken, maar de keerzijde is dat zijzelf steeds in dezelfde kring blijven en nau-

¹ In een aparte publicatie zal later worden ingegaan op dit specifieke verschijnsel bij de Molenpleingroep.

welijks of niet omgaan met anderen. Er zijn andere nadelen die zwaarder wegen en die wijzen op een spanning tussen individu en de groep.

Verkeerde vrienden, verkeerd gedrag

Vaak wijst men erop dat jongens op straat verkeerde dingen leren. Uit verveling gaan ze kwajongensstreken uithalen. Ze dagen elkaar uit. 'Durf jij dit te doen?' Degene die 'neen' zegt moet stevig in zijn schoenen staan, want hij wordt gemakkelijk uitgemaakt voor mietje. Neen zeggen is makkelijker als anderen dat ook doen, maar hetzelfde geldt voor het omgekeerde: het is moeilijk wanneer het merendeel wel durft. De omgeving heeft veel invloed op wat het individu zal beslissen.

Van een jongen is bekend dat hij bij een aantal gewelddadige berovingen en overvallen andere jongens heeft overgehaald mee te doen. Hij heeft hen zelfs gedwongen dat te doen. In een geval zette hij iemand een pistool op het hoofd. Andere situaties waarin jongens door groepsleden de criminaliteit ingetrokken worden doordat hen een voorstel wordt gedaan zijn niet gedocumenteerd. Het is echter aannemelijk dat zulke dingen wel zijn gebeurd.

Criminaliteit is binnen de groep vanzelfsprekend. Niemand kijkt ervan op, ze verwachten het zelfs. Dat blijkt uit het feit dat jongens als ze naar het buurthuis komen gebruik maken van aanwezige kluisjes om hun spullen op te bergen. Ze houden er rekening mee dat er gestolen wordt. Dit gegeven is nog opvallender omdat op deze plaats geen andere potentiële daders te vinden zijn dan jongens uit de eigen groep. De jongens jatten als ze de mogelijkheid krijgen en dat weten ze allemaal. Dat blijkt ook uit het feit dat de stereo en een duur computerspel uit het buurthuis verdwenen en dat de jongerenwerker de apparatuur, ter voorkoming van een herhaling, zorgvuldig achter slot en grendel zet.

Bij de voorbereidingen om met de groep een excursie te maken en paintball shooting te gaan doen, zegt een van de assistenten van de jongerenwerker: 'Laten we de ergste jongens verdelen over de busjes'. Even later drukt hij de anderen op het hart dat ze niet mogen stoppen om te tanken. Hij verwijst naar een eerder uitstapje toen de hele groep de auto uitging en de winkel bij een tankstation leegroofde. 'Je kunt weten dat zoiets gaat gebeuren'.

Groepsdruk

Van een andere orde zijn de reacties uit de groep wanneer een individu zijn eigen plan trekt. Vroeg of laat rijzen bij alle jongens twijfels omtrent hun toekomst. Ze hebben vastgezet, zijn van school getrapt of hun baan kwijtgeraakt en ze overwegen om het opnieuw te proberen en het anders aan te pakken. Veel jongens kloppen in die situatie aan bij een jongerenwerker of een andere hulpverlener. Vaak worden lange gesprekken één op één gevoerd om

hen zo ver te krijgen dat zij nieuwe stappen zetten, maar er is niet veel zelfvertrouwen. De jongens twijfelen of het ze wel zal lukken, want ze weten dat er aanpassingen van hen verlangd worden. De buitenwereld kan hen met reserve tegemoet treden. Daarnaast is het waarschijnlijk echter nog belangrijker dat vanuit de groep reacties komen die hen doen wankelen. De jongens gaan in deze gevallen omzichtig te werk, het liefst zien ze dat anderen geen weet hebben van wat ze van plan zijn. Ze zijn bang om af te gaan als ze solliciteren of opnieuw naar school willen. Hoewel jongens met veel bravoure over allerlei zaken kunnen vertellen, worden grote woorden vermeden wanneer het gaat om een maatschappelijke carrière. ‘Dat lukt je toch niet’, luidde het fnuikende commentaar dat een jongen een ander toevoegde. In deze gevallen, maar ook als het om andere zaken gaat, blijkt dat jongens wanneer ze alleen zijn heel anders zijn dan in de groep. Alle respondenten benadrukken dat jongens één-op-één open en toegeeflijk kunnen zijn. Tref je ze een moment later in de groep, dan reageren zij totaal anders. Vooral door politiemensen wordt dat verschil opgemerkt. Van persoon tot persoon blijkt wel contact mogelijk, maar vanuit de groep is een normaal gesprek met de vijand zeer onwenselijk. ‘Ik heb geleerd om jongens tussen hun vrienden niet persoonlijk aan te spreken. Zij vinden dat heel vervelend en ze zijn bang dat ik erop zinspeel dat wij samen iets hebben afgesproken. Dat brengt hen in een heel lastig parket.’ De relatie tussen individu en groep kan dus gespannen zijn. De groep heeft een dwingende en remmende invloed wanneer een jongen zijn eigen weg wil gaan.

Corrigeren en onverschilligheid

Er zijn ook heel andere situaties waarin het individu uit de pas loopt. Zo is er onder jongens van de Molenpleingroep het besef dat zij vaak in aanvaring met de politie komen als gevolg van de acties van slechts enkele personen. Meerdere jongens zeggen daarvan hun buik vol te hebben, maar men lijkt zich er niet aan te kunnen onttrekken. Het probleem is dat jongens in de groep elkaar niet tot de orde kunnen roepen. Dat staat op gespannen voet met de onderlinge egalitaire relaties.

‘Je kan iemand niet dwingen zich om zich te gedragen. Je kunt hem niet wegsturen en hem op zijn gedrag aanspreken: dat is een uitdaging. Hij kan dan denken dat je wat tegen hem hebt.’

Corrigeren is niet mogelijk, want het wordt niet geaccepteerd dat jongens die in wezen gelijk zijn elkaar op de vingers tikken. ‘Zeg je ergens wat van, dan krijg je alleen maar een grote mond. Het helpt toch niet.’ Omdat na felle reacties de kans niet erg groot is dat een belhamel zijn gedrag verandert, menen de jongens dat ze maar beter helemaal niks kunnen zeggen. Corrigeren lijkt in hun ogen ook niet legitiem, want op basis van welke autoriteit kan de een de ander wat opdragen?

‘Je kan niet tegen iemand zeggen: Jij staat bij mij en ik vind jouw gedrag vervelend. Of: dit is mijn plek. Hij staat niet bij jou, hij staat daar gewoon. En het is niet jouw plek, de straat is niet van jouw. Als er iets is gebeurd, is het gewoon gebeurd.’

De mogelijkheden die overblijven voor de welwillende jongens zijn beperkt. De jongens zelf zeggen dat ze eigenlijk alleen kunnen proberen de lastpakken te ontwijken. ‘Je vraagt hem er niet meer bij.’ Toch is dat lastig te verwezenlijken, want ze treffen elkaar op straat zonder dat daar afspraken over worden gemaakt. Het zou een ingrijpende verandering in hun dagelijkse routine betekenen wanneer zij dat wat vanzelfsprekend is zouden gaan organiseren en plannen.

Wat overheerst is een onverschillige houding en een fragiele basis om jongens op aan te spreken. ‘Zoek het maar uit. Het is jouw leven. Bemoei je met je eigen zaken.’

De jongerenwerker vertelt over een uitstapje waarbij hij een jongen die zich misdraagt probeert om te praten. Hij zegt hem achter te laten als hij zich niet gedraagt. ‘Dan heb je bijna succes, maar dan is er altijd wel een of andere snotaap die ertussen komt en roept: ‘Wie denk je wel niet dat je bent? Waterveld is van ons!’ De jongen die zich bijna weer ging gedragen wordt opgestookt en de jongerenwerker staat in zijn hemd. ‘Hij heeft gelijk! Als je hem achterlaat steken we alle banden van het busje lek.’

Het corrigeren van het gedrag van zo'n individu is een groot probleem. De andere jongens, die feitelijk lijden onder het slechte gedrag van de eenling, zien er geen been in. De jongerenwerker moet het maar oplossen. Ondertussen blijkt wel dat de jongens die zich niet laten corrigeren, de groep meetrokken in conflicten omdat het bij uitstek deze personen zijn die er plezier in scheppen te botsen met hun omgeving (vgl. *disturbed leadership*, Yablonski 1959). De Molenpleingroep, waarvan de leden elkaar onvoorwaardelijk steunen, komt daarmee in de problemen.

7.7 In de greep van de groep

De jongens van de Molenpleingroep trekken vooral met elkaar op. Ze bevinden zich in een omgeving waarin ze van buitenstaanders sterke negatieve signalen opvangen. De jongens voelen zich in de verdediging gedrukt, ook al hebben ze zelf veel op hun kerfstok. In reactie daarop creëren zij een eigen werkelijkheid, die weinig nuance kent en afwijkende standpunten binnen de groep doet verstommen. Hun kijk op de wereld is zwart-wit en buitenstaanders krijgen zodoende een zeer negatieve plaats toebedeeld. De jongens vormen een naar binnen gekeerde groep, die in een isolement verkeert. Verraad is voor de groepsleden een zonde en samenwerking met anderen wordt afgewezen.

In deze vijandige constellatie heeft de groep veel invloed op de individuen. De jongens vermaken zich met hun vrienden, van wie zij weten wat ze kunnen verwachten. Maar zij komen in dit gezelschap ook gemakkelijk in conflict met buurtbewoners. Daarnaast leren de jongens ook over criminele activiteiten door andere groepsleden en is het wederzijds uitdagen en het verlangen naar aanzien een reden om criminele stappen te zetten. De groep van het Molenplein maakt zich sterk tegenover tegenstanders en komt de eigen leden te hulp. Ze worden ontzet uit handen van de politie. De groep biedt de leden dus houvast.

Dit houvast kan echter een knellende greep blijken voor het individu. Dat komt aan het licht in de omgang van individuen met onderling sterk egalitaire relaties. Als eerste blijkt dat het individu weinig speelruimte wordt gelaten als hij zich maatschappelijk wil verbeteren. Hij ervaart afkeuring en krijgt het gevoel er alleen voor te staan. Alleen sterke personen zetten dan door. In de tweede plaats komt de keerzijde aan het licht in het ontbreken van correcties binnen de groep. De een kan de ander niet de les lezen. Dit resulteert in onverschilligheid, maar het gevolg is ook dat niet te corrigeren ruziezoekers anderen kunnen meetrokken in een conflict en zo de hele groep in diskrediet brengen.

De jongens zijn in de greep van de groep en beseffen onvoldoende wat er met hen staat te gebeuren. Ze trekken naar de groep en dat geeft sociale gratificatie, maar tegelijkertijd versterken ze elkaar in gedrag dat hen in moeilijkheden brengt en hun kansen in de samenleving beperkt.

8 PREVENTIE EN INTERVENTIE

In dit achtste hoofdstuk wordt ingegaan op maatregelen die werden genomen om in de Molenpleingroep te interveniëren of om te voorkomen dat het probleem erger zou worden. We geven eerst een overzicht van wat de afgelopen jaren is gedaan, uitgesplitst naar verschillende instanties. Daarna bespreken in hoeverre de maatregelen succes hebben gehad. Als laatste gaan we, mede op basis van inzichten die de voorgaande hoofdstukken hebben opgeleverd, in op de vraag welke elementen een aanpak van groepen als deze dient te hebben.

8.1 De aanpak

Amsterdam kampt al geruime tijd met problemen rond Marokkaanse jongens. De gemeente heeft zich het probleem aangetrokken en al sinds midden jaren '80 worden er plannen gemaakt en uitgevoerd om het tij te keren. Inmiddels zijn we een leger welzijnswerkers en een lange rij van subsidieverzoeken van diverse Marokkaanse organisaties verder, maar klinkende resultaten zijn spaarzaam (cf. Werdmölder 1999).

Gemeente

De ongeregelde heden uit 1998 in Amsterdam-West, op het Museumplein en in Amsterdam-Oost liggen nog vooraan in het geheugen. De onderzoeken van het COT hebben de toedracht van wat zich afspeelde in Amsterdam West in beeld gebracht (Crisis Onderzoek Team 1998). De commissie Lankhorst schetst de bredere context waarbinnen dit kon gebeuren (Stuurgroep Jeugdproblematiek Amsterdam West/Nieuw-West 1998). Beleid genoeg, zo stelt men vast, maar de samenhang tussen onderdelen is gebrekkig. Jongeren kunnen gaan 'shoppen' zonder dat instanties daar goed zicht op hebben en instanties werken langs elkaar heen. Nadat er in Amsterdam-West vier verschillende stadsdelen in het leven werden geroepen hebben die afzonderlijk ingezet op hun eigen ideeën en prioriteiten. Het gevolg is dat organisaties, zoals OM, de politie en jeugdzorg, die op een ander niveau actief zijn, per stadsdeel een andere situatie aantreffen en dat komt overzichtelijkheid niet ten goede. Een belangrijke conclusie luidt dan ook dat er meer afstemming en samenwerking moet komen.

Politie

De politie heeft op verschillende manieren getracht lering te trekken uit wat er gebeurde. Er werd een denktank 'Marokkaanse jeugd en politie' gevormd die het probleem in kaart bracht en in april 1999 advies uitbracht voor diverse aspecten van het probleem. Een belangrijke

conclusie is dat deëscalerend gewerkt moet worden. Dat gebeurt door duidelijk te zijn en de afstand tot de doelgroep zo klein mogelijk te houden. Effectiviteit wordt verhoogd als gevolg van ‘kennen en gekend worden’. Dit betekent dat een aanpak gedifferentieerd wordt naar persoon/groep/plaats. ‘Streef naar contact, niet naar confrontatie’.

Ook het Amazone team, dat de gehele politieregio bestrijkt, is in het leven geroepen naar aanleiding van de gebeurtenissen in 1998. Toen dit politieteam Marokkaanse jongens op de korrel nam, gebeurde dat niet lukraak. Men richtte zich in eerste instantie op een aantal locaties in de stad, waarvan bekend was dat zich er overlastgevende en criminele groepen ophielden. Het Molenplein was een van de eerste hangplekken die aan een nader politieel onderzoek werden onderworpen. Wat men op het spoor kwam was dermate alarmerend, dat in samenwerking met het Tienerteam van District 6 (West) de groep op de voet is gevolgd. In een later stadium is die centrale aanpak van Amazone naar het district overgepoot, maar daar lijkt het elan verloren te zijn gegaan. Ook een werkgroep Molenplein die multidisciplinair was en vanuit de politie werd geleid heeft maar korte tijd bestaan. Amazone is nog steeds actief, maar houdt zich al enige jaren niet meer louter met Marokkaanse jongeren bezig.

De jongens van de Molenpleingroep hebben van deze activiteiten op verschillende manieren iets gemerkt. De politie is hen scherper in het oog gaan houden. Zo werd er vaker gepost en zijn er ook observaties verricht. De overlast heeft men getracht terug te dringen door verordeningen en striktere surveillance. Eerst hingen de jongens op het Molenplein, maar daar zijn ze door camera's en voortdurend toezicht van de politie verdwenen. Vervolgens treffen de jongens elkaar op het Gitaarplantsoen achter de Harplein, maar dat kreeg een andere bestemming en daarom verdwenen de bosschages en banken die de plek enigszins aantrekkelijk maakte. Wat restte was een kale geëgaliseerde vlakte, die bebouwd zal gaan worden. De volgende plaats waar ze rondhangen is het Trompetplein, gelegen in een buurt met veel sloop en stadsvernieuwing. Op al deze locaties geldt sinds geruime tijd een verbod om alcohol te drinken. Bij tijd en wijle is op een locatie een samenscholingsverbod van kracht.

Hulpverlening

In Amsterdam-West zijn verschillende instanties werkzaam die een hulpverleningaanbod doen. Nieuwe Perspectieven (NP) is bekend en heeft een goede staat van dienst. NP is niet specifiek gericht op harde kern jeugd en lijkt beter te werken voor de lichtere gevallen. Meerdere jongens van de groep hebben een traject bij NP gevolgd, maar vielen weer terug in hun oude gedrag. Een ander bekend project is Beware Watch Out, dat nadrukkelijk aan de politie is verbonden. Ook hier hebben een paar jongens aan meegedaan, maar ook hen heeft dat niet blijvend op het rechte pad gehouden. Momenteel werkt Justitie in de Buurt (JIB) in een aantal stadsdelen in Amsterdam-West. Het casuïstiekoverleg Waterveld, dat zeer regelmatig ge-

voerd wordt en waaraan professionals van verschillende instanties deelnemen onder leiding van het Openbaar Ministerie, is sinds enige tijd gericht op de Molenpleingroep. Dat betekent zeer gerichte aandacht.

Stadsdeel

Vanuit het stadsdeel Waterveld wordt ook sinds enige tijd aandacht besteed aan de groep. Vrijtijdsbesteding en lichte preventieve hulpverlening zijn zaken waarvoor de deelraad verantwoordelijk is. Vanwege buurthuis De Meerpaal en de ruimte Bright Light die de jongens daar bezoeken krijgt men met de groep te maken. De welzijnsinstelling Impuls beheerde deze ruimte aanvankelijk, maar na incidenten en tijdelijke sluiting trekt deze instelling zich terug. In 2000 gaat de ruimte opnieuw open en bestempelt men die als Veilige Vindplaats (VVP), wat inhoudt dat er door jongerenwerkers activiteiten worden georganiseerd en dat er door Stichting Streetcornerwork hulp en steun wordt geboden. Als in een evaluatie aan het eind van 2001 wordt teruggekeken op deze periode komt men tot de conclusie dat deze constructie nog niet goed werkt. Er wordt in maart 2002 een nieuw plan van aanpak gepresenteerd dat een structuur schetst die meer stabiliteit moet brengen. Wekelijkse coaching van de jongerenwerker en maandelijkse bijeenkomsten met Streetcornerwork en de politie zijn daarvan onderdeel. Ook komt maandelijks een begeleidingsgroep bijeen die is samengesteld uit personen van de genoemde instellingen (jongerenwerk, Streetcornerwork, politie) en iemand namens de deelraad. Zij volgen de groep op afstand en adviseren en sturen de uitvoerenden. Men wil beschikken over meer informatie van de groep. Tot dat moment hebben verschillende personen (jongerenwerk, Streetcornerwork) contact met de jongens, maar wat hun ter ore komt leidt niet tot een eenduidig beeld. Dat wil men verbeteren. Tevens is het doel om de jongens te enthousiasmeren en om ze zelf met voorstellen te laten komen, 'empowerment' is daarvoor het sleutelwoord. Een ander punt van aandacht is arbeidstoeleiding. Vanuit de deelraad en instanties als Maatwerk worden regelmatig pogingen ondernomen om jongens uit de groep een arbeidsplaats te bezorgen. In de nazomer van 2002 zijn de geboekte resultaten niet bemoedigend.

8.2 Succes of falen

Deze paragraaf kan kort zijn, want de voorgaande hoofdstukken zullen duidelijk gemaakt hebben dat problemen rond deze groep, alle inspanningen ten spijt, allerm minst verdwenen zijn. Toch is er wel iets meer te zeggen.

Politie

Toen er na inzet van Amazone meerdere jongens van de groep vastzaten, was het heel rustig op straat. Zodra die echter weer op vrije voeten waren, keerden ze weer terug naar de groep. Recidive is vanzelfsprekend. Ze lijken niets te hebben geleerd van hun (korte) detentie. Acties vanuit de politie kunnen niet rekenen op medewerking vanuit de groep. De politie is de vijand, dat zit er bij deze jongens diep in. Een aanpak die uitgaat van samenwerking met de sterke arm is voorlopig voor deze groep een brug te ver.

Hulpverlening

De jongens zijn *institution wise*. Ze weten waar ze heen moeten gaan wanneer ze in de problemen komen: trajectbegeleiding, streetcornerwork of de jongerenwerker. Daar melden ze zich als ze voor moeten komen in de hoop dat ze de rechter kunnen zeggen dat ze op het goede pad zijn en wat clementie verdienen. Zij maken daarvan gebruik als het *hun* uitkomt en lijken resistent voor goede bedoelingen van anderen. Zoals al is gezegd, bestaande projecten als NP, BWO en VVP bieden voor deze jongens geen voldoende oplossing.

Stadsdeel

Doordat het buurthuis voor hen open is brengen ze een aantal uren minder op straat door. Ze komen er tot rust en veroorzaken daardoor minder overlast. Het is onderdeel van hun dagelijkse routine, maar hun criminele activiteiten worden er voor zover bekend niet door veranderd.

Door hun geringe motivatie die gekoppeld is aan hoge eisen (perspectief en betaling) is het lastig om arbeidsplaatsen te vinden waar ze zich voor willen inzetten. Als iets hen in eerste instantie aanspreekt, loopt dat later toch vaak weer mis. Ze weigeren voor een habbekrats te werken, maar willen toch iets doen dat ze leuk vinden en zijn allergisch voor strenge of zeurende bazen. Gebrek aan discipline (op tijd uit bed komen) breekt hen vaak op.

8.3 Hoe verder met een groep als deze?

Er zijn enkele belangrijke zaken uit de vorige hoofdstukken die houvast kunnen bieden voor het formuleren van een aanpak.

8.3.1 Interventie

De jongens worden in belangrijke mate, en bovendien niet positief, beïnvloed door de groep. De heersende groepscultuur is dwingend en bindt de meeste individuen aan de groep. Het is daarom zaak de *individuen los te maken van de groep*. Dit moet niet halfslachtig gebeuren, want terugvallen blijkt regel in deze groep. Met een scheiding van de groep voor enkele uren per dag wordt de band niet verbroken.

Wanneer de jongens een straf ondergaan kan dit worden verwezenlijkt, maar er zou ook gedacht moeten worden aan trajecten op basis van vrijwilligheid. Tegenwoordig worden vaak ideeën geopperd die gaan in de richting van een internaat. Als daar verder invulling aan wordt gegeven verdient het aanbeveling om zo'n instituut niet in Amsterdam-West te plaatsen maar elders, liefst buiten de stad.

Een politieman verzuchtte: 'Het is niet erg dat er rotte appels bij zitten, maar het zijn er te veel'. Hij bedoelde daarmee te zeggen dat je niet genoeg slechte elementen uit de groep kunt halen, altijd blijven anderen over. Zo wordt de invloed van ingrepen van buitenaf geneutraliseerd doordat de *heersende cultuur in de groep intact blijft*.

Jongerenwerk houdt de jongens bezig, maar er gaat te weinig kracht van uit om veranderingen te bewerkstelligen. In de afgelopen jaren hebben een aantal personen geprobeerd deze taak uit te voeren, maar zij kregen nauwelijks een voet aan de grond. *De jongerenwerkers hebben een onvoldoende stabiele positie in de groep om te kunnen ingrijpen*. Dat is hen nauwelijks aan te rekenen, de groep laat het niet toe.

In het taalgebruik van de politie wordt gesproken van 'positieve leiders'. Die personen moet men identificeren en zij moeten de groep op sleeptouw nemen. Deze gedachte is strijdig met wat in dit onderzoek helder is geworden: *er zijn geen leiders*, ook geen positieve leiders. Degene die deze rol claimt wordt onderuit gehaald. Het is *wishfull thinking* hier een oplossing te zoeken.

Momenteel worden jeugdige leden van de Molenpleingroep, maar ook jongens afkomstig uit andere steden, gestuurd naar Den Engh, een Rijksinrichting voor jongens. Het opvoedingsprogramma dat zij daar doorlopen en dat gestalte krijgt in de vorm van continue en gerichte activiteiten moet leiden tot een geslaagde reïntegratie. Het geval wil dat daar enkele jongens uit Amsterdam-West bij elkaar in de groep zijn gekomen. Het feit dat zij elkaar goed kennen en naar elkaar trekken is een nieuw gegeven, waar de inrichting mee geconfronteerd wordt. Gezien de groepscultuur en het gedrag dat daarmee samenhangt is het niet verwonderlijk dat de jongens een blok vormen en de andere partij zien als de vijand. Aanvankelijk stelde dat de leiding voor een lastige situatie, maar door de eigen opvoedingsmethode strikt toe te

passen kan blokvorming worden voorkomen. Hoewel uiteindelijk dus wel ingespeeld kon worden op de onverwachte lastige situatie, blijkt dat het beter is om *jongens niet bij elkaar te plaatsen*. Overigens, omdat Den Engh een jeugdinstelling is en minimaal een jaar duurt, moeten jongens niet ouder zijn dan 17 jaar om er heen te kunnen. Voor de oude garde van het Molenplein van 18 jaar en ouder biedt dat geen oplossing.

Detentie biedt ook aanknopingspunten. De jongens worden uit de groep gehaald, maar tegelijkertijd brengt deze periode de mogelijkheid met zich mee om de banden met anderen aan te halen. Gedurende detentie heeft de groep geen invloed op de jongens (*prison gangs*, zoals die in Amerika bestaan, zijn er niet in Nederland) en bovendien zijn ze uit hun evenwicht en dus vatbaar voor nieuwe zaken. Ervan uitgaande dat de jongen weer terug zal keren in de wijk waar hij zijn vergrijpen pleegde, kunnen jongerenwerkers die daar werkzaam zijn hun relatie met hem verbeteren door hem in detentie regelmatig op te zoeken. De relatie met deze professional wordt zodoende opnieuw gedefinieerd en bij terugkeer kan de jongen zich van een andere kant laten zien. Dan is namelijk niet de band met de groep maar juist die met de jongerenwerker een constante gebleken.

In het huidige politieke klimaat wordt gemakkelijk gesuggereerd dat een beleid van *zero tolerance* uitkomst kan brengen. Wellicht dat intensieve controle de jongens beter kan doordringen van de consequenties van hun gedrag. Daarvoor is het echter noodzakelijk dat die gevolgen snel na de daad merkbaar zijn en dat is voornamelijk niet het geval. Daarnaast zagen we reeds (hoofdstuk 5) dat het strikt verbaliseren van agenten een negatief neveneffect kan hebben doordat het jongens in korte tijd opzadelt met een schuldenlast die ze niet kunnen aflossen. Dat brengt hen van de regen in de drup. Bovendien zet *zero tolerance* de verhoudingen op scherp en dat is niet wenselijk, want in de groepscultuur neemt het vijandbeeld reeds nu een zeer centrale plaats in.

Niets wijst erop dat het bij de Molenpleingroep gaat om een criminele organisatie, die calculerend opereert en die men door hard op te treden op basis van rationele overwegingen ertoe kan bewegen zijn activiteiten te staken of verplaatsen. Het is een groep van jongens die in de buurt wonen. Ze zijn derhalve gebonden aan deze omgeving en op de langere termijn zal niet verharding maar *normalisering van de verhoudingen* de leefbaarheid ten goede komen.

8.3.2 Preventie

De Molenpleingroep kende verloop in de afgelopen jaren. Er zijn nieuwe jongens bijgekomen, terwijl toch opvallend veel oudere jongens zijn blijven hangen. Omdat het voor veel jonge jongens aantrekkelijk lijkt om bij een groep als die van het Molenplein te horen moet actie worden ondernomen om te voorkomen dat zij dat ook daadwerkelijk gaan doen.

Zoals in hoofdstuk 5 is aangegeven hebben veel van de jongens uit de onderzochte groep problemen thuis. Een deel van hen komt uit gebroken gezinnen of probleemgezinnen. Middels opvoedingsondersteuning kan men trachten te voorkomen dat kinderen in zulke gevallen op een verkeerd spoor verzeild raken. Bij dit onderzoek lag de focus niet op het gezin en we kunnen daaromtrent dus ook geen nieuwe inzichten bieden.

Niet erg verrassend is de opmerking dat het vinden van passend werk deze jongens uit het slop kan halen. Ook daar worden al de nodige inspanningen voor geleverd. Gezien het feit dat de voorbije periode economische voorspoed kende en de toekomst minder rooskleurig lijkt, is te veel optimisme niet op zijn plaats.

In Waterveld heeft de lokale overheid zich te lang niet met deze groep willen bezig gehouden. Mede daardoor konden de jongens in een zo geïsoleerde positie terechtkomen. De groep keerde zich naar binnen en de stekels werden opgezet. Jongens uit groepen als deze kunnen elkaar geen werkelijke hulp bieden, *ze kunnen elkaar niet uit het moeras naar boven trekken*. Dat eruittrekken moet gebeuren door buitenstaanders, al blijkt dat een zeer moeilijke taak.

Gezien het feit dat verveling en vrije tijd mede oorzaken zijn voor het ontstaan van de hier onderzochte groep, moet potentiële nieuwe leden *alternatieven voor vrijetijdsbesteding* worden geboden. Vooral sport zal daarbij een functie kunnen hebben.

Marokkaanse kinderen zijn niet vaak lid van een sportvereniging. De voetbaltoernooien die zo vaak voor hanggroepen worden georganiseerd zijn een aardig initiatief, maar het gaat om momenten en die hebben weinig of geen blijvend effect. Lidmaatschap van een vereniging biedt een andere context voor sport en dat grijpt dieper in. Gezien het voorgaande zouden individuele sporten in het bijzonder gestimuleerd moeten worden omdat zij jongens, meer dan teamsporten, de mogelijkheid bieden om te voelen wat het is om persoonlijk prestaties te leveren. Behalve de vechtsporten (kickboxen) die veelal in de door het jongerenwerk gehuurde gymzalen worden beoefend, vinden zij echter niet veel aftrek. Voor Marokkaanse jongens blijkt de drempel om zich als eenling bij een vereniging aan te sluiten meestal hoog, te hoog. Een ander obstakel is de contributie die het lidmaatschap meebrengt. Voor Nederlandse kinderen wordt door de ouders betaald, maar Marokkaanse ouders houden de beurs voor dit soort zaken vaak gesloten. Het zou goed zijn wanneer jongens de mogelijkheid wordt geboden om een lidmaatschap te verdienen door voor de club hand- en spandiensten te verrichten of door zelf sponsors te vinden. Dat laatste is tegenwoordig niet ongebruikelijk en het zou ook een manier zijn om met lokale middenstanders een ander contact op te bouwen.

Het vijandbeeld rond de politie is een element van de groepscultuur. Wanneer blijkt dat politiewerk een menselijk gezicht heeft komen er barsten in dat beeld. Bij het *kennen en gekend worden* is het belangrijk zich te richten op jonge kinderen. Schooladoptie past daarin,

maar ook alledaags contact op straat verdient aanbeveling. Voor de jongens die nu deel uitmaken van de groep van het Molenplein zal dit weinig effect hebben, maar dat geldt niet voor de nieuwe aanwas.

Het *vijandbeeld* is gebaseerd op ervaringen maar vooral ook op verhalen. Wat jongens tegen elkaar zeggen en wat ze denken laat zich slecht sturen, maar aan de ervaringen die ze opdoen met de politie is wél wat aan te doen. *Correct en transparant optreden* is belangrijk omdat het de negatieve beeldvorming tegenspreekt. Een misstap van de politie zal onherroepelijk uitvergroot worden en kan jarenlang dienst doen als sluitend argument in de redenering die aantoont dat de sterke arm de vijand is.

Marokkaanse jongens overtreden regels maar de politie moet een extra inspanning leveren, dat lijkt een logica die de zwarte piet in verkeerde handen legt. Daar is tegenin te brengen dat correct optreden van de politie vanzelfsprekend dient te zijn. Transparantie daarentegen is niet evident. We zagen bijvoorbeeld dat jongens geconfronteerd worden met bonnen zonder dat zij werden aangehouden. Hoewel veel jongens meer van de werking van het recht weten dan menig eerstejaars rechtenstudent, kunnen zij niet altijd doorzien hoe de politie werkt en dat de politieke aanpak rationeel is en niet willekeurig. Het is goed dat te benadrukken en dat kan alleen gebeuren door iemand die door hen serieus wordt genomen. Het zal, in het bijzonder in deze groep, lastig zijn voor een politieman om die rol te spelen. Vanuit het corps is het plan opgevat om de buurtregisseurs een aantal jongens behorend tot de harde kern te laten ‘adopteren’, maar dat lijkt rond de Molenpleingroep niet te verwezenlijken. Of iemand anders vanuit de politie het lukt een vertrouwenspositie te verwerven zal de toekomst uitwijzen.

De vraag kan ook gesteld worden of er *onder politiemensen een vijandbeeld* is ontstaan van de andere partij. Ervaringen en verhalen bestaan natuurlijk ook aan deze kant. Marokkaanse jongens wijken sterk af van het oude en geromantiseerde beeld van de boef die toegeeft dat hij verloren heeft wanneer hij gepakt wordt. Die boef speelde het spel volgens regels die de politie ook kende en tot op zekere hoogte respecteerde. Marokkaanse jongens doen daar niet aan mee. Zij ontkennen, liegen en leggen de schuld bij de tegenpartij. Het is zeer moeilijk sympathie op te brengen voor deze tegenspelers. Toch kunnen ook deze jongens een menselijk gezicht tonen wanneer ze één op één een gesprek voeren. Niet alle agenten weten dat en mede daardoor kan van Marokkaanse jongens een onsympathiek en zelfs grimmig beeld ontstaan. Het is voor zowel de jongens als de politiemensen goed om niet uit het oog te verliezen dat beide partijen uit mensen bestaan die samen meer overeenkomsten hebben dan verschillen. Laat niet alleen buurtregisseurs het *menselijke gezicht* van het wijkteam zijn.

We sluiten dit hoofdstuk door een idee te lanceren die heel andere accenten legt dan gebruikelijk is. Deze gedachtengang biedt een uitdaging tot rekenwerk.

Groepen die overlast en criminaliteit veroorzaken kosten de samenleving geld. Vernielingen en vandalisme moeten op kosten van de gemeenschap hersteld worden en de beveiliging van eigendom wordt op dezelfde schouders afgewenteld. Verzekeringen vergoeden schade, maar daarvoor worden premies betaald. Tel hierbij nog eens op de WW- en bijstandsuitkeringen die veel van deze jongens jaren achtereen krijgen en de kosten die gemoeid zijn met detentie en rechtspraak. Het bedrag is enorm.

Van jongerenwerk wordt niet zelden pas werk van gemaakt wanneer het water tot aan de lippen is gestegen. In dit stadsdeel heeft het jarenlang een stiefmoederlijke behandeling gekregen. Het wordt eerder gezien als een instrument om te dempen dan dat men er een preventieve werking van verwacht. Zo moet bijna altijd naar passende ruimte worden gezocht voor de lastige groep die spreekwoordelijk nergens terecht kan. De minste gewilde groep komt in het minst gewilde pand terecht. Is het wel verstandig dat dit soort zaken de sluitpost zijn op (deel)gemeentelijke begrotingen? Het lijkt redelijk om te veronderstellen dat jongeren die in een mooi en functioneel gebouw hun vrije tijd doorbrengen over meer zelfrespect en positieve energie beschikken dan degenen die in een container of brandgevaarlijke schuur dagelijks uren stukslaan. Zou het niet beter en wellicht ook goedkoper zijn om deze problematiek vanuit een ander perspectief te benaderen?

9 SLOT

Dit afsluitende hoofdstuk valt uiteen in vier delen. Als eerste geven we een samenvatting en daarna beantwoorden we de vraag of het bij de onderzochte groep gaat om een jeugdbende, zoals gedefinieerd door bij Eurogang aangesloten onderzoekers. Vervolgens wordt ingegaan op het belang van het onderzoek en daarbij koppelen we terug naar de uitgangspunten zoals die zijn weergegeven in het eerste hoofdstuk. Tenslotte staan we stil bij de vraag in hoeverre het relevant is dat het hier om een *Marokkaanse* groep gaat.

9.1 Samenvatting

Dit onderzoek naar een Marokkaanse problematische jeugdgroep werd uitgevoerd tussen augustus 2001 en juni 2002. Het onderzoek staat niet op zich maar valt binnen een groter kader. Onder de naam **EuroGang** hebben zich meer dan zestig wetenschappers verzameld uit 16 verschillende Europese landen en de Verenigde Staten met het doel om te komen tot internationaal vergelijkend onderzoek naar problematische jeugdgroepen ofwel gangs. Het voorliggende onderzoeksrapport is een voorbeeld van een **etnografie**, die qua werkwijze en thematiek vergeleken kan worden met andere etnografieën die worden opgetekend in andere wijken, steden en landen. Dit onderzoek werd mogelijk dankzij subsidie van het Ministerie van Justitie en het programma Politie en Wetenschap.

Na een verkennende fase waarin vier verschillende groepen in ogenschouw zijn genomen, is gekozen het onderzoek te focussen op één specifieke groep in Amsterdam-West. Over deze groep werden gegevens verzameld op basis van interviews, politieregistraties, justitiële documentatie en participerende observatie. Er is dus gebruik gemaakt van diverse **methoden** en vanuit verschillende invalshoeken is naar de groep gekeken. Volgens de hier gehanteerde (EuroGang) **definitie** is een problematische jeugdgroep (ook aan te duiden als ‘street gang’ of ‘jeugdbende’) *een duurzame groep jongeren, die op straat rondhangt en voor wie betrokkenheid bij illegale activiteiten onderdeel is van de groepsidentiteit*. De onderzochte groep past binnen deze definitie.

Over jeugdgroepen als deze is in Nederland veel te doen, want de leden zijn verantwoordelijk voor criminaliteit en, misschien belangrijker nog, ze veroorzaken veel overlast. Toch is de kennis van wat er zich afspeelt in die groepen beperkt. Hierin schuilt, naast de genoemde (internationale) vergelijkingen, de wetenschappelijke en ook de maatschappelijke **relevantie** van het onderzoek. Dit rapport biedt namelijk ook beleidsmakers inzicht en houvast.

De groep die is onderzocht heeft zijn eigen **kenmerken**. Hij bestaat uit Marokkaanse jongens en enkele niet-Marokkanen, 24 jongens vormen de harde kern en daarnaast zijn er nog anderen die een minder centrale positie hebben. Er zijn geen meisjes bij de groep. De groep bestaat al minstens 4 jaar en in die periode zijn nieuwe jongens erbij gekomen en andere verdwenen. De groep heeft geen leiders, al kunnen bepaalde jongens op specifieke momenten wel een rol spelen als trekker of aanstichter. Er zijn geen uiterlijke symbolen, geen expliciete groepsnormen, geen initiatierituelen, er is geen territorium en er zijn geen ‘oorlogen’ met andere groepen.

De jongens zijn opgegroeid in een buurt, waar ze zich vervelen. Ze zijn vaak op straat. Zij botsen met buurtbewoners en komen ook herhaaldelijk in aanraking met **politie en justitie**. Ze plegen delicten van uiteenlopende aard en sommige jongens hebben een indrukwekkend strafblad. De straffen die zij kregen opgelegd zijn relatief beperkt. Hun daden zijn confronterend omdat ze zeer nadrukkelijk aanwezig zijn in de wijk. Vooral het feit dat zij bewoners en winkeliers die hen iets in de weg leggen intimideren en bedreigen heeft grote impact.

De groep heeft een **cultuur** die hen plaatst tegenover de buitenwereld. Opvattingen in de groep zijn eensluidend en gebaseerd op een beperkt, zwart-wit beeld van de werkelijkheid. Zij bevinden zich in een isolement, dat mede in stand blijft omdat ze de politie als vijand zien en verraad een zonde is. Gebeurtenissen, die voor groepsleden veel gewicht hebben omdat ze een confrontatie met de buitenwereld zijn, laten zien dat de groep een vuist kan maken en dat het individu steun krijgt. Je bent dus sterk in de groep. Als met meer objectieve ogen wordt gekeken naar de relatie tussen groep en individu, dan blijkt dat de eenling in een maastroom komt en sterk moet zijn om zijn eigen weg te gaan. Het lukt jongens niet om te kiezen voor een maatschappelijke carrière. Het individu zit in de greep van de groep.

Interventiemaatregelen hebben weinig effect gesorteerd. De jongens die worden opgepakt keren vaak weer terug naar de groep en hulpverleners slagen er niet in hen op het rechte pad te houden. De invloed van de groep is te groot en dat leidt tot de conclusie dat het rigoureuze verbreken van de banden tussen individu en groep een noodzakelijk onderdeel moet zijn van interventies.

9.2 Jeugdbende?

Een problematische jeugdgroep (ook wel aangeduid als ‘street gang’ of ‘jeugdbende’) is een duurzame groep jongeren, die op straat rondhangt en voor wie betrokkenheid bij illegale activiteiten onderdeel is van de groepsidentiteit.

De Molenpleingroep past in deze definitie: het is een problematische jeugdgroep ofwel een *street gang*, een jeugdbende. Dat is een conclusie die bruikbaar is wanneer de bevindingen van dit onderzoek vergeleken worden met die uit ander onderzoek in het kader van Eurogang. De term jeugdbende is beladen. Dat heeft te maken met beeldvorming die gebaseerd is op Amerikaanse voorbeelden. Er kunnen misverstanden ontstaan omdat niet goed wordt aangegeven wat er onder een jeugdbende moet worden verstaan. Door het woord niet te gebruiken kan men die misverstanden voorkomen, maar het probleem is dat dan weer andere woorden gebruikt moeten worden om verschijnselen te benoemen. Overigens, de schoen wringt bij groepen die men te licht acht voor zulke aanduidingen. In het geval van de Molenpleingroep kan daarvan geen sprake zijn. De vele vergrijpen, de ernstige overlast en het feit dat de groep niet effectief kon worden aangepakt, wijzen erop dat het om een zeer problematische verzameling jongens gaat.

9.3 Belang van onderzoek

Wetenschap

Het wetenschappelijk belang van dit onderzoek ligt in het feit dat een specifieke groep wordt beschreven op basis van uiteenlopende bronnen. Dat leidt tot een scherper beeld dan er tot nog toe bestond van groepen als deze. Bijvoorbeeld de groepsdynamische processen kwamen nog slechts minimaal aan bod. De gehanteerde definitie en onderzoeksvragen, maar ook de wijze waarop de resultaten zijn weergegeven (en in een Engelstalig artikel zullen worden gepresenteerd) maken het mogelijk om de bevindingen te vergelijken met die over andere groepen die in het kader van Eurogang onderzocht zullen worden. De weloverwogen keuze voor de diverse thema's en de wijze waarop ze in elkaar haken zijn stabiele fundamenten voor individuele studies, maar meerwaarde ligt vooral in de vergelijkingen die gemaakt kunnen worden wanneer meerdere studies naast elkaar worden geplaatst. Dat kan onderzoeken betreffen uit diverse wijken, steden en landen, maar het is ook interessant om vergelijkingen te maken op basis van gender, etniciteit of leeftijd.

Beleid

Dagelijks staan er artikelen in de dagbladen die wijzen op problemen met groepen jongeren op straat. Meer dan eens wil men met een snelle ingreep de rust laten weerkeren, maar een goed zicht op de achtergronden van het probleem is er vaak niet. Wat er omgaat in deze groepen en hoe men ze moet benaderen zijn vragen die niet gesteld worden. Niet zelden wordt er, als het water al aan de lippen staat, een beroep gedaan op jongerenwerkers. Maar van deze professionals wordt veel te veel verwacht. Zij worden in een laat stadium ingeschakeld en

hebben een beperkt instrumentarium. Hoe graag zij dat ook zouden willen, zij zijn niet de verlossers maar lopen zich stuk en branden af op de weerbarstige problematiek. Dit onderzoek heeft laten zien welke karakteristieke groepen (kunnen) hebben en, in het verlangde daarvan, op welke wijze wel of maar beter niet geïntervenieerd kan worden. Ook ten aanzien van de verhouding tussen politie en jongeren op straat zijn lessen te trekken. Het zeer manifeste vijandbeeld dat de onderzochte jongens kennen, maar dat wellicht ook aan de zijde van de politie een evenbeeld heeft, zal men moeten slechten.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd door twee onderzoekers en er is tevens nauw samengewerkt met een derde onderzoeker. Tijdens de fase van het schrijven is veel discussie geweest, maar van meer belang nog zijn de gedachtewisselingen die plaats vonden gedurende het veldwerk. De Amerikaanse achtergrond van Mark Fleisher en zijn ervaring met gangs in de Verenigde Staten hebben op veel momenten ertoe geleid dat ogenschijnlijk triviale of evidente gebeurtenissen ter discussie kwamen te staan. Om een voorbeeld te geven, in Amerika is het zaak om gangleden met een zelfverzekerde houding en open en direct tegemoet te treden. Mark werkt zo. Bij Marokkaanse jongens leidt dit er stevast toe dat ze weglopen en dat je met lege handen staat. Zulke dingen zijn gemakkelijk aan te passen en hoeven niet als handicap te werken, maar wat belangrijker is: waarom is dat zo? Naar onze opvatting heeft dat niet alleen te maken met cultureel bepaalde omgangsvormen, maar ook met het feit dat in Amerikaans ghetto's gangleden veel minder buitenbeentjes zijn dan Marokkaanse boefjes in de Nederlandse achterstandswijken. De context achten wij dus mede bepalend voor de manier waarop onderzoekers zich in het veld (dienen te) bewegen en daar zullen wij in een aparte publicatie aandacht aan besteden.

9.4 Marokkaans?

De groep van het Molenplein bestaat in hoofdzaak uit Marokkaanse jongens. Is er een verband tussen het doen en laten van deze groep en die Marokkaanse achtergrond? Zou de groep of leden van de groep zich anders gedragen als het bijvoorbeeld Nederlandse of Turkse jongens waren geweest? Vooropgesteld moet worden dat die vraag in dit onderzoek niet goed te beantwoorden is, want er is geen vergelijking mogelijk op basis van het hier bijeengebrachte materiaal. Toch is er wel wat over te zeggen.

Twee aspecten moeten worden onderscheiden: identiteit en cultuur. Identiteit betreft vooral vrijwillige keuzes van het individu om te behoren tot een bepaalde categorie of om daar naar te verwijzen in gehanteerde symboliek of gedrag. Identiteit hoeft niet blijvend te zijn. Cultuur

daarentegen is minder vluchtig en niet een kwestie van keus maar eerder een wijze van zien en beleven. We hebben dit reeds aangeduid als het weet- en waarderingsbezit dat mensen delen die tot een zelfde groep behoren. Cultuur is dynamisch, maar het zit niet aan de buitenkant en je doet er niet gemakkelijk afstand van.

Ten aanzien van *identiteit* kan gezegd worden dat, zeker in het huidige tijdsgewricht, Marokkaanse jongens hun achtergrond regelmatig onderstrepen. Zij maken kenbaar dat zij vanwege die achtergrond tot een bepaald kamp behoren. Bij veel terugkerende thema's, zoals Israël, Islam of Irak, nemen zij een positie in die hen plaatst tegenover grote delen van de Nederlandse bevolking. Zij weten dat ze daarin niet alleen staan, maar ze lijken dat niet te doen uit een politieke overtuiging. Eerder gebeurt het omdat ze weten dat er onvermijdelijk een botsing uit voortkomt. Een morele botsing, maar soms ook een werkelijke confrontatie zoals bij betogingen. Als gestigmatiseerde groep voegen ze zich bij een kamp, dat een krachtig signaal kan afgeven en Nederlanders angst inboezemt. Ze doen dat met gretigheid, want ze zien graag dat de bordjes worden verhangen. Het feit dat de jongens van de Molenpleingroep steeds het woord 'Joden' in de mond nemen is daarvan een duidelijke illustratie.

Wat betreft *cultuur* is een verband meer complex. In eerder onderzoek (Van Gemert 1998a) is gewezen op de losse structuur, egalitaire relaties en de afwezigheid van leiders bij een andere groep Marokkaanse jongens uit Rotterdam-Zuid. In een dossieronderzoek naar een drietal jeugdbendes uit Den Haag en Rotterdam met hoofdzakelijk Surinaamse en Antilliaanse leden bleek wel sprake van (enige) hiërarchie en leiderschap (Van Gemert 1998b). Egalitaire relaties en het ontbreken van leiders kunnen in verband worden gebracht met cultuur (Van Gemert 1998a).

Van de andere kant moet de focus op de Marokkaanse achtergrond niet de aandacht wegtrekken van een ander aspect dat mogelijk belangrijker is: de groep. Het feit dat de jongens deel uitmaken van een groep en vanwege dat gegeven tot dingen komen die zij anders zouden laten, is wellicht minstens zo belangrijk om gedrag van groepsleden te duiden. Maar, is dat voor alle groepen gelijk?

In dit onderzoek is een aantal aspecten naar voren gekomen waarvan men zich kan afvragen waarom die zo in elkaar steken. Het ontbreken van leiders en de egalitaire verhoudingen werden al genoemd, maar daar kunnen enkele groepsdynamische processen aan worden toegevoegd. In hoeverre zijn de processen die werden opgetekend, bijvoorbeeld het ontzetten van andere groepsleden of het naar beneden halen van individuen die zich maatschappelijk willen verbeteren, typerend voor deze groep? Dat zijn vragen die zich zonder vergelijkingsmateriaal uit ander onderzoek niet sluitend laten beantwoorden, maar ze tonen wel aan dat het relevant is de herkomst ervan te achterhalen. Die herkomst kan liggen binnen de (specifieke) groep of hij kan gekoppeld zijn aan de etnische achtergrond van de groepsleden.

LITERATUUR

Beke, B.M.W.A., A. van Wijk & H.B. Ferwerda (2000)

Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld; Tussen rondhangen en bendevoering. Amsterdam: SWP.

Bervoets, E.J.A. (2001)

De wijk in verandering; Effecten politie-aanpak Marokkaanse jongensproblematiek in Gouda, Amsterdam en Utrecht (eerste nameting). Apeldoorn: NPA.

Crisis Onderzoek Team (1998)

Incident en ongeregelde heden Amsterdam West, 23 april 1998; Marokkaanse jongeren, politie en bestuur. Alphen a/d Rijn: Samsom.

Fleisher, M. (2001)

Doing Field research on diverse gangs; Interpreting youth gangs as social networks. In: Huff, C.R. (ed.), *Gangs in America III*. Thousand Oaks: Sage.

Gelder, P. van, & J. Sijtsma (1988)

Horse, coke en kansen. Sociale risico's en kansen onder Surinaamse harddruggebruikers in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.

Gemert, F. van (1995a)

Amerikaanse gangs en Nederlandse jeugdbendes, in: E. Rood-Pijpers, B. Rovers, F. van Gemert & C. Fijnaut, *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*, 69-105. Arnhem: Gouda Quint.

Gemert, F. van (1995b)

Marokkaanse bendevoering in Rotterdam-Zuid?, in: E. Rood-Pijpers, B. Rovers, F. van Gemert & C. Fijnaut, *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*, 265-300. Arnhem: Gouda Quint.

Gemert, F. van (1998a)

Ieder voor zich; Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens. Amsterdam: Het Spinhuis.

Gemert, F. van (1998b)

Crips in drievoud; Een dossieronderzoek naar drie jeugdbendes. Amsterdam: RegioPlan.

Gemert, F. van (1999)

De groep op de hoek; Een onderzoek naar drie criminele jeugdgroepen in Amsterdam. Amsterdam: Regioplan.

Gemert, F. van (2001)

Seksuele delicten en Marokkaanse jeugdgroepen. In: Lindo, F. & M. van Niekerk (eds.) *Dedication & Detachment; Essays in honour of Hans Vermeulen.* Amsterdam: Het Spinhuis.

Gemert, F. van (2002a)

Botsen met de buurt; Overlast en wisselwerking tussen jeugdgroepen en de buitenwereld. *Tijdschrift voor Criminologie* 44 (2): 162-71.

Gemert, F. van & E. Wiersma (2000)

Aanpak groepsriminaliteit; Een inventarisatie van preventie- en interventie maatregelen gericht op jeugdgroepen. Den Haag: Ministerie van Justitie (DPJS).

Gruter, P. (1997)

Problematische jeugdgroepen in de regio Haaglanden anno 1997. Een hernieuwde inventarisatie onder wijkagenten en jeugdrechercheurs. Den Haag: Politie Haaglanden.

Gruter, P., M. Baas & D. Vegter (1996)

Problematische jeugdgroepen in de regio Haaglanden. Een inventarisatie onder wijkagenten en jeugdrechercheurs. Den Haag: Politie Haaglanden.

Hakkert, A., A. van Wijk, H. Ferwerda & T. Eijken (1998)

Groepsriminaliteit; Een terreinverkenning op basis van literatuuronderzoek en een analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, aangevuld met enkele interviews met sleutelinformanten en jongeren die tot groepen behoren. Den Haag: Ministerie van Justitie (DPJS).

Horowitz, R. (1983)

Honor and the American dream; Culture and identity in a Chicano community. New Brunswick: Rutgers University Press.

Junger, M. & Zeilstra (1989)

Deviant gedrag en slachtofferschap onder jongens uit etnische minderheden I. Arnhem: Gouda Quint.

Kaufman, P. & H. Verbraeck (1986)

Marokkaan en verslaafd; Een studie naar randgroepvorming, heroïnegebruik en criminalisering. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Klein, M.W. (1995)

The American Street gang; It's nature, prevalence and control. New York, Oxford University Press.

Klein, M.W. (1996)

Gangs in the United States and in Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*. (4) 2, 63-80.

Klein, M.W. (2001)

Resolving the Eurogang paradox. in: Klein, M.W., H.-J. Kerner, C.L. Maxson & E.G.M. Weitekamp (eds.) *The Eurogang Paradox; Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe*.

Klein, M.W., H.-J. Kerner, C.L. Maxson & E.G.M. Weitekamp (eds.) (2001).

The Eurogang Paradox; Street gangs and youth groups in the U.S. and Europe.

Loef, C. (1988)

Marokkaanse daders in de Amsterdamse binnenstad. Rapport bestuursinformatie Amsterdam. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Loef, C. & P. Holla (1989)

Straatroof in Amsterdam. *Justitiële Verkenningen* 15 (8): 92-101.

List, E. (2002)

Harde Kern Jeugd; Een onderzoek naar de woon- en pleegplaats van de Harde Kern Jeugd binnen de politieregio Amsterdam-Amstelland. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland.

Miedema, S. (2002)

Etnografisch onderzoek naar de relatie tussen etniciteit, groepsvorming en delinquentie bij jongens. *Tijdschrift voor Criminologie* 44 (2): 150-161.

Stuurgroep Jeugdproblematiek Amsterdam West/Nieuw-West (1998)

Door jongeren uitgedaagd; Voorstel voor aanpak jeugdproblematiek Amsterdam West/Nieuw-West. Amsterdam.

Torre, E.J. van der (1996)

Drugstoeristen en kooplieden; Een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam. Deventer: Kluwer.

Vermeulen, H. & R. Penninx (1994)

Slotbeschouwing, in: H. Vermeulen & R. Penninx (red.) *Het democratisch ongeduld; Emancipatie en integratie van zes doelgroepen van het minderhedenbeleid*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Vermeulen, H. (1992)

De cultura; Een verhandeling over het cultuurbegrip in de studie van allochtone etnische groepen. *Migrantenstudies* 8 (2): 14-30.

Verrips, J. (1988)

Holisme en hybris. *Etnofoor* 1 (1): 35-56.

Vigil, J.D. (1988)

Barrio gangs; Street life and identity in Southern California. Austin: University of Texas Press.

Viskil, I. (1999)

In een stad waar je niemand kent kun je doen wat je wilt. Amsterdam: Het Spinhuis.

Weerman, F. (2000)

Samenplegen; Over criminele samenwerking en groepsvorming. Nijmegen: Ars Aequi.

Werdmölder, H. (1986)

Van vriendenkring tot randgroep. Marokkaanse jongeren in een oude stadswijk. Houten: Het Wereldvenster.

Werdmölder, H. (1989)

Een taboe doorbroken. Marokkaanse jongeren en criminaliteit. *Intermediair* 25 (12): 17-23.

Werdmölder, H. (1990)

Een generatie op drift. De geschiedenis van een Marokkaanse randgroep. Arnhem: Gouda Quint.

Werdmölder, H. (1999)

Hulp moet zich richten op Marokkaanse probleemgezinnen. NRC 16-1-1999.

Wijk, A.Ph. van, B.M.W.A. Beke, P.H.M. Versteegh & A.I.T. van Solm (2000)
Inventarisatie van problematische jeugdgroepen in Haaglanden III. Den Haag: Politie Haaglanden.

Yablonski, L. (1959)
The delinquent gang as a near-group. *Social Problems* 7: 108-117.

BIJLAGE 1:

Migratie

In het Rif-gebergte in Noord-Marokko woonden Berber stammen die sinds jaar en dag op gespannen voet stonden met de centrale macht, die werd verpersoonlijkt door de sultan en later door de koning. De Riffijnen waren lastige onderdanen, die bij herhaling in opstand kwamen, niet toevallig behoorde de streek waar zij woonden tot wat genoemd werd *Bled es Siba*, ofwel ‘het land van wetteloosheid’. Hoewel deze streek onvruchtbaar was, was zij ook dichtbevolkt. Om de vele monden te voeden gingen veel mannelijke gezinsleden meerdere maanden per jaar naar Algerije, waar zij hoofdzakelijk op de boerderijen van de Franse *Colons* werkten. In de topjaren ‘45-‘55 waren dat er wel 50.000. Toen de onafhankelijkheidsstrijd in Algerije begon liep het aantal terug en bij de onafhankelijkheid in 1962 gingen de grenzen dicht. De economische onzekerheid die het gevolg was stapelde zich op de politieke onrust in de regio. De Riffijnen hadden namelijk in de strijd die in 1956 een einde maakte aan het protectoraat van de Fransen en de Spanjaarden een prominente rol gespeeld door met eigen manschappen de Spanjaarden te verslaan (De Rif viel binnen de Spaanse zone). Toen zij daarvoor geen beloning zagen in de vorm van politieke invloed, braken er in 1958 en 1959 in El Hoceima en Nador opstanden uit, die onder leiding van kroonprins Hassan (vader van de huidige koning Mohamed) bloedig werden neergeslagen. Hiermee werd de ernst van de situatie duidelijk, niet alleen bij de Riffijnen maar ook bij de overheid. Frankrijk rekruteerde al geruime tijd arbeiders uit de voormalige Franse zone. De overheid richtte zich naar dat voorbeeld en maakte gebruik van de situatie om Duitsland, België en Nederland te laten werven onder de noodlijdende en ontevreden Riffijnen. In het begin van de jaren zestig begon de uittocht naar Noordwest-Europa.

De migranten van de eerste generatie vertrokken uit Marokko en troffen in Nederland een arbeidsmarkt, die hun emplooi bood. In eerste instantie kwamen alleen mannen naar Nederland, maar na verloop van tijd lieten zij hun vrouwen en kinderen nareizen en werden gezinnen herenigd op Nederlandse bodem. Toch leefden verreweg de meeste migranten ook nadien nog met het idee terug te keren en zij bouwden een nieuw huis in Marokko. Doordat zij in hun geboortestreek de verworven rijkdom konden uitdrukken in onroerend goed steeg hun aanzien. Met de economische recessie verloren zij echter hun werk en veranderde de positie van de Marokkaanse gastarbeider in Nederland. In dezelfde periode ontstonden problemen met Marokkaanse jongens, waarop zij het antwoord schuldig moesten blijven. De aanvankelijk succesvolle migrant kwam van verschillende kanten onder vuur te liggen. Hij werd van gewilde arbeidskracht tot steuntrekker, van buurman tot ongewenste buitenlander, en van gerespecteerde vader tot autoritaire mopperaar. Alleen in de Rif wordt de voormalige gastarbeider nog gezien als een geslaagd persoon.

